

Rondane-Dovre
nasjonalparkstyret

Møteinnkalling

Utvalg: Arbeidsutvalget i Rondane-Dovre nasjonalparkstyret
Møtested: E-post
Dato: 08.03.2023
Tidspunkt: 12:00

Eventuelt forfall må meldes snarest til nasjonalparkforvalter. Vararepresentanter møter etter nærmere beskjed.

Behandling av sakene skjer via e-post.

Møteboka sendes ut tirsdag 28. februar, med frist for tilbakemelding/behandling onsdag 8. mars 2023.

Saksliste

Utvalgs- saksnr	Innhold	Lukket	Arkiv- saksnr
ST 1/2023	Uttale - Regional plan for klima, energi og miljø i Innlandet		2021/3809
ST 2/2023	Dovre NP - Grimsdalen LVO - Vesle Hjerkin LVO - tiltak på stien mellom Hageseter Turisthytte og Grimsdalshytta - motorferdsel - barmark - helikopter		2023/1704

Arkivsaksnummer: 2021/3809-7

Saksbehandler: Eirin Berge

Dato: 21.02.2023

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Arbeidsutvalget i Rondane-Dovre nasjonalparkstyret	1/2023	08.03.2023

Uttale - Regional plan for klima, energi og miljø i Innlandet

Innstilling fra forvalter

Rondane-Dovre nasjonalparkstyre synes det er positiv at besøksforvaltning er tatt inn i handlingsprogrammet. En nærmere konkretisering av tiltaket om strategi i handlingsprogrammet punkt 1.4.1 etterlyses.

Rondane-Dovre nasjonalparkstyre oppfordrer derfor til at et konkret utviklingsprosjekt for besøksforvaltning blir en del av handlingsprogrammet, og ser det som naturlig av både nasjonalparkstyret og sekretariat blir involvert i et slik arbeid.

Rondane-Dovre nasjonalparkstyre oppfordrer videre til at regionale planer for villreinområder i større grad synliggjøres og kobles mot regional plan for klima, energi og miljø. En utbyggingsgrense mot fjell og utmark kunne lagt føringer i regionale planer for villrein til grunn.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

- 1 Planforslag
- 2 Saksframlegg
- 3 Regional plan for klima, energi og miljø- planforslag på høring.pdf

Saksopplysninger

Innlandet fylkeskommune sendte i mars i 2021 planprogram for regional plan for klima, energi og miljø på høring. Rondane-Dovre nasjonalparkstyre gav følgende uttale til planprogrammet (AU-vedtak datert 12.5.2021):

«Rondane-Dovre nasjonalparkstyre mener forslaget til planprogram på en god måte redegjør for planprosessen og rammene for planarbeidet.

Konfliktene mellom rekreasjonsbruken og naturverdiene, særlig leveområder for villreinen, synes å være økende.

Gitt at 21 % av Norges vernede areal ligger i Innlandet bør utviklingen av et bærekraftig og naturvennlig reiseliv og verneområder i større grad ses i sammenheng. Dette bør synliggjøres bedre i planprogrammet ved at det løftes frem som et særskilt tema.

Rondane-Dovre nasjonalparkstyre mener det er behov for å gi besøksforvaltning en plass i samfunnsplanleggingen. Et samarbeidsprosjekt der de mange kompetansemiljøene på brukvern feltet i Innlandet kan involveres er et konkret forslag. Et slikt prosjekt kan tas inn i handlingsprogrammet for planen. «

Innlandet fylkeskommune har nå sendt regional plan for klima, energi og miljø på høring med høringsfrist 10.mars 2023. Høringsutkast med vedlegg er lagt ved saken.

Høringsutkastet til regional plan for klima, energi og miljø beskriver at natur- og kulturmiljø og naturmangfold skal være 1 av 6 satsningsområder for fylket. Målene skal nås gjennom strategier og tiltak innenfor de 6 satsningsområdene og gjennomføring av handlingsprogrammet er avhengig av at alle parter bidrar i tiltaksoppfølgingen.

Fra omtalen av handlingsprogrammet i planutkastet:

«Handlingsprogrammet er satt sammen av ulike tiltak som enten er påbegynt, er i en planleggingsfase eller bør igangsettes. Handlingene er det som skal følge opp vedtatte strategier og mål.

Noen tiltak gjelder for hele Innlandet, mens noen må tilpasses enkelte deler av fylket. Noen tiltak kan og bør gjennomføres raskere enn andre. I dette høringsutkastet har vi ikke tatt stilling til hvilke tiltak som bør iverksettes på kort eller lang sikt.

Vi har heller ikke sett på hvilke tiltak som må tilpasses ulike regioner. Dette vil vi gjøre i den endelige planen.

For alle tiltak er det definert hovedansvarlig og eventuelt medansvarlige parter, som må samarbeide om oppgaveoppfølgingen. Det må tas stilling til hvordan den økonomiske forpliktelsen av tiltakene skal finansieres.

Handlingsplanen med tiltak vil bli vurdert rullert hvert år.»

Gitt tidligere innspill fra nasjonalparkstyret vektlegges i denne høringsrunden handlingsprogrammet i utkastet til regional plan for klima, energi og miljø.

Hjemmelsgrunnlag

Delegering

Miljøverndepartementet har i brev av 9. mars 2011 delegert forvaltningsmyndigheten for verneområdene til Rondane-Dovre nasjonalparkstyre i medhold av naturmangfoldloven § 62, jf. § 77. I brev av 6. juni 2013 fra Miljøverndepartementet ble forvaltningsmyndigheten for Hemmeldalen naturreservat også delegert til Rondane-Dovre nasjonalparkstyre

Vurdering

Nasjonalparkstyret bør avgrense sin uttale til å gjelde forhold som kan berøre forvaltningen av verneområdene, jf. vedtektene for nasjonalparkstyret.

Besøksforvaltning

Naturen er hovedgrunnlaget i norsk reiseliv, og både naturressurser og reiseliv er i planen nevnt som Innlandets fortrinn. Nasjonalparkene er viktige attraksjoner og reisemål for turister. For å unngå bruk som går ut over naturverdier er det avgjørende å utvikle metoder og verktøy for å styre og kanalisere ferdselen.

God besøkshåndtering vil derfor være svært viktig for å ivareta naturmangfold og gode opplevelser for den besøkende.

I handlingsprogrammet er ett av tiltakene (1.4.1) å utarbeide strategier for reiselivet i tråd med regionale målsetninger innen klima, miljø og energi der prinsippene for besøksforvaltning legges til grunn. Tiltaket er knyttet opp mot større utviklingstiltak for reiselivet (strategi 1.4).

Det er positivt at besøksforvaltnings er tatt inn i handlingsprogrammet, men det savnes en nærmere konkretisering av tiltaket i handlingsplanens punkt 1.4.1. Besøksforvaltningsarbeid bør gjelde hele regionen.

Det er naturlig at fylkeskommunen tar en regional veilederrolle, for å sette kommuner og regioner i stand til å ta mer helhetlige grep og omsette bærekraftstanken til konkret handling

og at strategier utvikles i samhandling med både offentlige og private interesser. Rondane-Dovre nasjonalparkstyre vil se det som positivt å bli involvert i et slik besøksstrategi arbeid.

Villrein

Med flere regionale planer for villrein og flere nasjonalparker som er opprettet for å ivareta villreinens areal, har også Innlandet fylke et internasjonalt ansvar for å ivareta siste rest av den opprinnelige villreinen.

At villreinens leveområder er under press er udiskutabelt. Sittende regjering har varslet Stortingsmelding om villrein. Arbeidet med tiltaksplaner for de villreinområder som har blitt klassifisert som rødt, herunder Rondane villreinområde og Snøhetta villreinområde, er igangsatt.

Det savnes en tydeligere kobling mellom planutkastet som er sendt på høring og regionale planer for villreinområdene

Innlandet fylkeskommune beskrives som Norges største hyttefylke med 90 000 fritidsboliger. Flere kommuner har hytteområder nært opptil nasjonalparkene. Det er derfor naturlig at nasjonalparkene brukes til rekreasjon og friluftsliv.

Vi har fått mer fritid og konfliktene mellom rekreasjonsbruken og natur er økende. Regional plan for Rondane og Sølknletten skal bidra til en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens fremtid i Norge, og skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene og influensområdene.

I handlingsprogrammets punkt 2.6 er det beskrevet strategi for lokalisering av fritidsboliger. Flere steder med eksisterende strukturer som serviceområder, transportåre og annen infrastruktur kan med fordel utvikles ytterligere, men det er viktig å være bevisst på at dette ikke nødvendigvis gjelder alle.

Ved planlegging av fritidsboliger kan balansen mellom hensyn til naturverdier og hensyn til utbygging være utfordrende. I flere randsoner til nasjonalparker er det eksisterende infrastruktur og serviceområder. Gitt at slike områder ofte er attraktive fritidsboligområder, må lokalisering nødvendigvis vurderes opp mot naturens tålegrense for ytterligere fritidsbruk.. Tilrettelegging utenfor nasjonalparkene kan også få konsekvenser for verneverdiene innenfor verneområdet. Villreinen er en art hvor ferdselsforstyrrelser allerede har virket inn på bruken av leveområdene ved at deler av leveområdene har gått ut av bruk.

Planen har en strategi hvor det anbefales en utbyggingsgrense mot fjell og utmark. En slik grense kunne med fordel knyttet seg opp mot føringer gitt i regionale planer for villreinområder.

Regional plan for klima, energi og miljø - høring

Velkommen til høring!

Regional plan for klima, energi og miljø skal peke ut den langsiktige retningen for samfunnsutviklingen i Innlandet, slik at vi blir bedre rustet til å møte utfordringene innen klima, energi og miljø.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning

- 1.1 Innlandet i smått og stort
- 1.2 Sammenhenger og motsetninger
- 1.3 FNs bærekraftsmål gir føringer for planen
- 1.4 Nasjonale forventninger og statlige planretningslinjer

2 Mål og delmål

- 2.1 Klima
- 2.2 Energi
- 2.3 Miljø
- 2.4 Seks satsingsområder

3 Hvordan skal vi nå målene?

- 3.1 Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling i Innlandet
 - 3.1.1 Slik gjør vi det i Innlandet
- 3.2 Arealbruk
 - 3.2.1 Slik gjør vi det i Innlandet
- 3.3 Redusere klimagassutslipp
 - 3.3.1 Slik gjør vi det i Innlandet
- 3.4 Klimatilpasning

3.4.1 Slik gjør vi det i Innlandet

3.5 Natur- og kulturmiljø og naturmangfold

3.5.1 Slik gjør vi det i Innlandet

3.6 Omstilling til og bruk av, fornybar energi

3.6.1 Slik gjør vi det i Innlandet

4 Føringer og vurderinger

4.1 Rammeverk for plan- og strategiarbeidet

4.2 Vurderinger - hva betyr dette for planen?

4.3 Hvordan skal vi følge opp planen?

5 Handlingsprogram

5.1 Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling i Innlandet

5.2 Arealbruk

5.3 Redusere klimagassutslipp

5.4 Klimatilpasning

5.5 Natur- og kulturmiljø og naturmangfold

5.6 Omstilling til og bruk av, fornybar energi

5.7 Temaovergrepene tiltak

6 Vedlegg

1 Innledning

Den regionale planen for klima, energi og miljø er en konkretisering av Innlandets visjon:

Innlandet – eventyrlige muligheter!

Sigrun Myrvang

Regional plan for klima, energi og miljø skal utforme, konkretisere og koordinere en offensiv klima- og miljøpolitikk for Innlandet. Klima- og miljøhensyn skal veie tungt i alle samfunnsspørsmål, men skal tilpasses at vi lever i by og bygd.

Innlandet skal ta en ledende posisjon i det grønne skiftet og sirkulærøkonomien, og omstille seg til bruk av fornybar energi. Det handler om å forvalte naturressursene på en bærekraftig måte og skape nye arbeidsplasser.

Sentrale miljøbegrep:

Bærekraft

+

Store norske leksikon forklarer at bærekraft er et ord som i dag vanligvis betyr at noe passer med idealet om bærekraftig utvikling. En bærekraftig utvikling vil si en utvikling som tilfredsstiller behovene til menneskene som lever nå, uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov. Diskusjoner om bærekraft dreier seg særlig om å bekjempe miljøproblemer, fattigdom og nød, og er gjerne inspirert av FNs bærekraftsmål.

Sirkulærøkonomi

+

Miljødirektoratet definerer sirkulærøkonomi slik: I en sirkulær økonomi utnytter vi naturressurser og produkter effektivt og så lenge som mulig, i et kretsløp der minst mulig ressurser går tapt.

Det grønne skiftet

+

Regjeringen beskriver det grønne skiftet som hvordan Norge skal slippe ut mye mindre klimagasser innen 2050. For å få til dette må vi omstille oss til et samfunn hvor vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser.

Fornybar energi

+

Store norske leksikon definerer fornybar energi som betegnelsen på energikilder som har sin opprinnelse i naturens eget kretsløp og som, innenfor et menneskelig tidsperspektiv, kontinuerlig fornyes og dermed kan anses som uuttømmelige. Disse står i kontrast til ikke-fornybare energikilder, som fossilt brensel, kjernebrensel og til en viss grad torv. Eksempler på fornybare energikilder er vannfall (vannkraft), vind (vindkraft), solstråling (solkraft) og ved (bioenergi).

Planen gir føringer

Plan- og bygningslovens § 8-2 sier det slik «Regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.»

Den regionale planen kan ses på som en utviklingsavtale mellom staten, fylkeskommunen og kommunene, der den langsiktige retningen for samfunnsutviklingen innenfor det aktuelle temaet blir pekt ut. Planen vil dermed gi føringer for hvordan aktørene skal opptre overfor næringsliv, organisasjoner og andre.

Raske endringer

Planen omhandler områder som er i rask endring. Nasjonale og internasjonale mål, føringer og anbefalinger endres i rask tempo, og arbeidet framover må tilpasses disse. Den regionale planen har en varighet fram til 2030, mens handlingsplanen med tiltak vil bli vurdert rullert hvert år.

Planens hovedområder er store og komplekse områder som virker inn på hverandre. Riktige handlinger innenfor klima-, energi- og miljøområdene i Innlandet må bidra til den nasjonale og internasjonale innsatsen for å redusere klimaendringene, begrense naturkrisen, og bidra til omstilling som sikrer utvikling, fornybar energi og økt verdiskaping.

Alle aktører bidrar

For meg er satsing på klima og utdanning det viktigste for at jeg skal bli boende i Innlandet når jeg blir voksen.

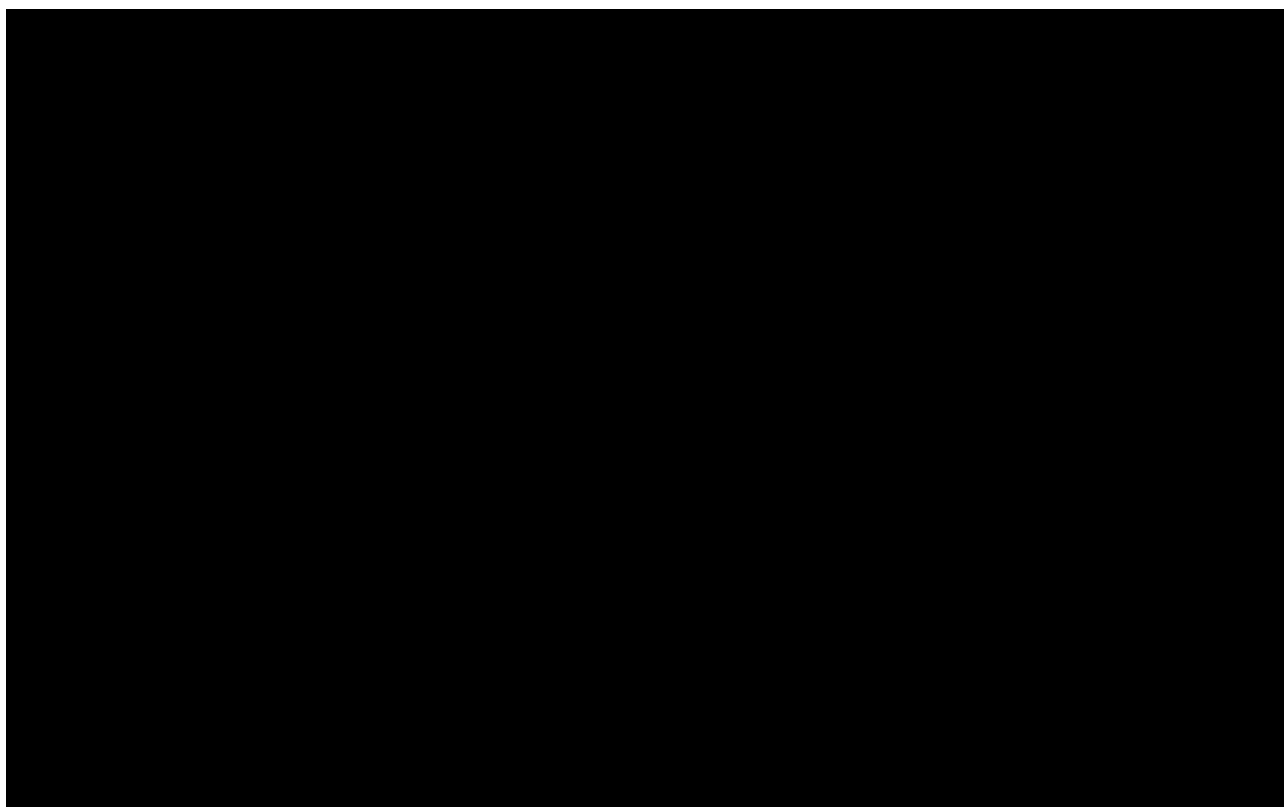
Mariann Beausire (18) fra Ringsaker

Innlandet i balanse vil kreve at alle samfunnsaktører samhandler til felles beste. Målet er at alle aktører bidrar til at Innlandet får en positiv utvikling som er bra for både kommunene, regionene og hele fylket.

Regional plan for klima, energi og miljø sine utfordringer og muligheter gir kommuner og aktører et ansvar til å synliggjøre vilje til å bidra inn i felles løsninger. Dette vil styrke Innlandet og gi bærekraftige løsninger for fremtiden.

Det er viktig å legge til rette for sosialt bærekraftig samfunnsutvikling preget av trygghet, tillit, tilgang til arbeid og utdanning, og gode bo- og nærmiljø både for nåværende og kommende generasjoner.

1.1 Innlandet i smått og stort

Innlandet er et av Norges største fylker, og det mest spredtbygde. Fylket har 46 kommuner og litt over 370 000 innbyggere. Nesten 60 % av innbyggerne bor i en by eller tettsted, mens de resterende 40 prosentene bor spredtbygd. I tillegg finnes nærmere 90 000 fritidsboliger i Innlandet.

Mye natur

Innlandet har Norges største innsjø, lengste elv og høyeste fjell. 50 % av arealet er dekket av skog, noe som dominerer landskapet i stor grad. Noen av landets største dalfører går gjennom Innlandet. Åpen fastmark (areal som ikke er myr, og heller ikke er jordbruksareal, skog eller bebygde), våtmarker og fjell er også med på å gi Innlandet sitt særpreg. Bare 4 % av fylkets areal er jordbruksareal, men vi har store og næringsrike beiteområder. 2 % er bebygde områder. 11 nasjonalparker ligger helt eller delvis i Innlandet, noe som gjør at 22 % av innlandsarealet er vernet.

Økosystemer under press

Til tross for de store naturområdene er mange økosystemer i Innlandet under press. Flere leveområder for dyr og planter blir ødelagt og delt opp.

Eksempel på leveområde under press: villreinsens leveområder

+

Leveområdene til villrein (Rangifer Tarandus) er under press. Tidligere benyttet villreinen antageligvis store sammenhengende fjellområder i hele Norge, men har siden 1800-tallet vært under økende press og forvaltes i dag i 24 ulike forvaltningsenheter i Sør-Norge. Innlandet har helt eller delvis fire av de nasjonale villreinområdene innenfor sine fylkesgrenser.

I 2021 havnet villreinen på Norsk rødliste for arter som nær truet, og fikk i 2022 en egen kvalitetsnorm. Leveområdene er stadig under økende press på grunn av ferdsel og arealbruk i og rundt fjellområdene, som begrenser villreinsens trekkmuligheter og tilgang til gode beite-, kalving- og oppvekstområder.

Økosystemer

+

Et økosystem er alle de levende organismene som finnes på et sted og miljøet de lever i. Et økosystem kan være lite – som en pytt, større – som en skog, eller sies å omfatte hele biosfæren, det vil si den del av jorden (jord, vann, luft) der levende organismer kan eksistere. Økosystem er et viktig begrep innen fagfeltet økologi.

Alle levende organismer i et økosystem kalles til sammen et økologisk samfunn. De ikke-levende delene av økosystemet, slik som jordsmonnet og solforhold, kalles abiotiske (livløse) faktorer. I et økosystem er det økologiske samfunnet i samspill med miljøet der samfunnet finnes. De ulike delene av økosystemet er koblet sammen gjennom flyt av næringsstoffer og energi.

Transport og jordbruk

Noen av landets største transportårer går gjennom fylket. Nesten 40 % av de direkte klimagassutslippene i fylket vårt kommer fra person- og godstransport.

Jord- og skogbruksnæringene gir grunnlag for en stor andel av verdiskaping, bosetting og sysselsetting lokalt og regionalt i Innlandet. Jordbruket står for omtrent like store utslipp som transportsektoren, mens skogen bidrar til optak av klimagasser.

Samtidig må vi skille mellom det naturlige og det menneskeskapte kretsløpet. I tillegg til de naturlige utslippene fra folk, dyr, jord og hav blir det sluppet ut store mengder CO₂ til atmosfæren fra fossilt brensel.

Store regionale forskjeller

Store regionale forskjeller gjør at klima-, energi- og miljøtiltak må tilpasses utfordringene og mulighetene i hver region.

1.2 Sammenhenger og motsetninger

Regional plan for klima, energi og miljø er en av tre regionale planer i Innlandet som skal utarbeides i tråd med Innlandsstrategien 2020–2024 sine føringer. Regional plan for klima, energi og miljø må sees i sammenheng med Regional plan for det inkluderende Innlandet og Regional plan for samfunnstryggleik.

Spesielt Regional plan for samfunnstryggleik har tydelige grensesnitt til Regional plan for klima, energi og miljø, og er et relevant kunnskapsgrunnlag for denne planen.

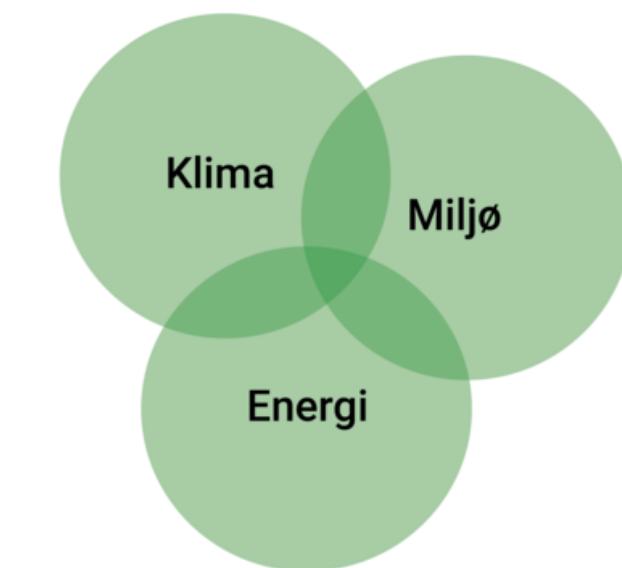
Komplekse områder

Planens tre hovedområder klima, energi og miljø omhandler store og komplekse tema som påvirker hverandre. Tiltak kan være positivt for energi og miljø, men negativt for klima, og omvendt.

Planen tar sikte på å finne løsninger som i størst mulig grad er positive for alle tre områdene, men på enkelte områder vil det oppstå interessekonflikter. Mulighetene og utfordringene må synliggjøres, og må arbeides med videre i planperioden.

Interessekonflikter

For å nå målene innenfor klima-, energi- og miljøområdet vil vi møte mange dilemmaer og interessekonflikter. Tiltak og løsninger må tilpasses de regionale forskjellene med sine ulike muligheter og utfordringer. For å få til dette må vi samarbeide tett på tvers av forvaltningsnivåer, aktører og fagområder.

Figur 1: Temaene klima, energi og miljø overlapper hverandre.

Det er viktig at planen bidrar til å ta gode situasjonsbetingede valg ut ifra oppdatert kunnskap, vurderinger og gode prosesser. Innovasjon, forskning og utvikling blir viktig for å utnytte Innlandets muligheter på en fremtidsrettet og bærekraftig måte. Dette vil bidra til å skape næringsutvikling og verdiskaping i Innlandet.

Mulighetene og utfordringene må synliggjøres, og må arbeides med videre i planperioden. Ved interessekonflikter må det vurderes hva som betyr mest. Det er viktig at planen legger til rette for arenaer hvor samarbeid og vurderinger kan skje.

Eksempler på dilemma som blant annet FN-Sambandet løfter opp som også er relevante for Innlandssamfunnet:

- **Klima mot naturvern:** Vindmøller og vannkraft anses som miljøvennlige. Kan de anses som bærekraftige dersom de samtidig ødelegger lokale økosystemer?
- **Natur mot mennesker:** Dersom matproduksjon skader naturen. Hvor mye og hvilken type matproduksjon er da i tråd med menneskets behov?

- **Økonomi mot natur:** Er det mulig å få til økonomisk vekst og mindre ulikhet uten å skade verdens klima og naturmangfold?

1.3 FNs bærekraftsmål gir føringer for planen

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. De mest aktuelle bærekraftsmålene for regional plan for klima, energi og miljø er bærekraftsmål 3, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15 og 17.

Bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til menneskene som lever i dag, uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å tilfredsstille sine behov.

Bærekraftig utvikling er en premiss for Innlandets fremtidige utvikling på alle områder. For å kunne benytte naturressursene må vi forvalte dem på en slik måte at de opprettholder sin verdi.

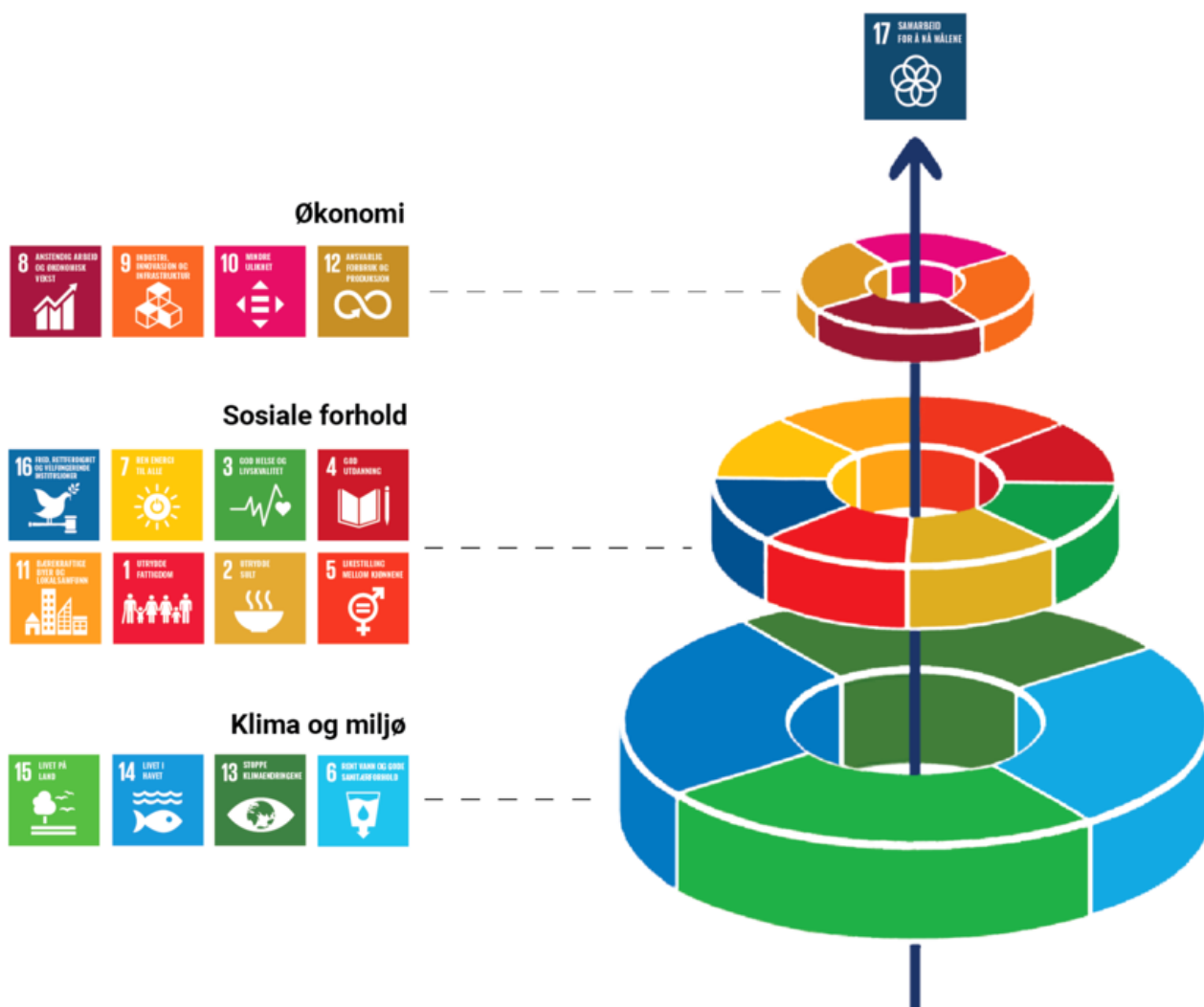
Bærekraftsmålene vil sammen med statlige planretningslinjer og nasjonale føringer påvirke hvordan vi skal jobbe for å nå målene i Innlandet. Vi tar utgangspunkt i utvalgte bærekraftsmål når vi utarbeider planens mål og strategier.

FNs 17 bærekraftsmål har tre dimensjoner: klima og miljø, sosiale forhold og økonomi. For å skape bærekraft må hele Innlandet jobbe på alle disse tre områdene. For å ikke bruke opp den eneste kloden vi har, må det finnes løsninger som balanserer belastningen på miljøet med forbruket og økonomien vår. Dette innebærer også å finne bedre måter å fordele ressursene på.

De tre dimensjonene er hver for seg viktige for å nå bærekraftsmålene, men de må også ses i sammenheng med hverandre. En bærekraftig region har en balansert befolkningssammensetning og forvalter menneskelige ressurser og naturressurser for utvikling og verdiskaping nå og i framtiden. Dette må Innlandet arbeide for.

Figur 2: Aktuelle bærekraftsmål for Regional plan for klima, energi og miljø.

Figur 3: FNs 17 bærekraftsmål kan deles inn i tre dimensjoner: klima og miljø, sosiale forhold og økonomi.

FNs bærekraftsmåls tre dimensjoner

+

Klima og miljø

Verden står overfor menneskeskapte klimagassutslipp. Disse klimagassutslippene forsterker drivhuseffekten, noe som igjen fører til global oppvarming og klimaendringer. Klimakrisen er summen av alle de utfordringene som verden står overfor, som følge av klimaendringene. En annen miljøkrise som henger sammen med klimakrisen er tapet av verdens naturmangfold. Dette karakteriseres og omtales som naturkrise. Plante- og dyrearter trues eksempelvis av nedbygging av leveområder.

Klima- og miljømålene handler om å sikre ren luft og rent vann, og å stoppe klimaendringene. Bærekraftig arealbruk er et viktig virkemiddel for å ta vare på natur og økosystemer.

Økonomisk bærekraft

Den økonomiske dimensjonen av bærekraftig utvikling handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn. De økonomiske bærekraftsmålene er opptatt av en jevnere fordeling av verdiskapingen og like muligheter for alle, der verdiskaping skjer i alle deler av landet og fylket. I tillegg til å fordele mer rettferdig, må vi også endre måten vi bruker ressursene våre på for å få en bærekraftig utvikling. Utfordringen er å gjøre økonomien bærekraftig slik at den sikrer menneskets behov og holder seg innenfor naturens tåleevne.

Sosiale forhold

Den sosiale delen av bærekraftig utvikling handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Flere av de sosiale bærekraftsmålene har en klar sammenheng med arealbruk. Det har også utvikling av fornybar energi, som har både samfunnsmessige og sosiale dimensjoner i seg, i tillegg til arealdisponering.

Innlandet fylkeskommune har utarbeidet en [informasjonsside for hvordan vi arbeider med bærekraftsmålene i fylkeskommunen](#).

Gjensidig avhengighet

På samme måte som det er interessemotsetninger innen klima, energi og miljø, må det også gjøres avveininger og vurderinger mellom de tre dimensjonene i FNs bærekraftsmål, økonomiske og sosiale forhold og klima og miljø. Det er en gjensidig avhengighet mellom perspektivene, og ulike aktører vil vekte hensyn forskjellig. For å løse disse interessemotsetningene er det behov for et samarbeid slik [FNs bærekraftsmål nr 17, samarbeid](#), beskriver.

1.4 Nasjonale forventninger og statlige planretningslinjer

Nasjonale forventninger

Regjeringen legger hvert fjerde år fram [nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging](#) for å fremme en bærekraftig utvikling i hele landet. De nasjonale forventningene skal følges opp i fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med planstrategier og planer, og legges til grunn for statlige myndigheters medvirkning i planleggingen.

Statlige planretningslinjer

Statlige planretningslinjer (SPR) brukes for å konkretisere nasjonalt viktige planleggingstema, og de vedtas av Kongen i statsråd. Statlige planretningslinjer bidrar til å konkretisere nasjonal politikk på viktige områder, sette ulike tema på dagsorden og samtidig gi utviklingsretning. Statlige planretningslinjer skal være tydelige på mål og verdier som skal legges til grunn for planleggingen, og hvordan ulike interesser og hensyn skal forvaltes. Den regionale tilpasningen skal finnes igjen i regionale planer.

Gjeldende retningslinjer:

[2018 Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning](#)

[2014 Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging](#)

[1995 Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen](#)

2 Mål og delmål

Jeg ønsker meg et fylke som sikrer en levende natur, og beskytter vårt unike arts mangfold.

Kajsa Kirkhus (18) fra Brøttum

For å nå planens ambisjoner om å konkretisere en offensiv klima-, energi- og miljø-politikk, er det utarbeidet et hovedmål for hvert av de tre områdene klima, energi og miljø.

Internasjonale og nasjonale målsettinger og klimaendringer, Innlandets muligheter, utfordringer og behov har lagt grunnlaget for mål og delmål.

Den regionale planen har en varighet fram til 2030, og målene viser en ønsket tilstand for innlandssamfunnet ved utgang av planperioden.

Under hvert hovedmål er det tre delmål som synliggjør områder som er viktige for å nå hovedmålet.

2.1 Klima

Hovedmål:

Innlandet er omstilt til lavutslippssamfunnet og er forberedt på et klima i endring.

Delmål:

1. Innlandet har redusert direkte klimagassutslipp med 55 % i forhold til utslippene i 1990.
2. Karbonrike arealer er ivaretatt og netto-opptaket av klimagasser er økt.
3. Innlandet er forberedt på, og er best mulig tilpasset, klimaendringene.

2.2 Energi

Hovedmål:

Innlandet har en ledende posisjon i omstillingen til, og bruk og produksjon av fornybar energi.

Delmål:

1. I Innlandet er energieffektivisering en ledende premiss i den grønne omstillingen.
2. Energiproduksjonen i Innlandet har økt, og fornybarandelen er minst 80 % av Innlandets samlede energiforbruk.
3. Innlandet har et distribusjonsnett av energi som er pålitelig, nødvendig oppgradert og riktig dimensjonert.

2.3 Miljø

Hovedmål:

Innlandet tar vare på miljø, kulturmiljø og naturmangfold gjennom bærekraftig forvaltning.

Delmål:

1. Utviklingen i Innlandet foregår med minst mulig nedbygging, fragmentering og ødelegging av natur- og jordbruksområder og kulturmiljø.
2. I Innlandet har vi robuste økosystemer som sikrer økosystemtjenester for kommende generasjoner.
3. Innlandet har stanset tapet av viktige arter og naturtyper, og begrenset utbredelsen og spredningen av skadelige fremmede arter.

Definisjon på økosystemtjenester

+

Økosystemtjenester, eller naturgoder, er tjenester, goder eller produkter som den levende naturen gir oss, og som vi er helt avhengige av. Det skilles gjerne mellom:

- forsynende (eksempel mat, bioenergi, vann, fiber, medisin)
- regulerende (eksempel pollinering, flomdemping, klimaregulering)
- kulturelle (eksempel naturopplevelse, forskning, kunst)
- støttende tjenester (eksempel fotosyntese, kretsløp (vann, næring), arts-samarbeid).

Fundamentet for alle økosystemtjenestene er artsmangfoldet og velfungerende økosystemer.

Sigrun Myrvang

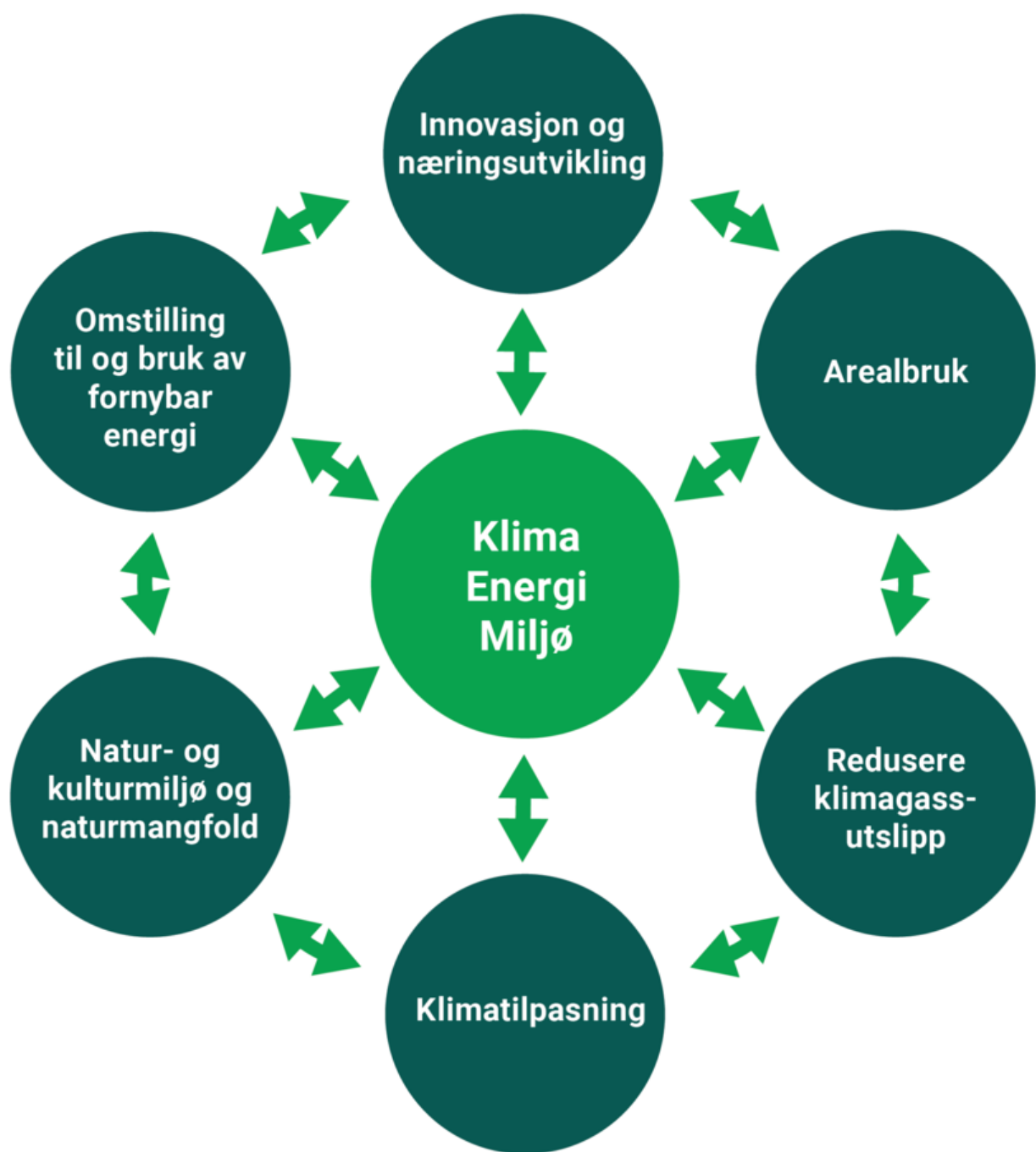
Odin Möllerfalk Dalen

2.4 Seks satsingsområder

For å nå planens hovedmål innenfor klima, energi og miljø er det valgt ut seks satsingsområder som ansees som spesielt relevante:

1. Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling i Innlandet
2. Arealbruk
3. Redusere klimagassutslipp
4. Klimatilpasning
5. Natur- og kulturmiljø og naturmangfold
6. Omstilling til – og bruk av fornybar energi

Innenfor disse satsingsområdene beskriver vi i kapittel tre strategier for hvordan vi skal nå målene for klima, energi og miljø. Satsingsområdene påvirker alle tre hovedområdene.

Figur 4: De seks satsingsområdene for planen påvirker hverandre og hovedområdene.

3 Hvordan skal vi nå målene?

Vi skal nå målene gjennom strategier med tilhørende tiltak innenfor de seks satsingsområdene. Samtidig må strategiene tilpasses de regionale ulikhetene og for å sikre og styrke kommunalt handlingsrom.

Regional plan skal ligge til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.

Det er en forutsetning at nasjonale føringer og bestemmelser følges, der lokaldemokratiet vektlegges.

Strategiene er til dels overlappende, påvirker hverandre og kan være i innbyrdes strid. Innlandet har store naturressurser som gir oss et fortrinn i det grønne skiftet. Utviklingen av Innlandet er avhengig av en bærekraftig forvaltning av disse. Når vi tilrettelegger for næringsutvikling, bedre infrastruktur og befolkningsvekst må vi tenke helhetlige løsninger.

De følgende underkapitlene beskriver muligheter og utfordringer knyttet til de enkelte satsingsområdene, og tilhørende strategier.

Innlandet

Det er fint nå

Men tenk når

Når vi får sykkelstier til lange turer langs Mjøsa om sommeren

Når vi kan ta buss og tog hvor som helst

Når vi kan være stolte av hvem vi er, uansett

Når småbygdene reddes

Når alle er sammen og vi er ett Innland

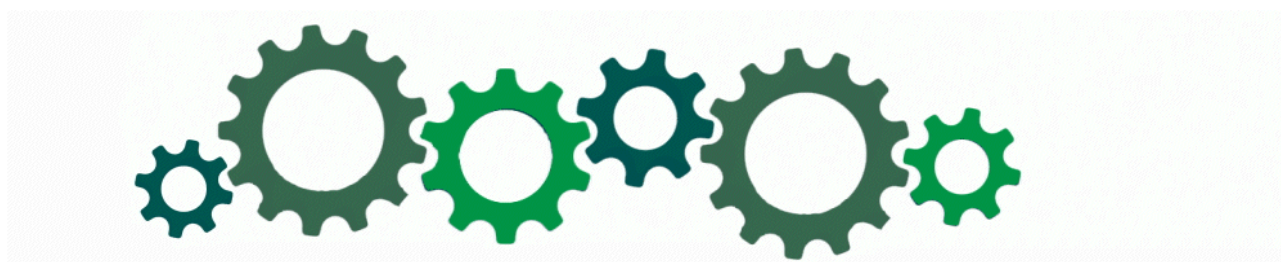
Ikke hvis, men når

Ikke du og jeg, men vi

Ikke en, men alle

Utdrag av dikt skrevet av Hanna Jansen (17) fra Brøttum

3.1 Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling i Innlandet

Innlandet må arbeide for å bli en viktig bidragsyter i det grønne skiftet både lokalt og nasjonalt. Dette vil kreve at næringslivet og offentlig sektor produserer og bruker varer og tjenester som ikke gir negative virkninger på klima og miljø.

Omstillingen er nødvendig for at næringslivet skal opprettholde konkurransekraften og øke verdiskapingen i lavutslippssamfunnet, som grunnlag for styrket bosetting og utvikling av arbeidsplasser i hele fylket. Det siste er viktig for å få aksept for omstillingen.

Innlandets fortrinn

Innlandet må satse på næringer der vi har fortrinn i form av naturressurser, beliggenhet og kompetanse. Innlandet har spesielt gode forutsetninger innen industri, bioøkonomi, reiseliv og bygg- og anleggssektoren.

Særlig viktig er bioøkonomi-sektoren, som er basert på produksjon og foredling av fornybare biologiske ressurser. Dette fordi vi er landets største landbruksregion. En firedel av arealet i fylket er produktiv skog, med stor binding av karbon. Vi har størst avvirkning fra skogen og høyest verdiskaping fra jordbruket, sammenlignet med andre fylker.

Innlandet har i tillegg komplette verdikjeder innenfor de fleste produksjonsområder både på jord- og skogbrukssiden, samt store og viktige kompetansemiljøer knyttet til utvikling av disse næringene. Mulighetene til å etablere fremtidsrettet energikrevende industri er også til stede.

Beiteressursene, både på innmark og utmark, har store verdier for jordbruket. Samtidig sørger aktivt beitebruk for karbonbinding. Setring og beiting er også viktig for det biologiske mangfoldet, kulturlandskapet og for dyrehelsen.

Nødvendige tiltak

For å redusere skadelig påvirkning på klima og miljø, må det gjennomføres tiltak innen mange av Innlandets ulike næringer.

Innenfor reiselivet må det utvikles gode løsninger for arealbruk, deling, transport og besøkshåndtering. Næringslivet må øke bruken av restressurser og sidestrømmer. Jordbruket må følge opp sin egen klimaplan, basert på intensjonsavtalen med regjeringen. Bygg- og anleggssektoren må arbeide med klimavennlig materialbruk, restaurering av bygg, og utslippsfrie byggeplasser.

Ved en aktiv vare- og tjenesteproduksjon er det nødvendig med transport av både gods og mennesker. Arbeidet med å få transportnæringen til å ta i bruk fornybare energikilder og mer gods over på bane er derfor en viktig del av den grønne omstillingen.

Skogen er sentral i klimaarbeidet både gjennom binding av karbon gjennom fotosyntesen og lagring av karbon gjennom bruk av produkter fra skogen som alternativ til fossile innsatsfaktorer. Dette krever en aktiv forvaltning av skogressursene i Innlandet.

Sirkulærøkonomiske prinsipper

Det er viktig at alle næringer og offentlige virksomheter arbeider etter sirkulærøkonomiske prinsipper. Med dette menes å utnytte naturressurser og produkter så effektivt og så lenge som mulig, i et kretsløp der minst mulig

ressurser går tapt. Vi må derfor arbeide for at de samme ressursene og produktene brukes flere ganger, og at nye eller etablerte bedrifter/verdikjeder utnytter sidestrømmer og overskuddsvarme.

Forskning og utviklingsarbeid

For å få til omstillingen må det satses sterkt på forskning og utviklingsarbeid. Gjennom økt kompetanse er det mulig å innovere i større grad enn i dag, og utvikle nye teknologiske løsninger som reduserer klimafotavtrykket.

Innlandet har store og gode forskningsmiljøer på høyskolen og universitetet. Sammen med det etablerte næringslivet er dette en sentral kraft i arbeidet med klimavennlige løsninger. Andre viktige forutsetninger for å gjennomføre omstillingen er tilgang på arbeidskraft og kapital.

Offentlig innkjøp

Offentlig sektor gir i sine innkjøp viktige premisser for næringsaktørene. Strengere krav til miljø- og klimahensyn gir insentiver for grønne, bærekraftige innovasjoner. Det må derfor bygges opp kompetanse om hvordan klima, miljø og innovasjon kan vektlegges sterkere i det offentlige innkjøpssamarbeidet.

3.1.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Forsking, innovasjon, kompetanseheving og utviklingsarbeid bidrar til at alle næringer, bedrifter og offentlige virksomheter omstiller seg, og driver miljø- og klimavennlig og etter sirkulærøkonomiske prinsipper.
2. Innlandet skal være en pådriver i å utvikle ny og bedre teknologi som bidrar til effektiv bruk og gjenvinning av energi.
3. Bruke offentlige innkjøp aktivt for å bidra til grønn innovasjon i markedet, gjennom å stille krav om klima- og miljøvennlige løsninger og sirkulær-økonomiske prinsipper.
4. Ved større utviklingstiltak i reiselivet og rekreasjonsnæringen brukes prinsippene i besøksforvaltning, for å styre ferdsel og reduserer mulige konflikter, både når det gjelder lokalmiljø, natur, kulturmiljø og dyreliv.
5. Vi etablerer nye og sikrer eksisterende arbeidsplasser basert på lokale ressurser og fortrinn, og som bidrar til nedgang i klimautslipp og utnytter mulighetene som klimaendringene gir. Innlandet satser på mulighetene den grønne omstillingen gir, særlig innenfor bioøkonomien.

3.2 Arealbruk

IFK

Arealbruk griper inn i alle tre hovedtemaene klima, energi og miljø. Svært mange av de andre strategiene innenfor de øvrige satsingsområdene i planen får konsekvenser for arealbruken i Innlandet.

Arealene er under press

I Innlandet har vi en ambisjon om å ta vare på og utvikle arealene våre effektivt, helhetlig og tilpasset lokale forhold. Arealene er under press, og det er mange verdier og ressurser som skal tas vare på. Det er derfor viktig at vi bruker arealene våre effektivt, slik at vi i minst mulig grad bygger ned verdifull natur, matjord, friluftslivsområder med mer.

For å ruste oss mot klimaendringer, sikre trygge bomiljøer og solid infrastruktur, er helhetlig planlegging av arealene våre nødvendig. Helhetlig planlegging er også viktig for å redusere klimagassutslipp og negativ innvirkning på naturen.

Nedbygging og omdisponering av skog- og myrområder vil for eksempel føre til økte klimagassutslipp. Plassering av boliger, fritidsboliger og næringsbygg har også betydning for lokalsamfunnets attraktivitet og næringsutvikling, samt muligheter for deltagelse i samfunnslivet for hele befolkningen. Dette må sees i sammenheng.

Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging

Hvordan vi bruker arealene og utformer transporttilbudet betyr mye for vår hverdag og helse, steders attraktivitet, næringsutvikling og å ivareta hensynet til klima, miljø og natur. Ved å samordne bolig-, areal- og transportplanleggingen er det mulig å forvalte arealene på en bærekraftig måte. Dette kan gjøres ved blant annet å utvikle effektive, klima- og miljøvennlige og samfunnsøkonomisk lønnsomme transportsystemer.

Det er vedtatt at Innlandet skal halvere de direkte utslippene av klimagasser i Innlandet innen 2030. Innlandet er spredtbygd, og har stor gjennomgangstrafikk. 40 % av utslippene våre kommer fra transportsektoren. Samordnet areal- og transportplanlegging i Innlandet er viktig for at vi skal nå målene om reduserte klimagassutslipp. Det er i tillegg et nasjonalt mål om å øke andelen som går, sykler og reiser kollektivt.

I videre arealforvaltning er det viktig å sikre løsninger som bidrar til å nå disse målene. Samtidig understreker vi at god plass og spredt boligbygging er et av de viktigste fortrinnene når det gjelder bostedsattraktivitet i mange distriktskommuner.

Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging vil ofte innebære fortetting av eksisterende arealer, knutepunkts- og tettstedsutvikling. Slik utvikling må foregå med god kvalitet for å ivareta bokvalitetshensyn, kulturmiljøer og blågrønn infrastruktur.

Blågrønn infrastruktur

+

blågrønn infrastruktur, også kalt grønne eller blå strukturer, er av Miljødirektoratet definert som “veven av store og små naturpregede områder i byer og tettsteder” (Miljødirektoratet 1994). I Plan- og bygningsloven av 2008 er grønnstruktur definert som et hovedformål i kommuneplanens arealdel, på linje med samferdselsanlegg, teknisk infrastruktur, bebyggelse og anlegg.

“Med grønnstruktur menes et sammenhengende, eller tilnærmet sammenhengende, vegetasjonspreget område som ligger innenfor eller i tilknytning til en by eller et tettsted. Formålet gjør det mulig for kommunen å avgrense hovedstrukturen i grøntdrag og naturområder, gjennomgående turdrag og parker og større friområder, lekeområder og naturområder innen byggesonen. Grønnstrukturen vil binde de grønne områdene

innenfor byggesonen sammen med friluftsområder utenfor. Friluftsområder vil inngå i LNF-områder (landbruks-, natur- og friluftsområde) i kommuneplanen.” (Odelstingsproposisjon nr. 32, 2007–2008).

Både landarealer og vann og vassdrag inngår i begrepet, og det har blitt ekstra relevant i forbindelse med klimatilpasning.

Klimatilpasning

Klimaendringene gir utfordringer for dagens bruk av arealer i Innlandet. Det blir viktig å forebygge skade forårsaket av styrtregn, flom og ras. Dette er nærmere omtalt under satsingsområdet Klimatilpasning og i Regional plan for samfunnstryggleik.

Jordvernet skal styrkes

Økt sentralisering vil i mange tilfeller medføre et økt press på jordbruksarealer og arealer med natur- og kulturverdier. Jord- og skogbruk er viktige næringer i Innlandet, og det er viktig å ivareta produksjonsgrunnlaget.

Jordvern er avgjørende for matsikkerhet og beredskap. Regjeringen har varslet at jordvernet skal styrkes ytterligere. Per i dag er det fastsatt et jordvernmål om at den årlige omdisponeringen av dyrka mark ikke skal overstige 3000 dekar innen 2025 samlet for hele landet. I Regional plan for samfunnstryggleik er matproduksjon og selvforsyning beskrevet nærmere.

Norges største hyttefylke

Innlandet er Norges største hyttefylke og bør gå foran i arbeidet for en nasjonal hyttepolitikk som synliggjør både de store ringvirkningene, mulighetene og utfordringene dette gir.

Det finnes nærmere 90 000 fritidsboliger i Innlandet. Dette tilsvarer at hver tredje bolig er en fritidsbolig. Enkelte kommuner har flere eller like mange fritidsboliger som helårsboliger.

Det er viktig å se planlegging av fritidsboliger i et kommunalt og regionalt perspektiv for å sørge for en bærekraftig utvikling og ta hensyn til klima-, energi- og miljøspørsmål. Samtidig må dette veies opp mot både den materielle og immaterielle verdiskapingen deltidsinnbyggerne gir i et fylke med krevende demografi, med nedgang i folketallet og en aldrende befolkning.

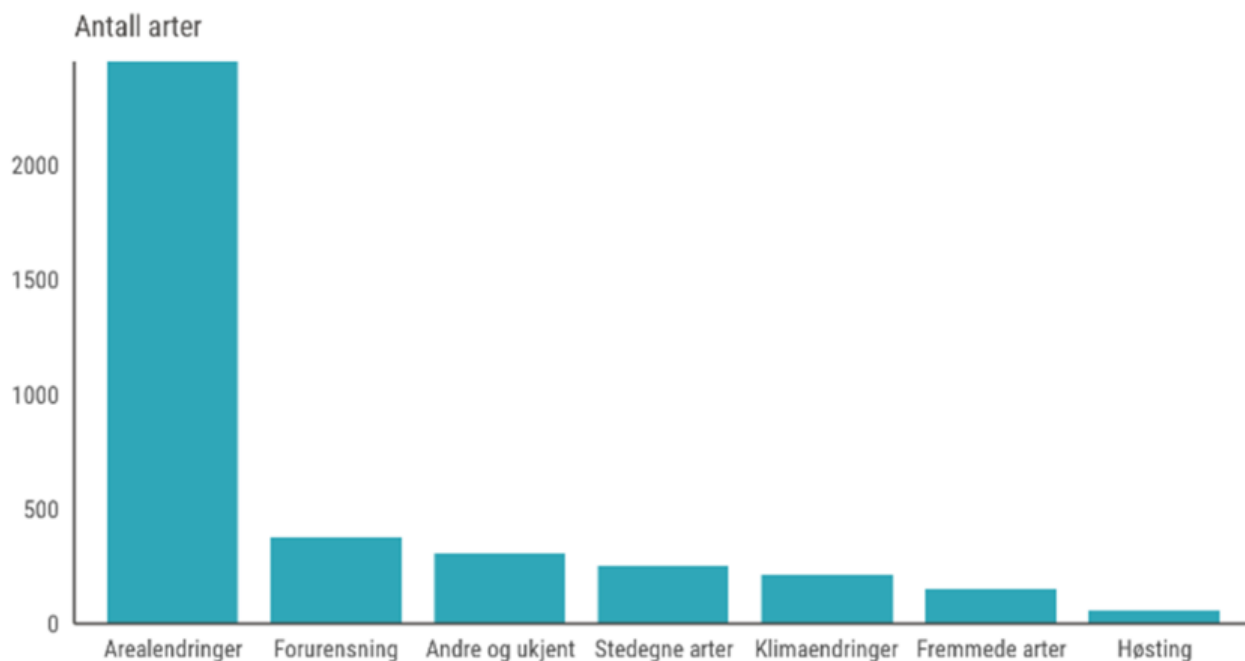
Innlandet mangler humankapital, og kan i større grad involvere og nyttiggjøre seg deltidsinnbyggerne. Avveiiingen av de ulike verdiene må sees i sammenheng med lokale muligheter og begrensninger.

Kommunal- og distriktsdepartementet publiserte i 2022 en [veileder om planlegging av fritidsboliger](#). Veilederen gir en oversikt over nasjonale føringer og hensyn som er viktige for å sikre en mer bærekraftig lokalisering, utbygging og bruk av fritidsboliger.

Innlandet fylkeskommune leder også et prosjekt om klimavennlig stedsutvikling i hyttekommuner. Gjennom prosjektet vil det publiseres en veileder som blir en regional versjon av den nasjonale veilederen.

Tap av naturmangfold

Ifølge FNs naturpanel og Norsk rødliste er endringer i arealbruk den største trusselen mot naturmangfoldet (se figur). Arealbruksendringer fører til en bit for bit-nedbygging med påfølgende oppsplitting og reduksjon i leveområder for mange arter og naturtyper. Nedbygging av arts- og karbonrike skog- og myrområder spesielt vil føre til økte klimagassutslipp og tap av biologisk mangfold. Arealbruksendringer fører også til reduksjon i produksjonsarealer som skog- og jordbruksområder.

Figur 5: Påvirkningsfaktorer på truede arter i fastlands-Norge med havområder sortert etter antall arter som påvirkes. Artsdatabanken (2021). Norsk rødliste for arter 2021.

Foto: Artsdatabanken

Skal vi stanse tapet av skog- og jordbruksområder, kulturmiljøer, naturmangfold og naturressurser, må vi så langt det lar seg gjøre unngå å bygge på mark som ikke har vært utbygd tidligere. Dette er også et viktig premiss for bærekraftig utvikling, der det ikke er rom for å forbruke arealer slik vi gjør i dag. Samtidig er det mange interesser og behov som skal ivaretas, og det er et stort behov for å arbeide videre med temaet bærekraftig arealforvaltning.

Arealregnskap

For å kunne nærme seg en bærekraftig arealforvaltning, må vi øke kunnskapen om arealene vi har. Det er derfor behov for at det utarbeides arealregnskap, og at dette tas i bruk som kunnskapsgrunnlag for arealforvaltningen lokalt og regionalt.

Et arealregnskap vil gi oss kunnskap om dagens arealbruk fordelt på kategorier, og oversikt over utviklingen over tid. Dette vil gi kommunen oversikt over hvilke arealreserver de sitter på, områder egnet for fortetting og restaurering og gi en større forutsigbarhet i arbeid med arealplaner.

Det vil også legge et bedre grunnlag for arealgjenbruk fremfor å ta i bruk nye arealer. Arealregnskapet bør, når grunnlaget er godt nok, utvides til det som omtales som natur- eller økosystemregnskap. Da inkluderes kunnskap om verdien av arealene.

I mars 2021 vedtok FN en internasjonal statistisk standard for utvidelse av nasjonalregnskapet, slik at naturgrunnlagets verdi for samfunnet kan måles, også kalt et økosystemregnskap.

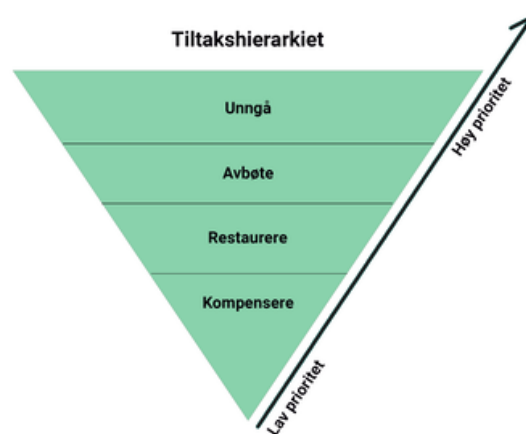
Dette er et resultat av et internasjonalt arbeid for å utvikle en felles metode for det som regjeringen kaller et naturregnskap ([Hurdalsplattformen 2021-25, s.32](#)). [SSB jobber nå med å iverksette standarden](#), der Nordre Follo kommune og Viken fylkeskommune er piloter.

Bærekraftig arealforvaltning

+

Arealnøytralitet er et viktig grep på veien mot en bærekraftig arealforvaltning. Arealnøytralitet betyr at vi må gjenbruke og fortette allerede utbygde arealer fremfor å bygge ut mer natur, og går derfor godt sammen med to andre prinsipper mange kommuner og fylkeskommuner i dag jobber ut ifra: arealeffektivitet og fortetting.

Arealnøytralitet er et relativt nytt begrep, men flere kommuner i Norge har allerede vedtatt mål om dette. I dette arbeidet vil gjenskaping og restaurering av tidligere tapt eller forringet natur bli vesentlig, spesielt der nye naturinngrep er uunngåelig og må kompenseres for.

Figur 6: Tiltakshierarki for arealbruk

I mange sammenhenger vises det til et system for hvordan hensynene til arealbruk bør være i planleggingen (se figur).

I denne modellen er hovedmålet å unngå natur- og kulturområder som vil ha en vesentlig skadevirkning av inngrepet. Utbygde arealer er i praksis tapt som leveområde for mange av artene som levde der, og det kan ta svært lang tid, eller være umulig, å gjenskape ødelagt natur og kulturmiljøer.

I tillegg er gjenskaping og restaurering ofte veldig kostbart. Derfor kan det i mange tilfeller sies at det billigste klimatilpasningstiltaket vi kan gjøre er å ikke bygge ned naturen i første omgang. Dette vil også bidra til å ivareta naturressurser for kommende generasjoner.

Dersom det ikke er mulig å unngå inngrepet må neste prioritet være å forsøke å redusere skadevirkningen, videre restaurere områder som er tapt eller ødelagt, og nederst i tiltakshierarkiet kompensere for det som ikke kan unngås, begrenses eller reduseres.

Nasjonalregnskapet

+

Nasjonalregnskapet gir oversikt over tilstanden og utviklingen i norsk økonomi. Sentrale størrelser i regnskapet er bruttonasjonalprodukt (BNP), forbruk, bruttoinvestering, eksport og import, sysselsetting og lønn, lønnsomhet i næringer og produktivitet. Nasjonalregnskapet er Norges regnskap for verdiskaping.

Nasjonalregnskapet inneholder kun forhold som kan verdsettes i kroner og øre. Økosystemenes bidrag til verdiskaping i ulike sektorer i økonomien, inkludert det offentlige og husstander, er stort sett ikke synlig i dagens nasjonalregnskap. Dette innebærer at hverken forringelse av natur eller de positive bidragene fra naturen inngår i dagens økonomiske statistikk. (NINA.no)

Arealregnskap

+

Et arealregnskap er et mulig verktøy som kan gjøre det tydeligere for kommunene hvor mye arealer de legger opp til at skal utbygges i årene fremover, hvor mye arealer som er tatt i bruk, samt skape en bevissthet om hvor mye dyrkbar jord eller områder med naturmangfold som blir borte. (Regjeringen.no)

Naturregnskap

+

Definisjonen er at et naturregnskap, eller økosystemregnskap, kan brukes til å systematisere kunnskap om naturens goder og tjenester og bidra til bedre beslutninger for en bærekraftig utvikling. Regjeringen kaller det naturregnskap, mens FNs nye standard (2021) kaller det et økosystemregnskap (siden det er umulig å kartlegge all natur på artsnivå).

Regnskapet har som hovedformål å synliggjøre økosystemenes bidrag til ulike deler av nasjonaløkonomien. Regnskapet kan også brukes til å dokumentere økosystemenes bidrag til menneskelig velferd, jobber og levebrød og rapportere på oppnåelse av FNs bærekraftsmål. Standarden presiserer at statistikken skal være beslutningsrelevant, det vil si at landene kan utvikle statistikk på viktige forvaltningsrelevante tema. (NINA.no)

3.2.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Vi arbeider for at det både på regionalt og kommunalt nivå utarbeides og tas i bruk et arealregnskap, og naturregnskap når grunnlaget for dette er på plass.
2. Vi bør i større grad vurdere å gjenbruke og fortette eksisterende bebygde arealer, fremfor å ta i bruk ubebygde arealer.
3. Utbyggingsmønstre og transportbehov må ses i sammenheng. Gjennom samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging begrenses transportbehovet og det legges til rette for klima- og miljøvennlige transportformer. Tettsted- og byutvikling skjer med god kvalitet, der vi ivaretar hensyn til uteområder, eksisterende bygningsmiljøer, lysforhold og miljøkvalitet. Samtidig ivaretar vi de bostedskvaliteter som god plass og spredt bosetning gir.
4. For å tilpasse samfunnet til klimaendringene må vi benytte oppdatert kunnskap, og ta hensyn til disse konsekvensene i arealforvaltningen. Naturbaserte løsninger skal prioriteres.
5. Utbygging av fornybar energi vurderes opp mot en bærekraftig forvaltning hvor verdien av natur og produktive landbruksområder og kulturmiljø vektet høyt.
6. Fritidsboliger bør fortrinnsvis lokaliseres i tilknytning til eksisterende strukturer som serviceområder, transportårer og annen infrastruktur. Da blir fritidsbeboerne mindre avhengig av bil ved reise og opphold, og naturtapet, energibruken og klimagassutslippene reduseres.

7. I Innlandet anbefales det at det kommunalt eller interkommunalt blir definert en langsiktig utbyggingsgrense mot fjell og utmark. Dette må være lokalt forankret.
8. Vi følger opp den nasjonale jordvernstrategien. Omdisponering av dyrka jord skal være under 10 % av nasjonalt mål. Med dagens jordvernmål (2022) tilsvarer dette under 300 dekar årlig omdisponering i Innlandet.

3.3 Redusere klimagassutslipp

Innlandet skal være et lavutslippssamfunn innen 2050. Vi har gjennom [Parisavtalen](#), «Lov om klimamål» og 2030-agendaen forpliktet oss til å kutte klimagassutslipp og å følge opp [FNs bærekraftsmål](#). Mål nr. 13 *Stoppe klimaendringene* er spesielt viktig.

Rask reduksjon av utslipp

Vi må kutte klimagassutslippene våre mye raskere, og i et større omfang enn vi gjør nå. Det er politisk vedtatt at Innlandet skal halvere de direkte utslippene av klimagasser i Innlandet innen 2030. (Direkte utslipp er klimagassutslipp som foregår innenfor et bestemt geografisk område, som for eksempel et land, et fylke eller en kommune.)

Helt konkret innebærer det å redusere utslippene med mer enn 1,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter (oppvarmingseffekten av en klimagass) fra 2018 til 2030.

Avhengig av bil

Innlandet binder Norge sammen. Det går mye person- og godstransport gjennom fylket vårt. Vi er Norges mest spredtbygde fylke der 40 % bor i spredtbygd strøk, sammenliknet med en andel mellom 11–28 % i de andre fylkene. Det vil si at vi i store deler av fylket vårt er avhengige av privatbil i hverdagen.

Konsekvensen av dette er at utslipp fra person- og godstransport utgjør nesten 40 % av de direkte klimagassutslippene i fylket vårt. Dette skyldes både spredtbygd bosetting og en stor andel gjennomgangstrafikk. Utslippene fra tunge kjøretøy alene utgjør mer enn 20 % av alle de direkte klimagassutslippene i Innlandet.

For å bidra til å redusere klimagassutslipp, må vi også endre reisevanene våre. Spesielt i og mellom byer og tettsteder hvor det er tilrettelagt, eller kan tilrettelegges, for gåing, sykling og kollektivtransport. I tillegg må vi ta i bruk ny teknologi og legge til rette for smartere logistikk og deleordninger, for både person- og varetransport.

Når kommuner, fylkeskommuner, regional stat og næringslivet vurderer lokalisering av næringsvirksomhet, boliger og servicefunksjoner, må man vurdere hvordan dette påvirker økt transport opp mot klimaregnskapet.

Infrastrukturen for elektrisk lading og andre nullutslippsløsninger som hydrogen og biogass for lette og tunge kjøretøy, må utvikles for å legge til rette for slik bruk i hele fylket. I tillegg må vi jobbe for å få mer person- og godstransport over på jernbanen.

Klimavennlig jordbruk

Det er fire overordna mål for jordbrukspolitikken i Norge; matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Klimagassutslippene fra jordbruket utgjør ca. 40 % av de samlede direkte utslippene i Innlandet. Samtidig er jordbruket en del av løsningen i det grønne skiftet, det er viktig for matproduksjon og -trygghet, arbeidsplasser, spredt bosetting og opprettholdelse av kulturlandskap.

Lokal foredling av ressursene som finnes i Innlandet er viktig for å redusere transporten. Vi kan få et mer klimavennlig jordbruk ved å følge opp «[Intensjonsavtalen mellom jordbruket og regjeringen](#) for reduserte klimagassutslipp» og ved å legge til rette for at vi når målene i [Landbrukets Klimaplan](#).

Intensjonsavtalen gjelder for perioden 2021-2030, og er utgangspunktet for statens klimaarbeid i jordbrukssektoren. Avtalen innebærer blant annet at regjeringen vil jobbe for å redusere matsvinn, og at matforbruket i befolkningen i størst mulig grad blir i tråd med nasjonale kostholdsråd. Landbrukets klimaplan inneholder klimagassreducerende tiltak innen blant annet avl, transport, oppvarming, gjødselhåndtering og bruk av ny teknologi.

Etableringen av Bionova i Innlandet er også en viktig pådriver for å bidra til reduksjon av klimagassutslipp og økt opptak og lagring av karbon i jord på gårdsnivå, samt en økt verdiskaping gjennom en mer ressurseffektiv og sirkulær bioøkonomi.

Opptak av klimagasser

Arealer som skog, utmark, vann og myr, beite og dyrket mark både tar opp og lagrer klimagasser fra atmosfæren. Myr, skog og jordbruksarealer er de mest karbonrike arealene. Dette er arealer som tar opp og lagrer CO₂ fra atmosfæren og binder karbon gjennom fotosyntesen. [I 2015 tilsvarte netto-opptaket av klimagasser i arealene våre 4,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter](#). Dette innebærer at opptaket er redusert og at reduksjonen av opptaket av klimagasser må bremses. I perioden 2010-2015 er netto-opptaket i arealer blitt redusert med en tredel.

Opptak av klimagasser i skog

Skogen står alene for et netto-opptak av nesten 2,6 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. [Framskrivninger viser at det forventes en nedadgående trend i opptaket av karbon i skog fram mot 2050](#).

Det reduserte opptaket som ventes framover, skyldes at mye av skogen som ble plantet etter andre verdenskrig vil bli hogstmoden de nærmeste årene. Skog som aldres vokser saktere, og tar opp mindre CO₂. Etter 2050 vil opptaket stabiliseres og deretter øke fram mot 2100.

Det er et mål for planperioden at vi skal kunne snu denne utviklingen tidligere ved å iverksette tiltak for å øke opptaket i skog, redusere nedbyggingen av skog og myr, og kutte i utslippene fra annen arealbruk. Å ivareta og

skjømte de produktive skogarealene vil være viktig for å beholde og øke opptak i skog. Dette må gjøres på en måte som ikke er til skade for økosystemene.

Store indirekte utslipp

Forbruket vrt forårsaker store klimagassutslipp også andre steder i verden, det vil si utslipp som stammer fra energiforbruket vrt og fra forbruk av varer og tjenester. Disse indirekte klimagassutslippene vre er mange ganger større enn de direkte utslippene.

Innlendingenes klimafotavtrykk tilsvarer et utslipp på ca. 11 tonn CO₂-ekvivalenter i året per innbygger per år. Klimafotavtrykk vrt er summen av de direkte og indirekte utslippene vi forårsaker.

For å redusere disse utslippene til anbefalte 3 tonn per innbygger per år innen 2030, må vi finne nye måter å forbruke varer og tjenester på, med mindre forbruk og mer gjenbruk, og stille strengere krav til klima og miljøhensyn i større anskaffelser.

For å nå målet om å redusere utslippet av klimagasser, må også utslippene fra bygg- og anleggssektoren reduseres. Det er et stort behov for å redusere direkte utslipp fra byggefasen, redusere indirekte utslipp fra forbruk av byggematerialer og redusere energibruk i drift.

3.3.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Vi videreutvikler innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagassreducerende tiltak.
2. Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og -korridorer.
3. Vi skal stille krav om fossilfrie bygg- og anleggsplasser og oppføre klimasmarte bygg med lavt klimafotavtrykk.
4. I Innlandet skal det legges til rette for at målene i Landbrukets klimaplan kan nås.
5. Vi skal legge til rette for at hele innlandssamfunnet gjør nødvendige forbruksendringer, slik at vi sammen fr en reduksjon av forbruksbaserte utslipp.
6. Vi skal forebygge avfallsproduksjon ved å øke andelen ombruk og materialgjenvinning, og sikre god energiutnyttelse av avfall.
7. Vi skal redusere nedbygging og omdisponering av skog, myr og andre karbonrike arealer. Vi forsterker arbeidet med skogtiltak for å øke opptak av klimagasser.
8. Vi øker den offentlige innkjøpskompetansen innen klima, miljø og energibruk, slik at offentlige innkjøp kan bli mer klima- og miljøvennlige.

3.4 Klimatilpasning

Selv om reduksjon av klimagassutslipp er den viktigste måten å forebygge negative konsekvenser av klimaendringene på, er det samtidig nødvendig å gjøre innlandssamfunnet rustet til å møte et endret klima.

Klimaendringer

Klimaendringene fører til at vi må være forberedt på at værrelaterte hendelser kan skje på andre steder, på andre tider av året enn vi er vant til, og at de kan skje oftere.

I Innlandet forventer vi at episoder med kraftig nedbør vil øke vesentlig både i intensitet og hyppighet i framtida. Vi må forvente flere og større regnflommer og mer vind. I mindre bekker og elver må vi forvente en økning i flomvannføring. Utfordringer med overvann vil bli større enn i dag.

Til sammen gir dette økt fare for jord-, flom- og sørpeskred. Høyere temperaturer og økt fordamping vil føre til økt sannsynlighet for tørke og skogbrann om sommeren. I Regional plan for samfunnstryggleik er naturfare og klimaendringer beskrevet nærmere.

Naturfare

+

Miljødirektoratet definerer naturfare som en fellesbetegnelse for naturlige prosesser som skyldes kombinasjonen klima, grunnforhold og topografi slik som skred, flom og stormflo.

Klimaendringenes påvirkning av naturen er større og mer omfattende enn tidligere antatt, og fører allerede til ødeleggelser for mennesker og av natur ([FNs klimapanel \(IPCC\) andre del, sjette hovedrapport](#)). Hvis vi ikke forbereder og tilpasser oss, vil klimaendringene få store konsekvenser for samfunnet vårt. Vi må ta høyde for at temperaturøkningen, og dermed konsekvensene, blir høyere enn målene som er satt i Paris-avtalen.

Store skader i Innlandet

De siste ti årene har forsikringsselskapene i Norge utbetalt en samlet erstatning på rundt 30 milliarder kroner for skader på bygninger og innbo, samt skogskader som kan skyldes naturhendelser eller vær. Utbetalingene viser at Innlandet er hardest rammet i landet når man ser på erstatninger utbetalt etter flom- og skredhendelser.

Hendelsene påvirker mange sektorer og er krevende for samfunnet økonomisk. Vind-, flom- og skredhendelser vil kunne påvirke oss i enda større grad i framtida om vi ikke gjør forebyggende tiltak og fremtidsrettede valg.

Landbruks- og skognæringene må tilpasses slik at vi reduserer de negative effektene som følge av klimaendringene både for egen produksjon og for resten av samfunnet.

Fokus på naturbaserte løsninger

Hvis vi velger naturbaserte løsninger, er vi bedre rustet til å møte klimaendringene. Da reduseres samtidig faren for naturskade og overvann. Vi må velge naturbaserte løsninger og vektlegge restaurering av natur, da dette også bidrar til å trygge våre naturverdier.

En bekk som renner åpent i landskapet vil kunne håndtere mer vann enn et rør. Den har også et større artsmangfold. Flom i en elv med naturlig elveløp og plass til vannet i flommarkskoger og brede kantsoner vil forårsake mindre skade enn en utrettet og kanalisert elv.

Fokus på blå-grønne løsninger i et område med tette flater vil kunne fordrøye overflatevannet og redusere fare for skader når vi opplever kraftig regn, samtidig som det vil tilføre positive effekter i form av vannrensing, trivsel for befolkningen, økt biologisk mangfold og folkehelse.

Flommarkskog

+

Flommarkskog er skog som ligger nær bekker, elver og vann som jevnlig flommer over og etterlater seg slam. Slik skog finnes over hele landet, men dekker bare små areal. (Store norske leksikon)

Fordrøyning

+

Fordrøyning er en prosess hvor regn-, flom- eller spillvann holdes tilbake for å dempe og forsinke avrenning til områder som ligger nedstrøms. Dette kan forebygge flomskader. Fordrøyning som kombineres med infiltrasjon optimaliserer overvannshåndteringen ytterligere (Norges Geologiske Undersøkelser).

Forskning og utvikling

Ved å støtte og delta i fremtidsrettede forsknings- og innovasjonsprosjekter om klimaendringer og klimatilpasning, vil vi øke kunnskapsnivået og velge løsninger hvor vi utnytter mulighetene som ligger i et klima i endring. Innlandet fylkeskommune har signert avtale med EU om å støtte opp under arbeidet med klimatilpasning i Europa.

Landbruk

Det er behov for å øke kunnskapsgrunnlaget om klimaeffekter av ulike måter å drive landbruk på. Det er viktig at Innlandet er pådriver for en bærekraftig utvikling av skogbruket for framtiden, både med hensyn til hogst, nyplanting og forvaltning av Innlandets skogsområder. Jordbruket er i ferd med å omstille seg for å møte klimaendringene. Innlandet har viktige kompetansemiljøer som bidrar på dette området.

3.4.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Vi har god kunnskap om lokale og regionale utfordringer og konsekvenser av et endret klima. Dette gjør at alle sektorer er best mulig rustet til å håndtere de utfordringene de står ovenfor.

2. Arealplanlegging og tiltak gjennomføres på en slik måte at fare for hendelser som følge av naturfare og klimaendringer reduseres. Der det er mulig prioriteres naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.
3. Innlandssamfunnet utnytter mulighetene for verdiskaping som ligger i et klima i endring.

3.5 Natur- og kulturmiljø og naturmangfold

Natur og økosystemer

Naturen og fotosyntesen er grunnsteiner i menneskets eksistens. Den gir oss velferd gjennom å fordele ferskvann, regulere klimaet, pollinere en stor andel av matplantene, forebygge naturskader og mye mer. Økosystemene tar også opp mye av de menneskeskaptede karbonutslippene. Det kan derfor sies at det å ta vare på naturen kanskje er det billigste og enkleste klimatiltaket vi kan gjøre.

Robuste økosystemer er bedre rustet til å stå imot endringer som følge av fremtidige klimaendringer. Naturen og kulturlandskapet er også viktig for oss for rekreasjon, læring, friluftsliv, jakt- og fiske, og kulturell identitet. Kulturell identitet handler om å identifisere seg med ett eller flere kulturelle fellesskap.

Robuste økosystemer

+

Robuste økosystemer brukes for å omtale økosystemers motstandsdyktighet og «resiliens» ved klimaendringer og forstyrrelser. Motstandsdyktighet (resistance) beskriver økosystemets evne til å tåle klimaendringer og forstyrrelser og forbli innenfor en viss tilstand. Resiliens (resilience) beskriver økosystemets evne til å innhente seg etter klimaendringer og forstyrrelser. Selv om begrepene ikke er strengt vitenskapelig definert, er begge begrepene tett knyttet til den økologiske tilstanden og opprettholdelse av økosystemets variasjon og funksjon. (Stortingsmelding 14 (2015–2016))

I dag blir økosystemer og arter globalt ødelagt, truet og utryddet i en skala som vi aldri før har opplevd. Hovedårsaken til dette er endringer i arealbruk.

Mange økosystemer i skog, kulturlandskap, våtmarker, vassdrag og fjell er i dag helt eller delvis endret som følge av menneskelige inngrep og forstyrrelser. Arealbruksendring som påvirkning på truet natur i Norge fordeler seg relativt likt mellom jord- og skogbruk, og andre arealbruksendringer som boligbygging, veibygging og energianlegg.

Påvirkningsfaktorer i landbruket er endrete driftsformer, oppdyrking, grøfing og drenering av myr og våtmarksområder, samt moderne skogsdrift og etablering av monokulturer. [Det internasjonale naturpanelet \(Ipnbes\)](#) fremskaffer økt kunnskap og bidrar til å hindre tap av biologisk mangfold og økosystemtjenester.

Kulturmiljø

Kulturmiljø omfatter kulturminner og kulturlandskap, som er ikke-fornybare kunnskaps- og opplevelsesressurser. Det gjøres større satsinger på landskapsnivå for å sikre at utviklingen i områdene er i tråd med bærekraftsmålene.

Eksempelvis har jordbrukets kulturlandskap stor kulturhistorisk verdi. Naturtypene i dette kulturlandskapet er blant de mest artsrike vi har i Norge, og bidrar sterkt til det biologiske mangfoldet. Verneverdige og fredete bygninger inngår i flere av disse landskapene.

Kulturmiljø, kulturminner og kulturlandskap

+

- Med **kulturminner** menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.
- Med **kulturmiljøer** menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.
- **Kulturlandskap** omfatter alt landskap som er påvirket av mennesker.

Natur for fremtiden

I tillegg til å ivareta naturen, har vi mulighet til å reparere og forbedre natur og økosystemer som er ødelagt eller forstyrret. Gjennom restaurering og reetablering av natur og kulturlandskap kan vi tilbakeføre og ivareta naturmangfold og viktige økologiske funksjonsområder som tidligere har gått tapt.

Det ligger også et potensial for framtidige arbeidsplasser innen naturrestaurering og klimatilpasningstiltak.

I Innlandet er det viktig å ta vare på en variert jordbruksstruktur, som sikrer fortsatt beitebruk og seterdrift for å både sikre selvforsyning og opprettholde kulturlandskapet og arts mangfoldet.

Økologiske funksjonsområder

+

Definisjon fra [Naturmangfoldloven](#): økologisk funksjonsområde er et område med avgrensning som kan endre seg over tid, og som oppfyller en økologisk funksjon for en art, slik som gyteområde, oppvekstområde, larvedriftsområde, vandrings- og trekkruiter, beiteområde, hiområde, myte- eller hårfellingsområde, overnattingsområde, spill- eller parringsområde, trekkvei, yngleområde, overvintringsområde og leveområde.

[Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for å ta hensyn til leveområder for bestemte arter i arealplanleggingen](#)

Forvaltning av ressurser

Det ligger et stort uutnyttet potensial, både nærings- og rekreasjonsmessig, i våre vilt- og fiskeressurser. Dette krever en aktiv og samordnet forvaltning for å unngå negative konsekvenser, og en god balanse for alle samfunnsinteresser.

Vann er en felles ressurs som har stor betydning for bærekraftig samfunnsutvikling. Riktig forvaltning av vann er viktig med tanke på drikkevann, fiske, bading, rekreasjon, vanning, næring, naturmangfold og god folkehelse. Gjennom vedtatte regionale vannforvaltningsplaner er det fastsatt miljømål for alle sjøer, bekker og elver.

Forurensing

Forurensing skjer både i vann, i jordsmonn, i luft og i vegetasjon. Det kan få katastrofale følger for natur og plante- og dyrearter. Både miljøgifter, farlig avfall, luft- og støyforurensing er alvorlige trusler mot vår helse, miljøet og den fremtidige matforsyningen.

Miljøgiftene kommer fra mange kilder, og det varierer mye hvor mye skade de kan gjøre. Industrien, vedfyring og veitrafikk er viktige kilder til utslipp av flere tungmetaller og organiske miljøgifter.

I Innlandet har vi en av Norges viktigste ferskvannsressurser. NIVA og NINA har på oppdrag av Miljødirektoratet utarbeidet en rapport om økologisk tilstand i ni av Norges største innsjøer. Den bekrefter en urovekkende utvikling i Mjøsa, med økt tilførsel av fosfor, blant annet fra landbruket og husholdninger. Dette skaper økt algevekst som kan være uheldig for blant annet badevann, fisk og annet liv i innsjøen.

Plastavfall på avveie utgjør et stort problem, særlig fordi det brytes så langsomt ned. Spredning av mikroplast er et raskt økende og svært alvorlig globalt miljøproblem.

I Innlandet er det stor aktivitet i bygge- og anleggsbransjen, både på vei, bane og innen boligbygging. Anleggsarbeid kan medføre betydelig skade på miljøet, blant annet ved at store mengder partikler/slam og en rekke andre forurensingskomponenter finner veien til vann og vassdrag. Partiklene fra anleggsarbeid kan være svært skadelige for blant annet fisk og bunndyr. Anleggsvann vil også typisk kunne ha høyt innhold av miljøgifter og tungmetaller, høy pH og nitrogenforbindelser.

Husdyrhold medfører utslipp av metan til luft, mens mikrobiologiske prosesser i jordsmonnet leder til utslipp av N₂O. Bruk av gjødsel samt drift av siloer medfører utslipp av NH₃. Kunnskap om størrelsen på disse utslippene under ulike forhold og driftsmetoder er viktig.

Lysforurensing er en økende utfordring, spesielt i fritidsboligområder, noe som kan påvirke både dyr og mennesker.

Støy rammer stadig flere, og i 2019 var antallet støyrammede det høyeste på 20 år ifølge SSB. Veitrafikk er den klart største kilden til støyplager i Norge.

Se klima og natur i sammenheng

Klima og natur henger sammen. For å forstå sammenhengen kreves mer kunnskap og forståelse, forsterket innsats og nye fremgangsmåter. For at vi skal kunne nå de regionale, nasjonale og internasjonale klima- og miljømålene, må vi sørge for at framtidig utvikling av innlandssamfunnet reduserer, og på lengre sikt stopper, videre tap av naturmangfold, kulturmiljøer og utslipp av klimagasser.

Det er flere mål- og interessekonflikter på tiltaksnivå mellom klima, energi og miljø.

For eksempel vil etablering av ulike anlegg til fornybar energi (vindmøller, solcelleanlegg, vasskraftverk, batteriparker og så videre) ofte etableres i naturrike områder som har en direkte negativ konsekvens for det biologiske mangfoldet.

Ulike klimatiltak som planting av trær og gjødsling av skog vil kunne føre til monokulturer av skog med veldig lavt biologisk mangfold, samtidig som det er usikkert hvilken effekt gjødsling av skog vil kunne ha på andre deler av økosystemet.

Samtidig kan også mange av klimaløsningene ha en positiv effekt på det biologiske mangfoldet. Klimatiltak i form av å bevare kantsoner mot vassdrag som flomsikring vil også bidra som viktige habitater og faunakorridorer for mange arter. Fokus på bruk av kollektivtransport kan redusere behovet for å bygge ut veier i like stor grad. Og gjenbruk av bygninger kan føre til mindre tap av natur til ny bebyggelse.

Eksempelene er mange flere i begge retninger, men det er uansett viktig at vi forsøker å komme med løsninger som ikke går på bekostning av naturmangfoldet. Og dersom det må gjøres, må dette kompenseres for ved å gi noe tilbake til naturen.

I den nyeste rapporten til FNs naturpanel (IPBES 2022) løftes verdien av natur opp på dagsorden. Ifølge rapporten taper som regel naturen i beslutning- og planprosesser fordi andre alternativer ofte er mer økonomisk lønnsomt, og at planleggingen ofte er i et kortere tidsperspektiv. På lang sikt vil dette kunne føre til tap av viktige økosystemtjenester som rent vann og ren luft, friluftsliv og folkehelse, mat og medisiner, og ikke minst naturens egenverdi. Rapporten peker derfor på viktigheten av å løfte hensynet til å ivareta natur i alle beslutningsprosesser for å sørge for at vi ivaretar disse ressursene også for de som kommer etter oss.

3.5.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Vi ivaretar naturlige bestander av arter, sikrer genetisk mangfold og ivaretar arters leveområder og viktige økologiske funksjonsområder på land og i vann.
2. Vi ivaretar karbonrike arealer, som skog, myr- og våtmarksområder, for å bevare leveområder, og opprettholde lagring og opptak av klimagasser. Vi legger til rette for restaurering av allerede ødelagte områder.
3. Vi bruker kunnskap om kulturmiljøer for å sikre kulturhistoriske kvaliteter og naturverdier i landskapene, og for å bidra til opplevelsen av dem.
4. Vi bidrar til vern av natur og landskap for å ivareta sårbare arter og naturtyper, og verner skog i Innlandet i tråd med nasjonale målsettinger. Lokalpolitiske avveininger, lokal forståelse og aksept for og forankring av vernet, skal ligge til grunn.
5. Vi har ikke forurensing som skader helse eller miljø på land eller i vann, og vi begrenser mengden lys- og støyforurensing.

3.6 Omstilling til og bruk av, fornybar energi

Fram mot 2030 forventer vi en betydelig vekst i kraftforbruket i Norge, hovedsakelig drevet av økt forbruk i kraftintensiv industri og elektrifisering av transport.

(NVE Rapport nr. 20/2022).

Økt etterspørsel etter energi gir store utfordringer og muligheter. Skal Innlandet dekke sitt framtidige energibehov må vi bli mer energieffektive, øke produksjonen og forsterke kraftnettet. Ved økt produksjon må dette skje så skånsomt som mulig for ikke å komme i konflikt med natur- og kulturverdier på land, og ivareta naturmiljøet i og langs vassdrag.

Kraftnettet

Kraftnettet må være riktig dimensjonert for å ivareta strømforsyningen for Innlandets kraftbehov. Dersom kraftproduksjonen, og/eller forbruket øker, må kraftnettet forsterkes. Nye kraftlinjer legger beslag på store arealer. Det må her vurderes om eksisterende linjetraseer kan benyttes, eller det må gjøres så skånsomme inngrep som mulig. Skal Innlandet lykkes i å videreutvikle næringslivet er vi avhengig av en stabil forsyning av strøm.

Kraftnett

+

I Norge består kraftnettet av transmisjonsnett, regionalnett og distribusjonsnett. Forskjellen mellom disse ligger i spenningsnivået de kan overføre.

Transmisjonsnett

Statnett er eier av transmisjonsnettet. Det binder sammen store produsenter og forbrukere, og har det høyeste spenningsnivået.

Regionalnett

Regionalnettet binder ofte sammen transmisjonsnettet og distribusjonsnettet, og kan også omfatte produksjons- og forbruksradialer (linje fra et forbruksuttak til nettet) på høyere spenningsnivå.

Distribusjonsnett

Distribusjonsnett er de lokale kraftnettene som vanligvis sørger for distribusjon av kraft til mindre sluttbrukere, som husholdninger og småindustri.

Utfasing av fossil energi

En viktig del av det grønne skiftet innebærer at fossil energi fases ut og erstattes med fornybar energi. For å oppnå det nasjonale målet om et lavutslippssamfunn innen 2050 er dette en nødvendig omstilling. Innlandet skal bidra sterkt til dette skiftet gjennom strategier og tiltak som skal støtte kommunene og næringslivet i arbeidet videre.

Det bør vurderes ulike former for energiløsninger for å ivareta samfunnsutviklingen i Innlandet. Situasjonen for kraftforsyningen er nærmere beskrevet i Regional plan for samfunnstryggleik.

Fornybar energi

Eksempler på fornybar energi er solenergi, vindkraft, vannkraft og geotermisk energi (jordvarme). Innlandet har et stort uforløst potensial i bruk av biomasse (brensel som stammer fra trær og planter, gjødsel, brenntorv med mer) og restressurser til energiformål. Her ligger det ikke bare en mulighet til å bidra til det grønne skiftet, men også til økt satsing på forskning, innovasjon og utvikling.

Solenergi og vindkraft utgjør i dag en liten del av Innlandets og Norges kraftproduksjon. Dette er energikilder med liten lagringskapasitet, og ved en satsing på disse energiformene må en være oppmerksom at dette kan gi utfordringer for den totale kraftforsyningen i deler av året. (NVE)

Økt energiproduksjon skal alltid avveies mot andre viktige nasjonale og regionale samfunns mål. Eksempler på dette er biologisk mangfold, og kultur- og naturverdier. Nybygging og opprusting eller utvidelse av eksisterende arealkrevende anlegg for fornybar energi, som vannkraft og vindkraft, kommer ofte i konflikt med kulturmiljøer og biologisk mangfold. Kulturmiljøer står også i fare for å erodere bort, og kan skades eller forsvinne når vannstand og vannføring endres.

Vannkraft

I Norge skjer mye av kraftproduksjonen i vannkraftverk med stor lagringskapasitet. 90 % av all kraftproduksjon i Norge kommer fra vannkraft, som er en fornybar, men også fleksibel og regulerbar energikilde (med unntak av elvekraftverk som ikke er regulerbare). Magasinene kan tappes og kraften produseres når det er behov. Vannkraftressursene i Innlandet er i stor grad bygget ut, men det ligger et potensial i å ruste opp eller utvide eksisterende kraftverk.

Utvidelse av vannkraftverk betyr å øke eksisterende magasiner eller bygge nye. Det betyr også å overføre vann fra hittil ikke utnyttede felt. Med opprusting menes å redusere tap ved å utvide tverrsnitt i vannveier, og å øke virkningsgraden gjennom modernisering og automatisering.

I Innlandet er den eksisterende vannkraftproduksjonen hovedsakelig lokalisert i de tynnest befolkede områdene, slik at det er behov for overføring av kraft øst- og sørover. Reguleringsgraden av produksjonssystemet er totalt sett dårligere enn gjennomsnittet på landsbasis, noe som betyr at området i perioder har et effektoverskudd om sommeren og et betydelig behov for tilskudd av effekt om vinteren.

Det finnes også muligheter for utbygging av småkraftverk.

Solenergi

Innlandet kan øke energiproduksjonen vesentlig ved at det monteres solcelleanlegg på bygninger, allerede utbygd areal og andre egnede arealer. Det offentlige er nødt til å bidra i denne omstillingen. Solenergi gir færre negative konsekvenser enn andre energiformer som krever større naturinngrep. Solkraft utgjør i dag en liten del av Norges samlede kraftproduksjon, men er i rask vekst. Til forskjell fra vannkraft er sol- og vindkraft ikke regulerbare.

Solenergi og vindkraft er en god kombinasjon

+

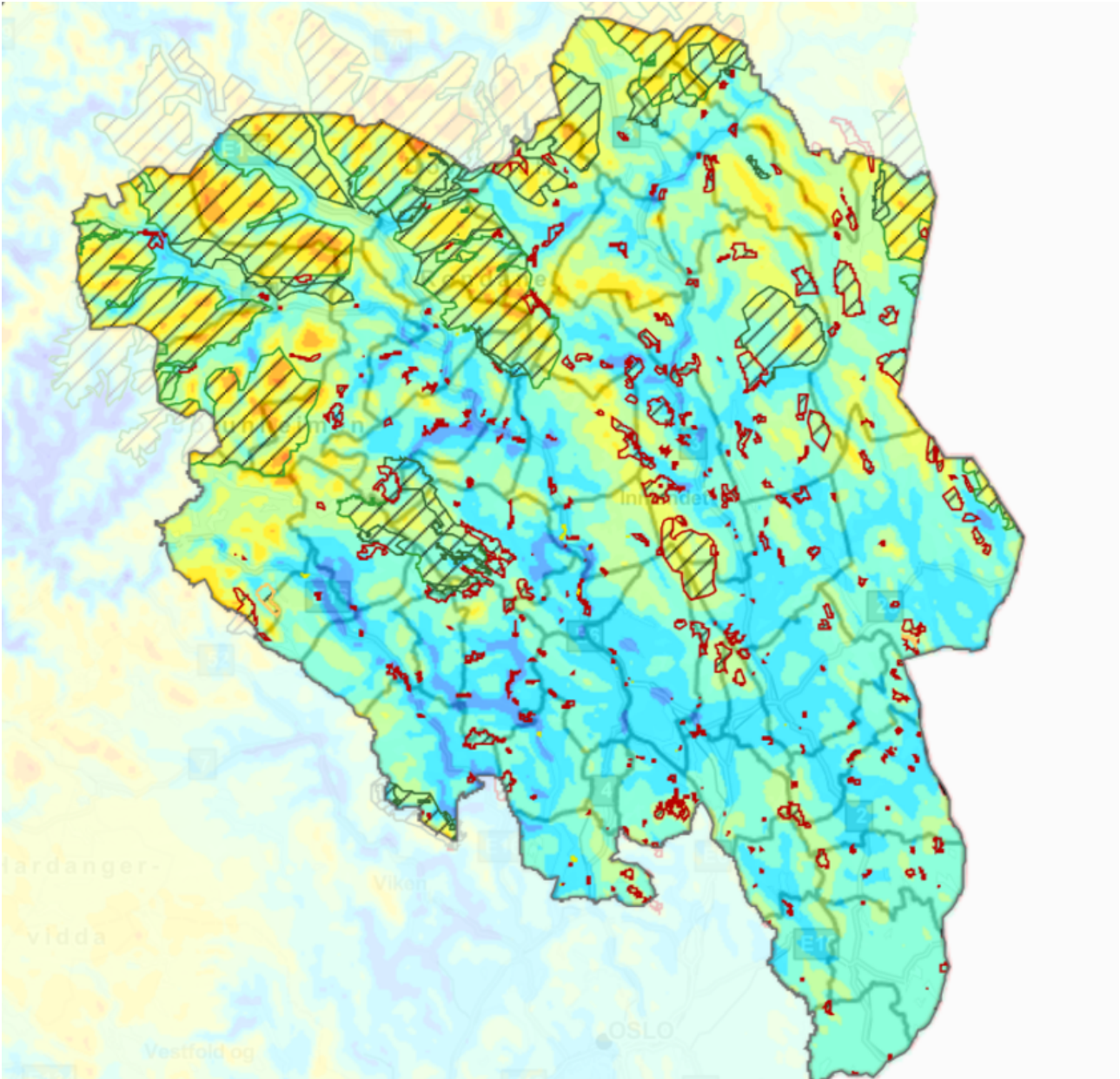
Solenergi er avhengig av sollys og vil ikke produsere like mye energi om vinteren som om sommeren. Vindkraft produserer mye energi når det blåser mye, men gir null utbytte når det er vindstille.

Noen av de mest utfordrende effektsituasjonene er kalde vinterdager da mye energi går med til oppvarming og en stor del av døgnet trenger mye belysning. Da er det typisk lite vind. Derimot er det som regel klart vær disse dagene, og i tillegg til regulerbarheten fra vannmagasiner vil dermed også solkraft kunne bidra positivt.

Man sier at sol- og vindkraft er komplementære, og har oppimot en 95 prosents ikke-korrelasjon.

Vindkraft

Muligheten for utbygging av vindkraft i Innlandet ansees for å være begrenset, siden områder med de beste vindforholdene kan komme i konflikt med andre interesser. Utbygging av vindkraft legger beslag på store naturarealer, og det er ikke like enkelt som for solkraft å kombinere arealet til andre ting. På samme måte som solkraft er også vindkraften væravhengig. Til forskjell fra regulerbar vannkraft kan ikke energien fra vind lagres før kraften produseres, men må leveres direkte på nett.

Figur 7: Kartet viser naturvernområder (skravert) og vindressurs-områder (gult) i Innlandet.

Kartet viser naturvernområder og vindressurs-områder i Innlandet. De gule områdene er områder som er pekt ut som mulige vindressursområder. Skraverte felt er naturvernområder. Dermed ser vi at mange av områdene i Innlandet med gode vindressurser er naturvernområder, og kan derfor ikke brukes til vindkraft.

[Få mer informasjon via vår karttjeneste.](#)

Kjernekraft

Kjernekraft er en energiform som bør vurderes utredet også i Norge og Innlandet. Som vannkraft er dette en regulerbar produksjonsteknologi. Framtidens energiløsninger er ikke kjent, og det vil skje mye på dette området framover som Innlandet må bidra inn i utviklingen av.

Energieffektivisering

Energieffektivisering er et stort utnyttet energipotensial, og er viktig i omstillingen til lavutslippssamfunnet. Holdninger til personlig forbruk av strøm blir viktig for å øke bevisstheten til energieffektivisering for hver enkelt.

Det er dokumentert at energieffektivisering av eksisterende bygninger i de fleste tilfeller er mer klimavennlig enn å rive og bygge nytt. Det er også dokumentert at det er mulig å energieffektivisere eldre bygninger på en skånsom og kostnadseffektiv måte. Vi må legge til rette for å bevare og oppgradere eksisterende bygninger, der det ikke er mer tungtveiende grunner for å bygge nye. Det må også i større grad legges til rette for vannbåren varme i alle bygg.

Største skogfylke

Innlandet er Norges største skogfylke, og er det fylket som har høyest bruk av bioenergi i landet, sett i forhold til folketall. Forbruk av bioenergi i Innlandet tilsvarte i 2022 strømforbruket til ca. 70 000 husstander. Videre kan fylket utnytte en større andel ressurser fra skogbruket til energiformål som et bidrag i det grønne skiftet.

Fritidsfylke

Innlandet er det fylket i Norge som bruker nest mest energi på hytter og fritidshus totalt. De siste 10 årene har energibruken knyttet til hytter og fritidshus steget med 58 %. Med de åpenbare samfunnsøkonomiske ringvirkningene som deltidsinnbyggerne gir, er det viktig med fokus på energieffektivisering i deltidsboliger i alt plan- og utviklingsarbeid.

Framtidig kraftproduksjon og -etterspørsel

Framtidig kraftbruk og kraftetterspørsel påvirkes av flere faktorer og er til dels vanskelig å forutse. Eksempler på dette er elektrifiseringen av norsk petroleumsvirksomhet og tungtransport, og etableringen av ny kraftkrevende industri som batterifabrikker og datasentre. Graden av samlokalisering av næringsvirksomhet, deling av restressurser og produksjon etter sirkulærøkonomiske premisser vil påvirke framtidig energiforbruk.

3.6.1 Slik gjør vi det i Innlandet

1. Innlandet effektiviserer energibruken i alle sektorer.
2. Vi øker kompetansen på energieffektivisering og bruk av fornybare energikilder, og sørger for en kunnskapsbasert utvikling.
3. Vi er en pådriver overfor nasjonale myndigheter for å gi bedre vilkår til utvikling og omstilling til fornybar energi og for at distribusjonsnettet for strøm er robust og dimensjonert for et økt forbruk. Utbygging av strømmettet skjer på en bærekraftig måte og med minst mulig konflikt med naturen/tap av naturverdier.
4. Vi skaper større energifleksibilitet ved å øke produksjonen av lokal fornybar energi, gjennom nybygging og økt produksjon i eksisterende anlegg. Vi prioriterer å effektivisere eksisterende kraftanlegg med minst mulig negativ påvirkning av natur- og kulturverdier.
5. Innlandet jobber i større skala for å gjøre det mulig å lagre energi eller potensial for energi, basert på regionale vurderinger av egnede områder.
6. Innlandet oppretter et regionalt energiforum etter mal fra regionalt planforum, for å samordne og utvikle omstilling til og produksjon av, fornybar energi og infrastruktur.

4 Føringer og vurderinger

4.1 Rammeverk for plan- og strategiarbeidet

For å nå nasjonale og internasjonale målsetninger på klima-, energi- og miljøområdet må alle parter i Innlandssamfunnet bidra. Alt plan- og strategiarbeid må forholde seg til nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging for å fremme en bærekraftig utvikling, statlige planretningslinjer og andre nasjonale føringer. Disse utgjør til sammen et rammeverk for planen. Regional plan for klima, energi og miljø inneholder ingen egne planbestemmelser eller retningslinjer.

Innlandssamfunnet skal gjennom oppfølgingen av regional plan for klima, energi og miljø påvirke nasjonale mål, føringer og virkemidler. Det må skje på en måte som skaper arbeidsplasser og gode levevilkår i hele Innlandet. God dialog med gjensidig utveksling av teoretisk og lokal, erfaringsbasert kunnskap mellom ulike interessegrupper (grunneiere, tiltakshavere og ulike forvaltningsaktører) er avgjørende for å unngå konflikter.

Figur 8: De regionale planene har nasjonale og regionale føringer.

4.2 Vurderinger - hva betyr dette for planen?

Figur 9: Hva skal veie tyngst, vern eller bruk?

Bærekraft er en balanse. Vi må forvalte Innlandets arealer og naturressurser slik at de fortsatt blir vår kilde til materiell og immateriell verdiskaping.

Kunnskapsbasert og bærekraftig utvikling

Planen skal bidra til en kunnskapsbasert og bærekraftig utvikling. Mange av interessekonfliktene vil bli synlige på tiltaksnivå. Her må det skilles mellom tiltak på kort og lang sikt. Det må vurderes hvordan slike konflikter kan løses og hvem som har eierskapet. Her vil det også være regionale og lokale forskjeller, som gir forskjellige tiltak i de ulike regionene og lokalsamfunnene basert på forutsetninger, utfordringer og muligheter. Vi må ta oss tid til å gjøre gode faglige vurderinger og riktige valg for å skape en bærekraftig og nødvendig utvikling.

Kommunikasjon og kompetanse

God kommunikasjon, kompetanse og holdningsendringer er nødvendig for at alle skal forstå hva som kan gjøres for å møte Innlandets utfordringer innenfor klima-, energi- og miljøområdene. Det er et felles ansvar å bidra til å løfte kompetansen til alle aldersgrupper. Det er spesielt viktig at utdanningsinstitusjonene tar ansvar for å få planens tema inn i kompetanseplaner og undervisning.

4.3 Hvordan skal vi følge opp planen?

Det overordnede samordningsansvaret for oppfølgingen av planen er lagt til Regionalt partnerskap, for å sikre tverretattlig eierskap og forankring. Regionalt partnerskap ledes av Innlandet fylkeskommune og består av:

- Statsforvalteren i Innlandet
- Kommunenes sentralforbund (KS)
- NAV Innlandet
- LO
- NHO
- Fagskolen Innlandet
- Innovasjon Norge
- HINN (Høgskolen i Innlandet)
- NTNU (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)
- Innlandet fylkeskommune

Den regionale planen er en utviklingsavtale mellom staten, fylkeskommunen og kommunene. Planen vil dermed gi føringer for hvordan aktørene skal opptre overfor næringsliv, organisasjoner og andre. Det er viktig at kommunene i Innlandet tar hensyn til og innarbeider planens mål og strategier ved utarbeidelse av kommunale planer. Dette er den viktigste suksessfaktoren for om målene for klima, energi og miljø for Innlandet nås.

Handlingsprogrammet med tiltak på kort og lang sikt skal sikre oppfølging av denne regionale planen. Gjennomføringen av handlingsprogrammet er avhengig av at alle parter bidrar i tiltaksoppfølgingen.

5 Handlingsprogram

Jeg vet ikke helt på hvilken måte, men jeg vet at jeg vil jobbe med å begrense konsekvensene av klimaendringer.

Ønske fra Frøydis Nes Hagen (18) fra Ringsaker

Innlandet er et stort geografisk område. Naturtyper, geologi, befolkningsutvikling, bosettingsmønster, arealbruk og infrastruktur er ulik. Tiltakene bygger opp under strategiene for å nå fastsatte mål, og de fleste tiltakene er geografisk uavhengige.

Regionale forskjeller vil kreve en differensiert tilnærming for enkelte tiltak, for å tilpasse disse til regionens spesifikke styrker, muligheter og utfordringer. Læring og samarbeid på tvers av regioner og kommuner vil være viktig for å løse utfordringene i et helhetlig Innlandsperspektiv.

Handlingsprogrammet er satt sammen av ulike tiltak som enten er påbegynt, er i en planleggingsfase eller bør igangsettes. Handlingene er det som skal følge opp vedtatte strategier og mål. Noen tiltak gjelder for hele Innlandet, mens noen må tilpasses enkelte deler av fylket. Noen tiltak kan og bør gjennomføres raskere enn andre. I dette høringsutkastet har vi ikke tatt stilling til hvilke tiltak som bør iverksettes på kort eller lang sikt. Vi har heller ikke sett på hvilke tiltak som må tilpasses ulike regioner. Dette vil vi gjøre i den endelige planen.

For alle tiltak er det definert hovedansvarlig og eventuelt medansvarlige parter, som må samarbeide om oppgaveoppfølgingen. Det må tas stilling til hvordan den økonomiske forpliktelsen av tiltakene skal finansieres.

Handlingsplanen med tiltak vil bli vurdert rullert hvert år.

Handlingsprogrammet er delt inn med tiltak for hver av de seks satsingsområdene. Til sist nevner vi en del temaovergrepene tiltak.

5.1 Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling i Innlandet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
------------	--------------------	-------------------------	-----------	-------------------------------

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
1.1 Forskning, innovasjon, kompetanseheving og utviklingsarbeid bidrar til at alle næringer, bedrifter og offentlige virksomheter omstiller seg, og driver miljø- og klimavennlig etter sirkulær-økonomiske prinsipper.	1.1.1 Følge opp med nødvendige tiltak for å realisere prosjekter i Innlandsporteføljen.	1.1.1 Målet er å finne de mest innovative, lønnsomme og sirkulære prosjektene i Innlandet og dessuten se hva som skal til for å realisere dem.	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet og Innovasjon Norge	Kunnskaps- og innovasjonsmiljøer, Finansinstitusjoner og Biovalley
1.1 Forskning, innovasjon, kompetanseheving og utviklingsarbeid bidrar til at alle næringer, bedrifter og offentlige virksomheter omstiller seg, og driver miljø- og klimavennlig etter sirkulær-økonomiske prinsipper.	1.1.2 Stimulere til innovasjon og utvikling gjennom aktiv bruk av regionale forskningsfond, Forregion, Grønn framtid, Innovasjon Norges støtteordninger, Forskningsrådet og andre aktuelle ordninger nasjonalt og internasjonalt.	1.1.2 Mobilisere og tilgjengeliggjøre virkemidlene. Jobbe for en samordning, og en dør inn i virkemiddelapparatet.	Innlandet fylkeskommune og Innovasjon Norge	Innovasjonsaktører og forskningsinstitusjoner
1.2 Innlandet skal være en pådriver i å utvikle ny og bedre teknologi som bidrar til effektiv bruk og gjenvinning av energi.	1.2.1 Arbeide for krav om Livssyklusanalyser (LCA) i forbindelse med nybygg og restaurering.	1.2.1 Viktig å få kartlagt netto klimagassavtrykk gjennom hele byggets levetid, fra materialvalg og oppføring til drift og riving.	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Norwegian Wood Cluster og forsknings- og utviklingsinstitusjoner

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
<p>1.2 Innlandet skal være en pådriver i å utvikle ny og bedre teknologi som bidrar til effektiv bruk og gjenvinning av energi.</p>	<p>1.2.2 Gjennomføre prosjektet Klimavennlige bygg.</p>	<p>1.2.2 Det tre-årige prosjektet ble vedtatt startet og finansiert i 2022. Målet er å øke andelen klimavennlige bygg i fylket gjennom blant annet karbonbinding i byggets levetid, senke utslippene fra byggenæringen ved nybygg og rehabilitering av bygg og kompetansebygging på området. Skal bidra til kompetanseheving og bevisstgjøring knyttet til gjennomføring av private og offentlige anskaffelser.</p>	<p>Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet</p>	<p>Kommuner og Innovasjon Norge</p>
<p>1.3. Bruke offentlige innkjøp aktivt for å bidra til grønn innovasjon i markedet, gjennom å stille krav om klima- og miljøvennlige løsninger og sirkulær-økonomiske prinsipper.</p>	<p>1.3.1 Spesifisere og velge leverandører, produkter og løsninger som bidrar til å redusere klima- og miljøbelastningen og dermed bidrar til det grønne skiftet</p>		<p>Offentlige virksomheter</p>	<p>Leverandører</p>

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
1.3. Bruke offentlige innkjøp aktivt for å bidra til grønn innovasjon i markedet, gjennom å stille krav om klima- og miljøvennlige løsninger og sirkulær-økonomiske prinsipper.	1.3.2 Bidra til at offentlig sektor i Innlandet samordner krav og kriterier i sine anskaffelser, for å fremme grønn innovasjon og næringsutvikling i Innlandet		Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Kommuner og øvrig offentlig sektor
1.4 Ved større utviklingstiltak i reiselivet og rekreasjonsnæringen brukes prinsippene i besøksforvaltning, for å styre ferdsel og reduserer mulige konflikter, både når det gjelder lokalmiljø, natur, kulturmiljø og dyreliv.	1.4.1 Utarbeide strategier for reiselivet i tråd med regionale målsettinger innen klima, miljø og energi, der prinsippene for besøksforvaltning ligger til grunn.	1.4.1 Det er behov for en helhetlig tilnærming til framtidens reiselivsprodukter i Innlandet. Aktuelle temaer er besøksforvaltning, delingsøkonomi, energiforsyning, mobilitet med mer.	Innlandet fylkeskommune	Næringslivet, Statsforvalteren i Innlandet og Innovasjon Norge

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
1.5 Vi etablerer nye og sikrer eksisterende arbeidsplasser basert på lokale ressurser og fortrinn, og som bidrar til nedgang i klimautslipp og utnytter mulighetene som klimaendringene gir. Innlandet satser på mulighetene den grønne omstillingen gir, særlig innenfor bioøkonomien.	1.5.1 Følge opp tiltaksplan for Bioøkonomi-strategien og tiltaksplanen for Biovalley.	1.5.1 Biovalley-prosjektet følger opp Bioøkonomi-strategien og har jevnlig rullering av sin handlingsplan.	Styringsgruppen for prosjektet	Se tiltaksplanen for Biovalley
1.5 Vi etablerer nye og sikrer eksisterende arbeidsplasser basert på lokale ressurser og fortrinn, og som bidrar til nedgang i klimautslipp og utnytter mulighetene som klimaendringene gir. Innlandet satser på mulighetene den grønne omstillingen gir, særlig innenfor bioøkonomien.	1.5.2 Følge opp Tiltaksplan for skog- og tresektoren i Innlandet, og Tiltaksplan for jordbruk i Innlandet.	1.5.2 Disse tiltaksplanene inneholder oversikt over detaljerte tiltak og ansvarsfordeling.	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Skognæringen og faglagene i landbruket

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
1.5 Vi etablerer nye og sikrer eksisterende arbeidsplasser basert på lokale ressurser og fortrinn, og som bidrar til nedgang i klimautslipp og utnytter mulighetene som klimaendringene gir. Innlandet satser på mulighetene den grønne omstillingen gir, særlig innenfor bioøkonomien.	1.5.3 Utarbeide en strategi for næringslivet i Innlandet som bygger på Bioøkonomi-strategien og Innlandsporteføljen	1.5.3 Eksisterende Bioøkonomi-strategi går ut 2024. Tiltaket innebærer også å se på mulighetene for økt fornybar energiproduksjon og energieffektivitet.	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Innovasjon Norge og næringslivet i Innlandet
1.5 Vi etablerer nye og sikrer eksisterende arbeidsplasser basert på lokale ressurser og fortrinn, og som bidrar til nedgang i klimautslipp og utnytter mulighetene som klimaendringene gir. Innlandet satser på mulighetene den grønne omstillingen gir, særlig innenfor bioøkonomien.	1.5.4 Arbeide for gode nasjonale tilskuddsordninger for å utvikle løsninger for, og etablere egen produksjon av energi.	1.5.4 Myndighets-påvirkning	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Bionova, Innovasjon Norge og ENOVA

5.2 Arealbruk

Strategier	Forslag til tiltak	Kort beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
<p>2.1 Vi arbeider for at det både på regionalt og kommunalt nivå utarbeides og tas i bruk et arealregnskap, og naturegnskap når grunnlaget for dette er på plass.</p>	<p>2.2.1 Vi utarbeider et arealregnskap på regionalt nivå. Statlige og regionale myndigheter tar dette i bruk i arealforvaltningen, samtidig som vi bidrar til at kommunene utarbeider dette i tilknytning til kommuneplanene. Dette arbeidet er igangsatt høsten 2022.</p>	<p>Arealregnskap skal blant annet synliggjøre naturverdiene, reell utbyggingsbehov og fortettingspotensial.</p>	<p>Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner</p>	
<p>2.2 Vi bør i større grad vurdere å gjenbruke og fortette eksisterende bebygde arealer, fremfor å ta i bruk ubebygde arealer.</p>	<p>2.2.1 I arealforvaltningen oppfordres alle til å utnytte allerede utbygde arealer på en slik måte at de bidrar til å redusere klimagassutslipp og tap av natur.</p>	<p>Vi skal bidra med kompetanse inn i planprosesser.</p>	<p>Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner</p>	
<p>2.3 Utbyggingsmønstre og transportbehov må ses i sammenheng. Gjennom samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging begrenses transportbehovet og det legges til rette for klima- og miljøvennlige transportformer. Tettsted- og byutvikling skjer med god kvalitet, der vi ivaretar hensyn til uteområder, eksisterende bygningsmiljøer, lysforhold og miljøkvalitet. Samtidig ivaretar vi de bostedskvaliteter som god plass og spredt bosetning gir.</p>	<p>2.3.1 Styrke samarbeidet med kommunene om arealforvaltning for å nå målene i planen. Statlige og regionale myndigheter skal ta en aktiv rolle overfor kommunene i veiledning og oppfølging av planlegging og gjennomføring der det er behov.</p>		<p>Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner</p>	

Strategier	Forslag til tiltak	Kort beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
<p>2.3 Utbyggingsmønstre og transportbehov må ses i sammenheng. Gjennom samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging begrenses transportbehovet og det legges til rette for klima- og miljøvennlige transportformer. Tettsted- og byutvikling skjer med god kvalitet, der vi ivaretar hensyn til uteområder, eksisterende bygningsmiljøer, lysforhold og miljøkvalitet. Samtidig ivaretar vi de bostedskvaliteter som god plass og spredt bosetning gir.</p>	<p>2.3.2 Vurdere behov for en samferdselsstrategi.</p>		<p>Innlandet fylkeskommune</p>	
<p>2.4 For å tilpasse samfunnet til klimaendringene, må vi benytte oppdatert kunnskap og ta hensyn til disse konsekvensene i arealforvaltningen. Naturbaserte løsninger skal prioriteres.</p>	<p>2.4.1 Se tiltak under strategi 2 og 3 i kapittelet om klimatilpasning.</p>		<p>Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner</p>	
<p>2.5 Utbygging av fornybar energi vurderes opp mot en bærekraftig forvaltning hvor verdien av natur og produktive landbruksområder og kulturmiljø vektet høyt.</p>	<p>2.5.1 Se tiltak under innovasjon og næringsutvikling: Utarbeide en strategi for næringslivet i Innlandet som bygger på Bioøkonomistrategien og Innlandsporteføljen.</p>		<p>Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner</p>	

Strategier	Forslag til tiltak	Kort beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
2.6. Fritidsboliger bør fortrinnsvis lokaliseres i tilknytning til eksisterende strukturer som serviceområder, transportårer og annen infrastruktur. Da blir fritidsbeboerne mindre avhengig av bil ved reise og opphold, og naturtapet, energibruken og klimagassutslippene reduseres.	2.6.1 Det utarbeides en veileder for utbygging av fritidsbebyggelse i Innlandet. Veilederen skal ta utgangspunkt i Nasjonal veileder for fritidsbebyggelse, samt prosjektet Klimavennlig stedsutvikling i hyttekommuner.		Innlandet fylkeskommune, statlige regionale myndigheter og kommuner	
2.7 I Innlandet anbefales det at det kommunalt eller interkommunalt blir definert en langsiktig utbyggingsgrense mot fjell og utmark. Dette må være lokalt forankret.				
2.8 Vi følger opp den nasjonale jordvernstrategien. Omdisponering av dyrka jord skal være under 10 % av nasjonalt mål. Med dagens jordvernmål (2022) tilsvarer dette under 300 dekar årlig omdisponering i Innlandet.				

5.3 Redusere klimagassutslipp

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.1 Vi videreutvikler Innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagass-reducerende tiltak.	3.1.1 Vi tar i bruk skoler, biblioteker, og andre arenaer for informasjon og samhandling, for å øke befolkningens kompetanse om utfordringer og muligheter innenfor klima, energi og miljø.		Innlandet fylkeskommune og kommuner	Frivillige organisasjoner og næringslivet
3.1 Vi videreutvikler Innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagass-reducerende tiltak.	3.1.2 Vi tilrettelegger, dulter og gjør det enkelt å ta klima- og miljøvennlige valg i hverdagen.		Kommuner	Frivillige organisasjoner, næringslivet og Høgskolen Innlandet
3.1 Vi videreutvikler Innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagass-reducerende tiltak.	3.1.3 Vi stiller relevante klima- og miljøkrav ved tildeling av offentlige tilskudd for alle sektorer.		Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	Kommuner
3.1 Vi videreutvikler Innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagass-reducerende tiltak.	3.1.4 Vi styrker regioners kompetanse og oppfølging innen klima og miljø ved å opprette interkommunale rådgiverstillinger i regionene.		Kommuner	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
3.1 Vi videreutvikler Innlandssamfunnets kompetanse innenfor klima, miljø og energibruk for å forsterke innsatsen med klimagass-reducerende tiltak.	3.1.5 Vi videreutvikler Klimapartnere Innlandet til å bli en ledende arena for erfarings- og kunnskaps-utveksling innenfor grønn næringsutvikling.	3.1.5 Øke antall partnere og aktiviteten i nettverket.	Innlandet fylkeskom mune	SFIN, kommuner, næringslivet og frivillige organisasjoner
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og -korridorer.	3.2.1 Initiere til, og delta i regionale og nasjonale samarbeid om grønne transport-terminaler og -korridorer.	3.2.1 Samarbeide om å få mer klima- og miljøvennlig transport, og for å få overført mer gods fra veg til bane.	Innlandet fylkeskom mune	Transport-selskaper, Bane NOR, kommuner, Statens vegvesen, næringslivet og Østlands-samarbeidet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2.2 Følge opp Mobilitetsstrategi for Innlandet 2021-2030.	3.2.2 Flere skal kunne velge miljøvennlige reiser. Følge opp Handlingsplan for kollektivtransport Innlandet.	Innlandet fylkeskommune	Kommuner, Statsforvalteren i Innlandet og frivillige organisasjoner
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2.3 Tilrettelegge for økt sykling i ferie og fritid og styrke sykkelturnisme.	3.2.3 Planlegge og skilte ruter for sykkelturnisme i samarbeid med andre aktører.	Innlandet fylkeskommune, kommuner og Statens vegvesen	Kommuner, Statens vegvesen og reiselivet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2.4 Utvikle eksisterende døgnhvileplasser med ladeinfrastruktur for tunge kjøretøy. Videre initiere partnerskap med blant andre Statens vegvesen.		Innlandet fylkeskommune	Statens vegvesen
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2.5 Utvikle tømmer-terminaler til flerbruks-terminaler for omlasting av gods fra veg til bane.		Innlandet fylkeskommune	Transportselskaper, Bane NOR, kommuner, Statens vegvesen og næringslivet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2.6 Jobbe for å påvirke nasjonale myndigheter og andre aktører for å øke overføring av gods fra veg til bane.	3.2. Jobbe for elektrifisering av Solør- og Rørosbanen, og framføring av InterCity-dobbeltspor til Lillehammer for å øke kapasiteten på jernbanenettet.	Innlandet fylkeskommune og Bane NOR	Bane NOR og Statens vegvesen
3.2 Vi skal være en pådriver for å halvere utslippene fra vegtrafikken i Innlandet. Dette skal vi gjøre ved å stimulere til smartere reisevalg, få flere til å gå, sykle og reise kollektivt, og ved å legge til rette for grønn nyttetransport, transportterminaler og –korridorer.	3.2. Jobbe for å påvirke nasjonale myndigheter til økt takt på innføringen av nullutslippskjøretøy og etablering av ladeinfrastruktur.		Innlandet fylkeskommune	Næringslivet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.3 Vi skal stille krav om fossilfrie bygg- og anleggsplasser og oppføre klimasmarte bygg med lavt klimafotavtrykk.	3.3.1 Vurdere å bevare og oppgradere eksisterende bygninger før man vurderer å rive og bygge nye bygg. Øke bruken av tre og/eller andre klimavennlige materialer i nye bygg.	3.3.1 Helhetlige klimagass-beregninger skal legges til grunn for å få det mest klimagunstige alternativet i byggeprosjekter - ref. IFK-prosjektet Bevar Bygg - Bevar Klima. Veilede og ta i bruk kunnskapen fra prosjektet som grunnlag for retningslinjer rundt gjenbruk, restaurering og transformasjon av bygg. Arealeffektivitet og lavt klimafotavtrykk skal ligge til grunn for prosjektering og oppføring av nye bygg.	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet, kommuner og landbruksnæringa	Entreprenører
3.3 Vi skal stille krav om fossilfrie bygg- og anleggsplasser og oppføre klimasmarte bygg med lavt klimafotavtrykk.	3.3.2 Stille krav om fossilfrie bygg- og anleggsplasser ved nybygging og oppgradering av infrastruktur og offentlige bygg.		Innlandet fylkeskommune og kommuner	Entreprenører

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.4 I Innlandet skal det legges til rette for at målene i Landbrukets klimaplan kan nås.	3.4.1 Jobbe for å få en fossilfri maskinpark i landbruket. Erstatte fossilt drivstoff med biodrivstoff eller maskiner som går på elektrisitet, biogass eller hydrogen.		Landbruks - organisasjonene og landbruksnæringa	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet, kommuner og energiselskaper
3.4 I Innlandet skal det legges til rette for at målene i Landbrukets klimaplan kan nås.	3.4.2 Fase ut energiforbruk basert på fossil fyringsolje i driftsbygninger i landbruket innen 1.1.2025,	3.4.2 Øke andelen fornybar energi til oppvarming og øke energi-effektiviteten i landbruksbygg. (ref. Forskrift om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger, §2).	Landbruks - organisasjonene	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet, Kommuner og energiselskaper
3.5 Vi skal legge til rette for at hele innlandssamfunnet gjør nødvendige forbruksendringer, slik at vi sammen får en reduksjon av forbruksbaserte utslipp.	3.5.1 Gjennomføre matsvinnprosjekter i offentlige kantiner og skoler og innføre rutiner for å minimere matsvinn.		Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet og kommuner	Landbruksnæringen og leverandører

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.5 Vi skal legge til rette for at hele innlandssamfunnet gjør nødvendige forbruksendringer, slik at vi sammen får en reduksjon av forbruksbaserte utslipp.	3.5.2 Legge nye nordiske kostråd (2023) til grunn for tilbudet i offentlige kantiner.	3.5.2 Innebærer å øke matinntaket av fisk og grønnsaker. Også gunstig i et folkehelseperspektiv.	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet og kommuner	Landbruksnæringen og leverandører
3.6 Vi skal forebygge avfallsproduksjon ved å øke andelen ombruk og materialgjenvinning, og sikre god energiutnyttelse av avfall.	3.6.1 Finne alternative bruksområder for energi fra matavfall, husdyrgjødsel, biogjødsel og grønn CO2 – til for eksempel oppvarming av veksthus.		Renovasjons-selskaper, kommuner og energiselskaper	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet
3.7 Vi skal redusere nedbygging og omdisponering av skog, myr og andre karbonrike arealer. Vi forsterker arbeidet med skogtiltak for å øke opptak av klimagasser.	3.7.1 Følge opp tiltakene som øker skogens opptak og lagring av karbon i skog som er beskrevet i tiltaksplanen for skog- og tresektoren i Innlandet 2022–2025.		Skognæringen	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
3.8 Vi øker den offentlige innkjøpskompetansen innen klima, miljø og energibruk, slik at offentlige innkjøp kan bli mer klima- og miljøvennlige.	3.8.1 Se tiltak under innovasjon og næringsutvikling.			

5.4 Klimatilpasning

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
4.1 Vi har god kunnskap om lokale og regionale utfordringer og konsekvenser av et endret klima. Dette gjør at alle sektorer er best mulig rustet til å håndtere de utfordringene de står ovenfor.	4.1.1 Vi forebygger og reduserer klimarelaterte tap og skader på kulturlandskapet ved å identifisere klimarelatert risiko og sårbarhet, styrke vedlikehold, skjøtsel, gjennomføre risikoreducerende tiltak og utbedre klimarelaterte skader.		Innlandet fylkeskommune	Riksantikvaren, kommuner og Statsforvalteren i Innlandet

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
4.1 Vi har god kunnskap om lokale og regionale utfordringer og konsekvenser av et endret klima. Dette gjør at alle sektorer er best mulig rustet til å håndtere de utfordringene de står ovenfor.	4.1.2 Vi følger opp og veileder kommunene slik at klimatilpasning kommer inn som tema i alle de kommunale risiko- og sårbarhets- (ROS-) analysene.		Statsforvalteren i Innlandet	Kommunene
4.2 Arealplanlegging og tiltak gjennomføres på en slik måte at fare for hendelser som følge av naturfare og klimaendringer reduseres. Der det er mulig prioriteres naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.	4.2.1 I arealplanleggingen må det avsettes nødvendige hensynssoner til vassdrag, slik at man unngår negativ påvirkning av flomhendelser og behov for fremtidig sikring. Alle kommuner skal planlegge for håndtering av overvanns-problematikk.		Kommunene	Innlandet fylkeskommune, Statsforvalteren i Innlandet og Norges vassdrags- og energidirektorat
4.2 Arealplanlegging og tiltak gjennomføres på en slik måte at fare for hendelser som følge av naturfare og klimaendringer reduseres. Der det er mulig prioriteres naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.	4.2.2 Klimaframskrivninger og annen kjent informasjon legges til grunn ved statlig, regional og kommunal planlegging. Gjennomføre pilot for naturfarekartlegging.		Planmyndighetene	

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
4.2 Arealplanlegging og tiltak gjennomføres på en slik måte at fare for hendelser som følge av naturfare og klimaendringer reduseres. Der det er mulig prioriteres naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.	4.2.3 Kartlegge og eventuelt friskmelde kommunale boligområder – utført av geologer.			
4.2 Arealplanlegging og tiltak gjennomføres på en slik måte at fare for hendelser som følge av naturfare og klimaendringer reduseres. Der det er mulig prioriteres naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.	4.2.4 Utrede og vurdere naturbaserte løsninger ved planlegging av alle flomsikringstiltak.		Tiltakshaver	
4.3 Innlandssamfunnet utnytter mulighetene for verdiskaping som ligger i et klima i endring.	4.3.1 Fylkeskommunen bør se på hvordan vi kan støtte tiltak og næringsutvikling som utnytter mulighetene klimaendringene gir.		Innlandet fylkeskommune	

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
4.3 Innlandssamfunnet utnytter mulighetene for verdiskaping som ligger i et klima i endring.	4.3.2 Vi videreutvikler og styrker det brearkeologiske sikringsprogrammet i Innlandet.	4.3.2 Blant annet videreføre og styrke Klimapark 2469 som lærings-, overvåknings- og forskningsarena for klimaendringer og brearkeologi.	Innlandet fylkeskommune	

5.5 Natur- og kulturmiljø og naturmangfold

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
5.1 Vi ivaretar naturlige bestander av arter, sikrer genetisk mangfold og ivaretar arters leveområder og viktige økologiske funksjonsområder på land og i vann.	5.1.1 Vi utarbeider et arealregnskap på regionalt nivå. Se også tiltak under arealbruk.	5.1.1 Blant annet følge opp den nasjonale utviklingen av et økosystemregnskap som viser økologisk tilstand på arealene og økosystemtjenester.	Innlandet fylkeskommune	Statsforvalteren i Innlandet og kommuner

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
5.1 Vi ivaretar naturlige bestander av arter, sikrer genetisk mangfold og ivaretar arters leveområder og viktige økologiske funksjonsområder på land og i vann.	5.1.2 Legge til rette for en kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av vilt- og fiskeressursene, som bygger opp under næringsutvikling og rekreasjon, og som ivaretar rekruttering til jakt og fiske.	5.1.2 Bestandsregistrering, veiledning og kunnskapsformidling og tilskuddsforvaltning med dette som hovedretning.	Innlandet fylkeskommune	
5.2 Vi ivaretar karbonrike arealer, som skog, myr- og våtmarksområder, for å bevare leveområder, og opprettholde lagring og opptak av klimagasser. Vi legger til rette for restaurering av allerede ødelagt områder.	5.2.1 Kartlegge aktuelle områder for naturrestaurering (myr, våtmark, vassdrag, skog).	5.2.1 I regionale og overordna kommunale planprosesser bør man utforske muligheten for restaurering av naturområder.	Statsforvalteren i Innlandet	
5.2 Vi ivaretar karbonrike arealer, som skog, myr- og våtmarksområder, for å bevare leveområder, og opprettholde lagring og opptak av klimagasser. Vi legger til rette for restaurering av allerede ødelagt områder.	5.2.2 Øke fokuset på restaurering og reetablering, og utrede mulighetene for å opprette en regional tilskuddsordning.	5.2.2 I regionale og overordna kommunale planprosesser bør man utforske muligheten for restaurering av naturområder.	Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet	

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
5.3 Vi bruker kunnskap om kulturmiljøer for å sikre kulturhistoriske kvaliteter og naturverdier i landskapene, og for å bidra til opplevelsen av dem.	5.3.1 Innarbeide kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) som hensynssoner i kommunenes arealplaner.	5.3.1 KULA er et register som utarbeides for hele landet. Klima- og miljødepartementet er oppdragsgiver. Registeret bidrar til å følge opp Norges forpliktelser til Europarådets landskapskonvensjon.	Innlandet fylkeskommune	Kommunene
5.3 Vi bruker kunnskap om kulturmiljøer for å sikre kulturhistoriske kvaliteter og naturverdier i landskapene, og for å bidra til opplevelsen av dem.	5.3.2 Bidra i arbeidet med å få Norsk seterkultur inn på Unescos liste over immateriell kulturarv.	5.3.2 Pågående arbeid. Omfatter aktive seterdrivere i dag. Samarbeid mellom Norge og Sverige. Største andel av aktive setre ligger i Innlandet.	Innlandet fylkeskommune	Prosjektgruppe
5.4 Vi bidrar til vern av natur og landskap for å ivareta sårbare arter og naturtyper, og verner skog i Innlandet i tråd med nasjonale målsettinger. Lokalpolitiske avveininger, lokal forståelse og aksept for og forankring av vernet skal ligge til grunn.	5.4.1 Vi følger opp arbeidet med supplerende vern og stimulerer til ytterligere frivillig vern av skog og motiverer kommuner og grunneiere til å se muligheter ved vern. Vi har som mål å verne minimum 10 % av skogen i Innlandet i tråd med nasjonale målsettinger.			
5.5 Vi har ikke forurensning som skader helse eller miljø på land eller i vann, og vi begrenser mengden lys- og støyforurensning.	5.5.1 Utrede muligheten for å begrense lys- og støyforurensning gjennom reguleringsplaner.			

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
5.5 Vi har ikke forurensning som skader helse eller miljø på land eller i vann, og vi begrenser mengden lys- og støyforurensning.	5.5.2 Bidra i prosjektet Oppdrag Mjøsa for å legge til rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av Mjøsas ressurser og økosystemtjeneste, og samtidig opprettholde økosystemets struktur, virkemåte, produktivitet, samfunnskritisk infrastruktur og naturmangfold.	5.5.2 Oppdrag Mjøsa skal være et verktøy for både å tilrettelegge for verdiskaping, vannkvalitet og matsikkerhet, og for å opprettholde miljøverdiene i Mjøsa.	NTNU	Innland fylkeskommune med flere

5.6 Omstilling til og bruk av, fornybar energi

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeids-partnere
6.1 Innlandet effektiviserer energibruken i alle sektorer.	6.1.1 Se tiltak under innovasjon og næring om å utarbeide en strategi for næringslivet i Innlandet som bygger på Bioøkonomistrategien og Innlandsporteføljen.	6.1.1 Eksisterende Bioøkonomi-strategi går ut 2024. Innebærer også å se på mulighetene for økt fornybar energi-produksjon og energi-effektivitet.	Innlandet fylkeskommune	Næringsaktører og energiselskaper

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
6.1 Innlandet effektiviserer energibruken i alle sektorer.	6.1.2 Vi jobber for 0-utslipp og utfasing av fossile kjøretøy, gjennom å blant annet legge til rette for hensiktsmessig utbygging av energistasjoner i Innlandet.		Innlandet fylkeskommune, kommuner, næringsaktører, Statens vegvesen, energiselskaper og transportselskaper	
6.2 Vi øker kompetansen på energieffektivisering og bruk av fornybare energikilder, og sørger for en kunnskapsbasert utvikling.	6.2.1 Vi bidrar til utviklingen av forskjellige tiltakslistor for energieffektivisering av bygg til ulike formål.		Innlandet fylkeskommune	
6.2 Vi øker kompetansen på energieffektivisering og bruk av fornybare energikilder, og sørger for en kunnskapsbasert utvikling.	6.2.2 Vi gjennomfører en kunnskapskampanje om energieffektivisering rettet mot privat energibruk.		Innlandet fylkeskommune	
6.2 Vi øker kompetansen på energieffektivisering og bruk av fornybare energikilder, og sørger for en kunnskapsbasert utvikling.	6.2.3 Vi etablerer regionale energirådgivertjenester i alle regionene i fylket.		Innlandet fylkeskommune og kommuner	

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
<p>6.3 Vi er en pådriver overfor nasjonale myndigheter for å gi bedre vilkår til utvikling og omstilling til fornybar energi, og for at distribusjonsnettet for strøm er robust og dimensjonert for et økt forbruk. Utbygging av strømmettet skjer på en bærekraftig måte og med minst mulig konflikt med naturen/tap av naturverdier.</p>	<p>6.3.1 Energooverføringen til strømmettet skal skje med minst mulig energitap. Vi ser på muligheter for utbygging av pumpekraftverk.</p>		<p>Energiselskaper</p>	
<p>6.4 Vi skaper større energifleksibilitet ved å øke produksjonen av lokal fornybar energi, gjennom nybygging og økt produksjon i eksisterende anlegg. Vi prioriterer å effektivisere eksisterende kraftanlegg med minst mulig negativ påvirkning av natur- og kulturverdier.</p>	<p>6.4.1 Vurdere behovet for revidering av Regionale føringer for behandling av vindkraftsaker i Hedmark, vedtatt i 2013. Må vurdere om denne skal gjelde for hele Innlandet, om den skal opprettholdes for områdene i tidligere Hedmark, eller om føringene skal opphøre.</p>		<p>Innlandet fylkeskommune</p>	
<p>6.5 Innlandet jobber i større skala for å gjøre det mulig å lagre energi eller potensial for energi, basert på regionale vurderinger av egnede områder.</p>	<p>6.5.1 Vi skal kartlegge og vurdere egnede områder for lagring av fornybar energi. Vi skal videre vurdere hvordan batterier/energilagring kan brukes aktivt for å jevne ut raske variasjoner i energi fra sol- og vindkraftverk.</p>		<p>Energiselskaper, forsknings- og utviklingsmiljøer og kunskaps- og innovasjonsmiljøer</p>	

Strategier	Forslag til tiltak	Beskrivelse av tiltak	Ansvarlig	Forventede samarbeidspartnere
6.5 Innlandet jobber i større skala for å gjøre det mulig å lagre energi eller potensial for energi, basert på regionale vurderinger av egnede områder.	6.5.2 Ved etablering av nye kraftanlegg skal det vurderes muligheter for å etablere en energibank i tilknytning til kraftanlegget.		Energiselskaper	
6.5 Innlandet jobber i større skala for å gjøre det mulig å lagre energi eller potensial for energi, basert på regionale vurderinger av egnede områder.	6.5.3 Innlandet skal være offensive for fremtidig bruk av hydrogen, bidra til at diskusjonen om atomkraft blir løftet til nasjonalt nivå og legge til rette for at geotermisk energi kan tas mer i bruk for å dekke energibehovet.		Energiselskaper, forsknings- og utviklingsmiljøer og kunskaps- og innovasjonsmiljøer	Entreprenører og næringslivet
6.6 Innlandet oppretter et regionalt energiforum etter mal fra regionalt planforum, for å samordne og utvikle omstilling til, og produksjon av, fornybar energi og infrastruktur.	6.6.1 Etablere energiforum.		Innlandet fylkeskommune	

5.7 Temaovergrepene tiltak

Øke kompetansen

- Bidra til økt kompetanse om klimatilpasning innenfor den enkelte sektor.
- Fylkeskommunen skal være et lærings- og kompetansemiljø innen natur og miljø for kommunene i Innlandet.
- Videreutvikle utdannings- og kompetansetilbud for tradisjonshåndverk gjennom hele utdanningsløpet.
- Kompetanseheving om regelverket for EU-taksonomien, og hvilke krav Innlandets næringsliv må tilpasse seg.
- Bidra med kompetanseheving i besøksforvaltningsarbeidet.

Delta i nasjonale og internasjonale forsknings- og utviklingsprosjekter

- Delta i nasjonale og internasjonale i prosjekter med fokus på forskning, utvikling og innovasjon innen klimaendringer og klimatilpasning, blant annet i prosjektene Sabicas, Phusicos, Arbre. Videre arbeid med oppfølging av avtale med EU om å støtte opp under arbeidet med klimatilpasning signert av Innlandet fylkeskommune.
- Være initiativtaker og samarbeidspart i FoU-prosjekter som angår kunnskapsoppdatering om arealbruk og verdisetting av natur.

Opprette nettverk med kommunen

- Nettverk for klimatilpasning videreføres som en arena for samordning og kunnskapsformidling.
- Etablere lærende nettverk for kommunene for å ivareta naturhensyn i planleggingen.

Veilede kommuner, næringsliv og andre aktører

- Regionale myndigheter skal gjennom veiledningsarbeid medvirke til at alle kommuner utarbeider arealstrategier i tilknytning til kommuneplanens samfunnsdel.
- Bidra med veiledning og kompetanseoverføring om klimaendring, klimatilpasning og miljø, og oppfølging av statlige planretningslinjer.
- Veilede om risiko og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser) for å sikre god kunnskap om lokale og regionale utfordringer og konsekvenser av et endret klima.
- Bidra med kunnskap og veiledning til kommuner i arbeidet med å lage kommunedelplaner for naturmangfold.

Utvikle verktøy og indikatorsett for operasjonalisering av bærekraftsmålene.

6 Vedlegg

[Les mer i kunnskapsgrunnlaget for planen. \(PDF, 7 MB\)](#)

Arkivreferanse: 2022/12316-2
Arkivkode: 121
Saksbehandler: Anne Marie Sveipe
Adm.enhet: Samfunnsutvikling -
Regional plan og analyse
Dato: 11.12.2022

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Fylkesutvalget	20.12.2022	

Regional plan for klima, energi og miljø

Fylkeskommunedirektørens innstilling til vedtak:

Fylkesutvalget legger forslag til Regional plan for klima, energi og miljø ut til offentlig høring med høringsfrist 10. mars 2023.

Tron Bamrud
Fylkeskommunedirektør

Planforslaget er tilgjengelig digitalt, og kan leses ved å bruke denne [lenken](#).

Bakgrunn

Forankring

Regionalt planarbeid er forankret i Innlandsstrategien, vedtatt av fylkestinget den 23.09.2020. Innlandsstrategien gir retning for prioritert politikk for perioden 2020-2024, og bygger på FNs 17 bærekraftsmål. Disse målene er også lagt til grunn i arbeidet med regional plan for klima, energi og miljø.

Ved igangsetting av et regionalt planarbeid skal det utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet (Plan- og bygningsloven §4-1). Planprogrammet for regional plan for klima, energi og miljø ble vedtatt i fylkesutvalget den 29.06.2021.

Forslag til ny regional plan for klima, energi og miljø er vedlagt et kunnskapsgrunnlag.

Planens formål og mål

Regional plan for klima, energi og miljø skal utforme, konkretisere og koordinere en offensiv klima, energi og miljøpolitikk for Innlandet. Klima- og miljøhensyn skal veie tungt i alle samfunnsspørsmål, men det skal tilpasses at vi lever i by og bygd. Naturressursene skal forvaltes på en bærekraftig måte og skape nye arbeidsplasser. Innlandet skal ta en ledende posisjon i det grønne skiftet og omstille seg til bruk av fornybar energi.

Planen foreslår tre hovedmål, et til hvert av planens hovedområder. Den regionale planen har en varighet fram til 2030, og målene viser en ønsket tilstand for innlandssamfunnet ved utgang av planperioden.

1. Innlandet er omstilt til lavutslippssamfunnet og er forberedt på et klima i endring.
2. Innlandet har en ledende posisjon i omstillingen til, og bruk og produksjon av fornybar energi.
3. Innlandet tar vare på miljø, kulturmiljø og naturmangfold gjennom bærekraftig forvaltning.

Under hvert av hovedmålene er det tre delmål som på et lavere nivå synliggjør hva som skal løses.

Planforslaget er tilgjengelig digitalt, og kan leses ved å bruke denne [lenken](#). Det er også mulig å laste ned dokumentet som en pdf-fil. Siden planen er digital, vil ikke alle visuelle uttrykk vises i en pdf. Planens kunnskapsgrunnlag ligger som et vedlegg i den digitale planen.

Innlandet er mangfoldig og regionene/kommunene har ulike utfordringer, muligheter og prioriteringer. Intensjonen er at planen skal være relevant for alle kommuner/regioner i Innlandet.

Kunnskap

Det er som en del av planprosessen utarbeidet et kunnskapsgrunnlag. Dette vil det bli arbeidet videre med i høringsperioden og frem til slutføring av planen. Det er store endringer i energisituasjonen og nye krav i klima- og miljøpolitikken som bør innlemmes som oppdatert kunnskap.

Til planen er det i tillegg utarbeidet et digitalt kartgrunnlag som gir kommuner og andre mulighet til å hente nyttig informasjon ([lenke](#)). Sammen med Innlandsstatistikk danner dette er godt og viktig grunnlag til planen.

Medvirkning.

Medvirkning og involvering i planarbeid er viktig for å skape forankring og eierskap. Det er lagt vekt på å samarbeide med de to øvrige regionale planene om det som var hensiktsmessig å samarbeide om, samtidig som regional plan for klima, energi og miljø har hatt egen medvirkning der det har vært hensiktsmessig.

Det har vært gjennomført tre store medvirkningsseminarer på henholdsvis Tynset, Elverum og Gjøvik. I tillegg ble det gjennomført et medvirkningsseminar for frivillig sektor på Hamar. Det har vært avholdt administrative kommunemøter, hvor 30 av 46 kommuner i Innlandet deltok. En felles skrivekonkurranse for ungdom har gitt gode innspill, og flere av bidragene vises i planen i form av sitater. For klima, energi og miljøplanen har det i tillegg vært avholdt en fotokonkurranse for ungdom, og noen av de innsendte bildene er benyttet i forslag til plandokument.

Om planarbeidet

Planarbeidet har vært organisert som prosjekt, med egen styringsgruppe. Styringsgruppen har bestått av fire fylkespolitikere. I tillegg har KS, Statsforvalteren og administrasjonen (samfunnsutviklingsavdelingen) vært til stede i møtene. Styringsgruppa har vært ledet av fylkesvaraordfører Aud Hove.

Ifølge opprinnelig fremdriftsplan skulle planen legges frem for høring og endelig vedtak samtidig med regional plan for det inkluderende Innlandet. Denne tidsplanen ble vinteren 2022 endret til å følge tidsplanen for regional plan for samfunnstryggleik. Årsaken til dette var både at planarbeidet var krevende og komplekst, og at det var mer riktig og hensiktsmessig at klima, energi og miljø og samfunnssikkerhet ble koblet tettere.

Grensesnittene mellom samfunnssikkerhet og klima, energi og miljø er tydelige, og på flere områder tett koblet sammen. Etter justering av tidsplanen har disse to planene arbeidet tett for å både sikre felles medvirkningsprosesser og ikke minst sikre at de felles områdene blir riktig fordelt i den enkelte plan, og at tiltakene samsvarer.

Planer fra de to tidligere fylkene Hedmark og Oppland

Regional plan for klima, energi og miljø skal bygge på/erstatte deler av planporteføljen fra de tidligere fylkene. Et klart uttrykt mål er å redusere omfanget av dagens planportefølje. Ved sluttbehandling i juni 2023 vil innspillene fra høringen bli vurdert, og de tre nye regionale planene sett i sammenheng.

Som det er beskrevet i planprogrammet er det planlagt at regional plan for klima, energi og miljø skal bygge på og / eller erstatte

- Regional plan for energi og klima, Hedmark
- Regional plan for energi og klima, Oppland
- Regional plan for samferdsel, Hedmark
- Regional plan for samferdsel, Oppland
- Regionale føringer for behandling av vindkraftsaker i Hedmark
- Biomøkonomistrategi for Innlandet fylkeskommune

Tidsperspektiv

Planen har et tidsperspektiv fram mot 2030. Dette samsvarer med bærekraftsmålenes periode. Det blir vurdert om planen skal revideres eller rulleres ved utarbeidelse av neste regionale planstrategi. Handlingsprogrammet vil være 4-årig og bli vurdert rullert årlig i tilknytning til budsjett- og økonomiplan.

Vurdering opp mot FNs bærekraftsmål

Planen er bygget på FN sine 17 bærekraftsmål, hvor mål nr 17 samarbeid, er løftet opp som det viktigste. Mål i regionale planer og komplekse samfunnsutfordringer krever tverrfaglig samordning for å kunne lykkes.

De viktigste bærekraftsmålene som er knyttet tett til planen er

Mål nr. 3 – god helse og livskvalitet

Mål nr. 11- bærekraftige byer og lokalsamfunn

Mål nr. 6 – rent vann og gode sanitærforhold

Mål nr. 12 – ansvarlig forbruk og produksjon

Mål nr. 7 – ren energi til alle

Mål nr. 13- stoppe klimaendringene

Mål nr. 9- industri, innovasjon og infrastruktur

Mål nr. 15- livet på land

Mål nr. 17- samarbeid for å lykkes

Det er i handlingsdelen lagt inn et oppfølgingstiltak rundt bærekraftsmålene. Det foreslås å arbeide med å utvikle verktøy og indikatorsett for operasjonalisering av målene.

Medvirkning fylkeskommunale råd

Fylkeskommunale råd har deltatt i planarbeid gjennom flere medvirkningsseminarer. Det er i tillegg gjennomført egne arbeidsmøter med det enkelte råd separat for å få innspill til planen og hvilke innfallsvinkler rådene har hatt rundt temaene. Det ble gitt gode innspill som er forsøkt innarbeidet i planforslaget.

Generell vurdering:

Regional plan er retningsgivende for samarbeidsaktørene i Innlandet, det vil si kommuner, kompetanseinstitusjoner, næringsliv og frivillige organisasjoner. Mål og prioriterte satsinger skal bidra til en ønsket utvikling. Dette er vårt felles ansvar.

Avgrensning av tema

Regional plan for klima, energi og miljø har mange grensesnitt til de to andre nye regionale planene, særlig regional plan for samfunnstryggleik. Her kan det spesielt nevnes klimatilpasning, klimagassutslipp, arealbruk og energi. Det har derfor vært tett samarbeid mellom disse planene.

Planen omhandler tre store og komplekse områder som griper inn i hverandre. Arbeidet med utarbeidelsen av planen har gitt et felles kunnskapsgrunnlag og en ny bevissthet rundt planens tema. Interesse motsetningene er forsøkt løftet opp på en slik måte at de synlige, men samtidig slik at de ikke tar fokuset vekk fra det som planen skal løse. Planen løser slik den ligger nå ikke alle utfordringer, men det er lagt et grunnlag som er et viktig steg i riktig retning.

Den senere tid har verden stått overfor flere kriser, som også påvirker Innlandet. Dette betyr at flere tema vil måtte arbeides med fremover. Planen med handlingsprogram er et forslag,

og høringsprosessen er et viktig punkt i planprosessen. Det forventes at høringa vil bidra til å videreutvikle planen og få på plass konkrete tiltak og prosjekt for samhandling på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Det er foreslått at regionalt partnerskap får et overordna samordningsansvar for å følge opp planen.

Konklusjon:

Forslaget til Regional plan for klima, energi og miljø svarer opp det planprogrammet beskriver og har ivaretatt kravene i plan- og bygningsloven.

Fylkeskommunedirektøren anbefaler å legge planforslaget ut til offentlig høring. Høringsperioden er en sentral del av medvirkningsarbeidet.

I høringsperioden er det et særlig ønske å få innspill på hvordan planforslaget tar tak i utfordringene vi har i Innlandet (innenfor planen sine hovedtema), og hva som eventuelt mangler eller bør styrkes. Det ønskes også innspill på om planforslaget er et godt verktøy for å gi retning, videreutvikle og styrke arbeidet med klima, energi og miljø i Innlandet.

Det er også ønske om innspill til handlingsprogrammet og videreutvikling av dette. I høringsutkastet er det ikke tatt stilling til tiltakenes oppstart eller lengde, eller om de bør differensieres mellom byområder og distrikt. Tiltakene er heller ikke prioritert. Handlingsdelen (tiltak) vil bli bearbeidet videre, i samarbeid med relevante partnere. Det ønskes innspill til tiltakene, og hvordan de kan regionaliseres eller differensieres til Innlandets ulike utfordringer og muligheter.

Høringsfristen settes til 10.03.2023.

Sammen med regional plan for samfunnstryggleik blir det arrangert to høringsseminarer (fysisk 26. januar på Lillehammer samt digitalt seminar 31. januar).

Etter avsluttet høring er det viktig med god og tett koordinering med relevante avdelinger i Innlandet fylkeskommune, statlige aktører og kommunene både i slutføring av regional plan for klima, energi og miljø, til de to øvrige nye regionale planene og andre strategier / planer.

Fylkeskommunedirektøren ber om mulighet til å gjøre mindre justeringer i planforslaget før det blir lagt ut på høring. Dette gjelder språklige korreksjoner, samt justeringer i eventuelle bilder og figurer.

Til aktuelle høringsparter

Deres ref:

Vår ref:
2022/12316-3
Anne Marie Sveipe

Dato:
20.12.2022

Regional plan for klima, energi og miljø- planforslag på høring

Vårt felles prosjekt er å bygge Innlandet og ta i bruk mulighetene på tvers av kommunegrenser, forvaltningsnivå og sektorer. Regionalt planarbeid er forankret i Innlandsstrategien, vedtatt av fylkestinget den 23. september 2020. Innlandsstrategien gir retning for prioritert politikk for perioden 2020 – 2024.

Regional plan for klima, energi og klima er en av tre nye regionale planer som skal utarbeides i Innlandet denne perioden.

Fylkesutvalget vedtok den 20. desember 2022 (PS 155/2022) å legge forslag til plan ut på høring:

«Fylkesutvalget legger forslag til Regional plan for klima, energi og miljø ut til offentlig høring med høringsfrist 10. mars 2023.»

- [Lenke til saksframlegg fra behandlingen i fylkesutvalget](#)

Digitale plandokument

Forslag til regional plan for klima, energi og miljø er digital. Planen kan også lastes ned i pdf-versjon.

- [Lenke til planforslaget pr 20. desember 2022](#)

Det er utarbeidet en kartapplikasjon som supplement til planen, som også kan finnes i kunnskapsgrunnlaget som ligger som vedlegg til planen.

- [Lenke til kartapplikasjonen](#)

Høring fram til 10. mars 2023

Høringsfristen er satt til den 10. mars 2023. Det blir lagt opp til to høringsseminar:

26. januar 2023 (fysisk på Lillehammer) og 31. januar 2023 (digitalt).

Mer informasjon om disse blir lagt ut på innlandetfylke.no.

Du kan melde deg på seminarene ved å benytte denne lenken: [påmelding til høringsseminar](#).

Innspill til planforslaget

I høringsperioden er det et særlig ønske å få innspill på hvordan planforslaget tar tak i utfordringene vi har i Innlandet (innenfor planen sine hovedtema), og hva som eventuelt

mangler eller bør styrkes. Det ønskes også innspill på om planforslaget er et godt verktøy for å gi retning, videreutvikle og styrke arbeidet med klima, energi og miljø i Innlandet.

Det er også ønske om innspill til handlingsprogrammet og videreutvikling av dette. I høringsutkastet er det ikke tatt stilling til tiltakenes oppstart eller lengde, eller om de bør differensieres mellom byområder og distrikt. Tiltakene er heller ikke prioritert. Handlingsdelen (tiltak) vil bli bearbeidet videre, i samarbeid med relevante partnere. Det ønskes innspill til tiltakene, og hvordan de kan regionaliseres eller differensieres til Innlandets ulike utfordringer og muligheter.

Innspill

Innspill kan sendes på epost til post@innlandetfylke.no eller per post til Innlandet fylkeskommune, Postboks 4404 Bedriftssenteret, 2325 Hamar.

Høringa er åpen for alle. Vi oppfordrer til at kommunene involverer sine kommunale råd for eldre, mennesker med nedsatt funksjonsevne, ungdom og flerkulturelle råd i høringa.

Vi ønsker mange innspill til dette planforslaget slik at planen blir så god og dekkende som mulig!

Med vennlig hilsen

Anne Marie Sveipe
Saksbehandler

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

Arkivsaksnummer: 2023/1704-7

Saksbehandler: Trond Stensby

Dato: 23.02.2023

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Arbeidsutvalget i Rondane-Dovre nasjonalparkstyre	2/2023	08.03.2023

Dovre NP - Grimsdalen LVO - Vesle Hjerkin LVO - tiltak på stien mellom Hageseter Turisthytte og Grimsdalshytta - motorferdsel - barmark - helikopter

Innstilling fra forvalter

Med hjemmel i naturmangfoldloven § 48 blir det gitt dispensasjon fra verneforskriften for Dovre nasjonalpark, § 3, pkt. 6.1 og Grimsdalen landskapsvernområde, § 3, pkt. 5.1. for

- bruk av helikopter til frakt av stein, utstyr og gravmaskin i perioden 1. – 19. august 2023.
- bruk av helikopter til frakt av gravemaskin ut etter at arbeidet er avsluttet i 2023.
- bruk av gravemaskin til gjennomføring av tiltakene i 2023.

--- slutt på innstilling ---

Dokumenter i saken

Vedlegg:

- 1 Søknad sti Hageseter turisthytte - Grimsdalshytta

Saksopplysninger

I Besøksstrategi for Dovre nasjonalpark, Rondane-Dovre nasjonalparkstyre, 25.06.21, styresak 25/21, endelig godkjent av Miljødirektoratet, 22.10.21, er det fastsatt en tiltaksplan hvor det bl.a. står på s. 49, i tabell 16:

Id	Tiltak	Prioritet	Ansvar	Gjennomføring
b	Reparere skader på stien mellom Hageseter – Grimsdalshytta.	2	Forvaltningen	2022

Rondane-Dovre nasjonalparkstyre fikk tildelt midler til gjennomføring av tiltaket i 2022. Det ble avdekket behov for mer planlegging, slik at oppstart av arbeidet ble utsatt til 2023.

Sekretariatet har nå utarbeidet en søknad for godkjenning av tiltakene, og nødvendig bruk av motorferdsel, se vedlegg. Søknaden gjelder tiltak på 14 lokaliteter:

- Lokalitet 1 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte.
- Lokalitet 2 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte.
- Lokalitet 3 - i stigningen opp langs Gautådalen.
- Lokalitet 4 - i stigningen opp langs Gautådalen.
- Lokalitet 5 - i stigningen opp langs Gautådalen.
- Lokalitet 6 - vest for Tjørnhøi.
- Lokalitet 7 - nord for Nordre Tverråde.
- Lokalitet 8 - på nordsida av Nordre Tverråde nord for Grimsdalshytta.
- Lokalitet 9 - nordsida av Nordre Tverråde nord for Grimsdalshytta.
- Lokalitet 10 - på sørsida av Nordre Tverråde nord for Grimsdalshytta.
- Lokalitet 11 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta
- Lokalitet 12 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.
- Lokalitet 13 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.
- Lokalitet 14 - flatt parti nord for Grimsdalshytta

Søknaden går til:

- Dovre kommune (plan- og bygningsloven; motorferdselloven)
- Statskog SF (fjelloven, grunneier)
- Dovre fjellstyre (fjelloven)
- Rondane-Dovre nasjonalparkstyre (naturmangfoldloven; verneforskriftene for Dovre nasjonalpark, Grimsdalen landskapsvernområde og Vesle Hjerkinns landskapsvernområde)

Hjemmelsgrunnlag

Delegering

Miljøverndepartementet har i brev av 9. mars 2011 delegert forvaltningsmyndigheten for verneområdene til Rondane-Dovre nasjonalparkstyre i medhold av naturmangfoldloven § 62, jf. § 77.

Verneformål – forskrift

Dovre nasjonalpark

§ 2 Formål

Hovedformålet med opprettelsen av Dovre nasjonalpark er å:

- ta vare på et stort, sammenhengende og i det vesentlige urørt fjellområde,
- ta vare på et høyfjellsøkosystem med et egenartet og variert biologisk mangfold,
- ta vare på sentrale leveområder til villreinstammen i Rondane,
- bevare landskapsformer og særpregede geologiske forekomster,
- ta vare på verdifulle kulturminner.

Allmennheten skal fortsatt ha anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

§ 3 Vernebestemmelser

1. Landskapet

1.1. Området er vernet mot inngrep av enhver art,

1.2. Bestemmelsene i 1.1 er ikke til hinder for:

(...)

b. Vedlikehold av merkede stier, løyper, bruer og skilt i henhold til forvaltningsplanen.

2. Plantelivet

2.1. All vegetasjon, herunder døde trær og busker, skal vernes mot skade og ødeleggelse av enhver art.

6. Motorferdsel

6.1. Motorisert ferdsel til lands og til vanns, herunder bruk av luftfartøy lavere enn 300 meter over bakken, er forbudt.

Grimsdalen landskapsvernområde

§ 2 Formål

Formålet med opprettelsen av Grimsdalen landskapsvernområde er å:

- ta vare på et særpreget og vakkert natur- og kulturlandskap, der seterlandskap med seterbebyggelse og setervoller, vegetasjon og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart,
- ta vare på en del av et stort sammenhengende fjellområde, med leveområder villreinstammen i Rondane og et rikt dyre- og planteliv,
- sikre viktige og mye brukte trekkområder for villreinen,
- ta vare på geologiske forekomster og landskapsformer.

Allmennheten skal fortsatt ha anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

§ 3 Vernebestemmelser

1. Landskapet

1.1. Området er vernet mot inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter.

1.2. Bestemmelsene i 1.1 er ikke til hinder for:

(...)

c. Vedlikehold av merka stier, løyper, bruer og skilt som i henhold til forvaltningsplanen kan opprettholdes.

5. Motorisert ferdsel

5.1. Motorisert ferdsel til lands og til vanns, herunder bruk av luftfartøy lavere enn 300 meter over bakken er forbudt.

Vesle Hjerkinn landskapsvernområde

§ 2 Formål

Formålet med Vesle Hjerkinn landskapsvernområde er å:

- ta vare på et særpreget og vakkert natur- og kulturlandskap,
- ta vare på en del av et stort sammenhengende fjellområde, med en del av den siste gjenværende bestand av Nord-Europas ville fjellrein og et rikt dyre- og planteliv,
- ta vare på geologiske forekomster og landskapsformer.

Allmennheten skal fortsatt ha anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

§ 3 Vernebestemmelser

1. Landskapet

1.1. Området er vernet mot alle tekniske inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter, ...

1.2 Bestemmelsene i 1.1 er ikke til hinder for:

(...)

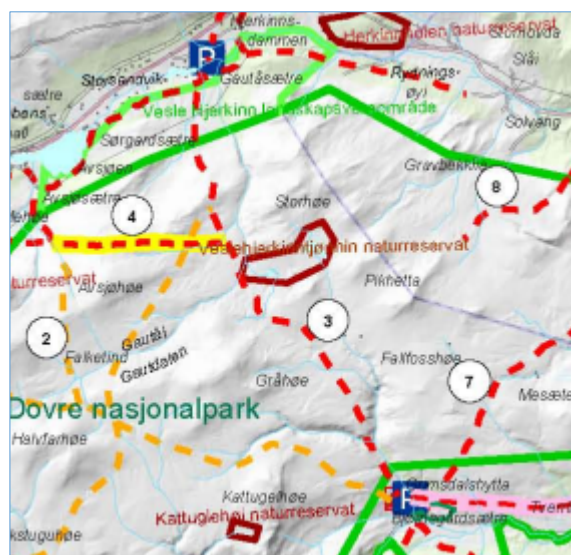
e. Vedlikehold av merka stier, løyper, bruer og skilt som i henhold til forvaltningsplanen skal opprettholdes.

5. Motorisert ferdsel

5.1. Motorferdsel i utmark reguleres etter bestemmelser i lov om motorferdsel i utmark. Ved all ferdsel skal det legges vekt på å unngå terrengskade og forstyrrelse av vilt.

Forvaltningsplan

Forvaltningsplan for de store verneområdene i Rondane (2011) gir hvilke stitraseer som kan merkes. Her er stien mellom Hageseter turisthytte (Gautåseter) og Grimsdalshytta vist som sti nr 3, se figur 1.

Figur 1. Utsnitt av kart, vedlegg til Forvaltningsplan for de store verneområdene i Rondane. Sti nr 3.

s. 66

Verneforskriften åpner for at allmennheten som ønsker å utøve tradisjonelt friluftsliv skal få oppleve de store verneområdene i Rondane, for friluftslivet er en del av formålet med vernet. Såfremt verneverdiene er ivaretatt skal allmennheten, i nasjonalparkene og landskapsvernområdene, fortsatt ha anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging. **Teknisk tilrettelegging som bruk av merking, klopplegging, bruer, gjerder, brygger eller lignende skal benyttes ved behov.** Aktiviteter som ikke er å betrakte som det tradisjonelle friluftslivet inngår egentlig ikke i det friluftslivet som er en del av formålet med opprettelsen av verneområdene, men vil kunne tillates så lenge det ikke kommer i konflikt med verneverdiene, i tillegg til det tradisjonelle friluftslivet.

For å kunne forene målet om å ivareta verneverdiene og samtidig sikre allmenn ferdsel er kanaliseringstiltak et viktig verktøy for mest mulig å unngå konflikt mellom ferdsel og villrein. Rondane-Dovre skal forvaltes etter følgende prinsipper for ferdsel:

- én hovedferdselsåre i Dovre-Rondane som følger nord-sør retning
- redusere antallet merka stier/skiløyper, blant annet ved bare å tillate én merka sti/trase mellom to turmål/turisthytter
- sommersti og vinterløype skal som hovedregel følge samme korridor
- stimulere de besøkende til å følge merkete stier og løyper
- ferdsel skal fortrinnsvis kanaliseres til utkanten av verneområdene, eller til randsonen utenfor.

Besøksstrategi for Dovre nasjonalpark (2021)

s. 15

Utrekning av sårbarheten for stien Hageseter - Grimsdalshytta er gjort for vegetasjon, dyreliv og villrein, se tabell 3. Utrekningene for dyrelive gjelder hekke og oppvekstområder for fugl.

Stien Hageseter - Grimsdalshytta har en godt avgrenset trase med få tilløp til parallelle stifar. De sensitive enhetene som er registrert ser ut til å tåle dagens ferdsel godt. Det er likevel registrert noen lokaliteter med begynnende eller aktiv slitasje og utgraving. Dette må stanses ved fysiske tiltak på stien. For andre lokaliteter bør en overvåke situasjonen.

Ferdselen langs stien mellom Hageseter - Grimsdalshytta er over de terskelverdier som angis for å gi negativ påvirkning på villreinenes kryssinger av et stisegment og arealunnvikelse, jf NINA-rapport 1013. En har få virkningsfulle avbøtende tiltak for å avgrense ferdselen.

Tabell 3. Utrechnet sårbarhet for stien Hageseter - Grimsdalshytta

Lokalitet	Sensitiv enhet	Vekting areal	Vekting plassering	Status	Areal x plassering	Med avbøtende til
Stien Hageseter - Grimsdalshytta	Rabbe	2	0,1	-	0,2	0,2
	Bratt skråning med ustabil substrat	3	2	-	6	0,3
	Brink/bratt skrent	2	2	-	4	0,2
	Myr/fuktig område	2	4	-	8	0,2
	Fuktig/blauthøl	2	4	-	8	0,2
	Fjell-lavhei med fint substrat	3	0,1	-	0,3	0,3
	Dyreliv våtmarksfugl	4	3	-	12	12
	Dyreliv annen fugl	1	3	-	12	12
	Kalvingsområde	1	2	1	2	2
	Barmarksbeite	3	4	2	24	24
	Vinterbeite	2	3	1	6	6
	Trekkveier	1	1	1	1	1
	Utveksling	1	1	3	3	3
	Sum utregnet sårbarhet	-	-	-	86,5	61,4

s. 49

Tabell 16. Tiltak for å nå mål om å sikre verneverdiene og hindre at villreinen blir ytterligere fortrenget fra sine leveområder

Id	Tiltak	Prioritet	Ansvar	Gjennomføring
b	Reparere skader på stien mellom Hageseter – Grimsdalshytta.	2	Forvaltningen	2022

Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven § 48 stiller svært strenge krav til når en dispensasjon eventuelt kan vurderes, men åpner for tiltak som «ikke strider mot verneformålet og ikke påvirker verneverdiene nevneverdig». Begge vilkår må være oppfylt.

Saken må i tillegg til vurdering etter verneforskrift og forvaltningsplan også vurderes etter naturmangfoldlovens § 7 om miljørettslige prinsipper i

§ 8 kunnskapsgrunnlag,

§ 9 føre-var prinsippet,

§ 10 samlet belastning på økosystemet,

§ 11 kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver samt

§ 12 miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder.

Vurdering

De planlagte og omsøkte tiltakene er forankret i Forvaltningsplan for de store verneområdene i Rondane (2011), og i Besøksstrategien for Dovre nasjonalpark (2021).

Det går fram av verneforskriftene for Dovre nasjonalpark, Grimsdalen landskapsvernområde og Vesle Hjerkinn landskapsvernområde at merkede stier (i tråd med forvaltningsplan) kan vedlikeholdes. Nasjonalparkforvalteren legger i dette at oppståtte terrengskader som følge av slitasje på stien kan repareres.

Motorferdsel for

- frakt av stein, utstyr og gravemaskin
- samt bruk av gravemaskin,

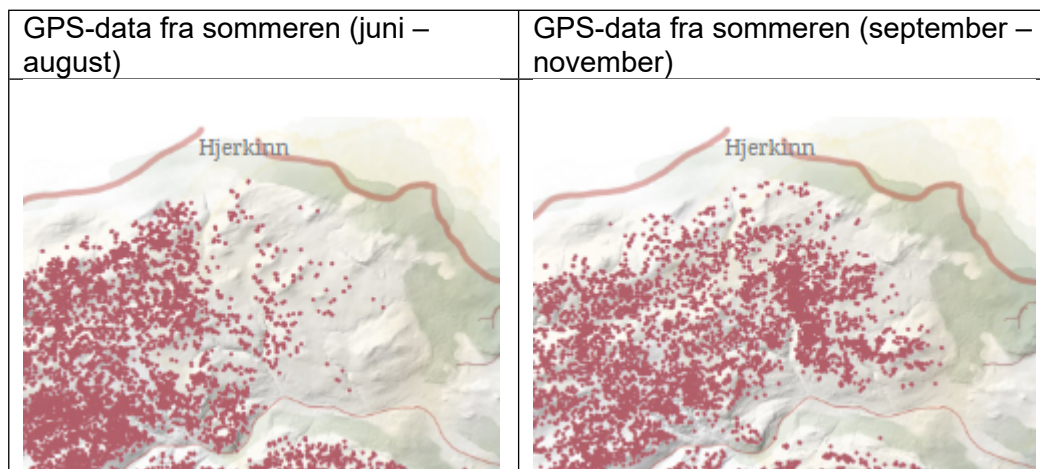
er ikke hjemlet i verneforskriftene, og denne delen av søknaden må behandles som en dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48.

Den planlagte motorferdselen er nødvendig for å gjennomføre tiltakene som er forankret i forvaltningsplanen og besøksstrategien, og vurderes derfor ikke å være i strid med verneformålet. Motorferdselen vurderes å ikke ha nevneverdig påvirkning på verneverdiene. Både bruken av helikopter og gravemaskin vil skje i et avgrenset tidsrom, og bidra til å ta vare på vegetasjon og landskap, samt legge til rette for kanalisering av ferdsele til stien mellom Hageseter Turisthytte og Grimsdalshytta (sti nr 3).

Kunnskapsgrunnlaget om verneverdiene i dette området er godt. Når det gjelder villrein foreligger:

- NINA Rapport 1013, Sluttrapport fra GPS-merkeprosjektet 2009-2014 og
- NINA Rapport 339 fra 2008 som oppsummerer kunnskapsstatus og leveområde, samt tilhørende kart utarbeidet i forbindelse med arbeid med regional plan for villreinen i Rondane og Sølnekletten.
- NINA Rapport 551 utreder konflikten mellom villrein og menneskelig ferdsel i området
- NINA Rapport 2126 Klassifisering av de ti nasjonale villreinområdene etter kvalitetsnorm for villrein. Første klassifisering – 2022. (jf. naturmangfoldloven § 8).

Av figur 2 går det fram at villreinen bruker området i de deler av året som er aktuelle for gjennomføring av prosjektet. Arbeidet med tiltakene vil også foregå i tiden for villreinjakta. Prosjektet har likevel et begrenset omfang i tid og rom, noe som gjør at ulempene for verneverdiene og andre brukere blir begrenset. (jf. naturmangfoldloven § 9 og 10).

Figur 2. Kartplott – forsøk med GPS-merking av simler 2009 – 2018.

Nasjonalparkforvalteren vil etter dette innstille på at det blir gitt dispensasjon for:

- bruk av helikopter til frakt av stein, utstyr og gravemaskin i perioden 1. – 19. august 2023.
- bruk av helikopter til frakt av gravemaskin, ut etter at arbeidet er avsluttet i 2023.
- bruk av gravemaskin til gjennomføring av tiltakene i 2023.

Mottakere

- Dovre kommune
- Statskog SF, v. Runar Myhrer Rueslåtten
- Dovre fjellstyre
- Rondane-Dovre nasjonalparkstyre - arbeidsutvalget

Dovre NP – søknad – tiltak på stien mellom Hageseter turisthytte og Grimsdalshytta

Innhold

Dokumenter i saken	2
Bakgrunn og mål.....	2
Registrerte terrengskader - lokaliteter	3
Lokalitet 1 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte.....	3
Lokalitet 2 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte.....	4
Lokalitet 3 - i stigningen opp langs Gautådalen.....	5
Lokalitet 4 - i stigningen opp langs Gautådalen.....	6
Lokalitet 5 - i stigningen opp langs Gautådalen.....	7
Lokalitet 6 - vest for Tjørnhøi	8
Lokalitet 7 - nord for Nordre Tverråe	9
Lokalitet 8 - på nordsida av Nordre Tverråe nord for Grimsdalshytta	10
Lokalitet 9 - nordsida av Nørdre Tverråe nord for Grimsdalshytta	11
Lokalitet 10 - på sørsida av Nørdre Tverråe nord for Grimsdalshytta	14
Lokalitet 11 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.....	15
Lokalitet 12 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.....	17
Lokalitet 13 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.....	18
Lokalitet 14 - flatt parti nord for Grimsdalshytta	19
Sammenstilling av tiltak	20
Tiltak på stien	20
Motorferdsel	21
Tidsperiode.....	23
Informasjonstiltak	24
Søknad.....	24

Dokumenter i saken

- Sårbarhetsvurdering langs merket sti mellom Gautåseter og Grimsdalshytta. Konsekvens for naturmangfold. Notat 52 – 2020. Kistefos Skogtjenester, Geir Høitomt.
- Besøksstrategi for Dovre nasjonalpark. Rondane-Dovre nasjonalparkstyre, 25.06.21, styresak 25/21 Endelig godkjent av Miljødirektoratet, 22.10.21.
- Notat - Forslag til tiltak på sti Grimsdalshytta til Gautåseter. Statens naturoppsyn, Finn Bjormyr. 2023
- Dovre NP - tiltak på stien mellom Hageseter Turisthytte og Grimsdalshytta - møte – oppsummering. Februar 2023.

Bakgrunn og mål

(I ulike dokument er det brukt nevninga «*Stien mellom Gautåseter og Grimsdalshytta*» og Stien mellom «*Stien mellom Hageseter Turisthytte og Grimsdalshytta*». Vi vil her bruke den siste nevninga.)

I Besøksstrategi for Dovre nasjonalpark, Rondane-Dovre nasjonalparkstyre, 25.06.21, styresak 25/21, endelig godkjent av Miljødirektoratet, 22.10.21, er det fastsatt en tiltaksplan hvor det bl.a. står på s. 49, i tabell 16:

Id	Tiltak	Prioritet	Ansvar	Gjennomføring
b	Reparere skader på stien mellom Hageseter – Grimsdalshytta.	2	Forvaltningen	2022

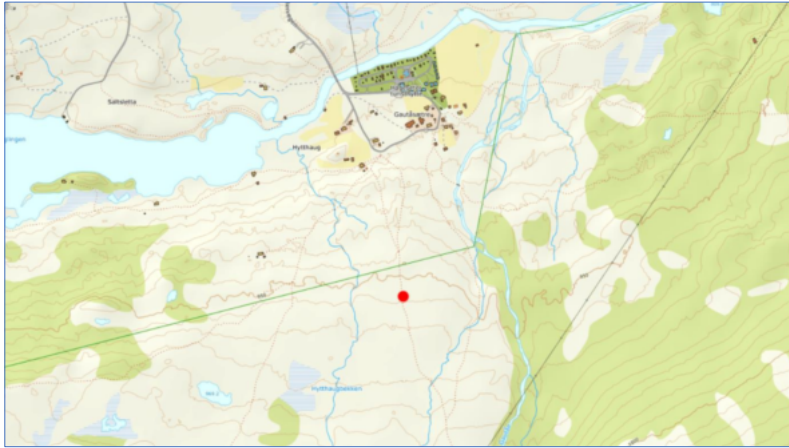
Rondane-Dovre nasjonalparkstyre fikk tildelt midler til gjennomføring av tiltaket i 2022. Det ble avdekket behov for mer planlegging, slik at oppstart av arbeidet ble utsatt til 2023.

Søknaden/planen bygger på et faglig grunnlag utarbeidet av Kistefos Skogtjenester AS, v. Geir Høitomt og Statens naturoppsyn v. Finn Bjormyr.

Nedenfor er det gitt en oversikt over registrerte terrengskader, og behovet for tiltak. Målet med søknaden/planen er å reparere skadene, og forebygge at nye skader oppstår. Målet er ikke å legge til rette for økt ferdsel.

Registrerte terrengskader - lokaliteter

Lokalitet 1 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte

Figur 1. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0528470 6895543)

Figur 2. Fra lokalitet 1. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

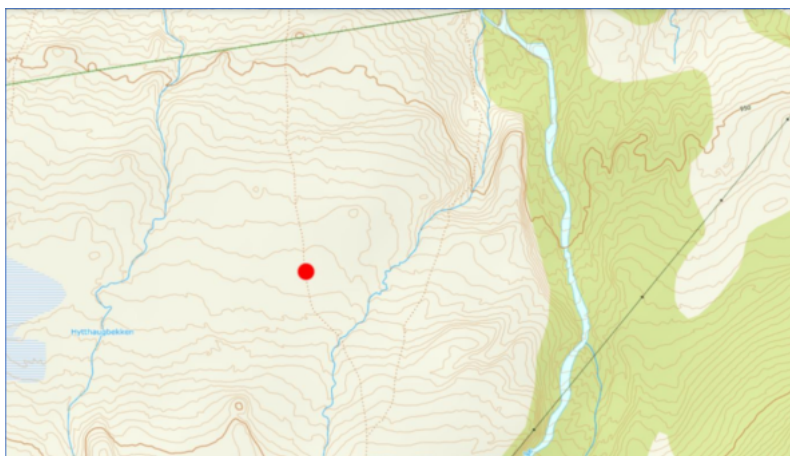
Lokaliteten ligger Vesle Hjerkinns landskapsvernområde, i et rikt fuktsig med basekrevende arter.

Stien er delt i flere tråkk og bør kanaliseres ved utlegging av flate steiner. Lengde ca. 20 meter. Det legges ut ca 10 meter med tråkkstein med 20 cm mellomrom. En sti velges som ryddes og merkes. De øvrige sti elementene revegeteres i hver ende. Bakgrunnen for at det er flere tråkk er for at turgåerne vil unngå et fuktig parti.

Totalt 1 hiv med stein i bigbag.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 2 i stigningen opp fra Hageseter turisthytte

Figur 3. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0528502 6895393)

Figur 4. Fra lokalitet 2. Foto: Geir Høitomt

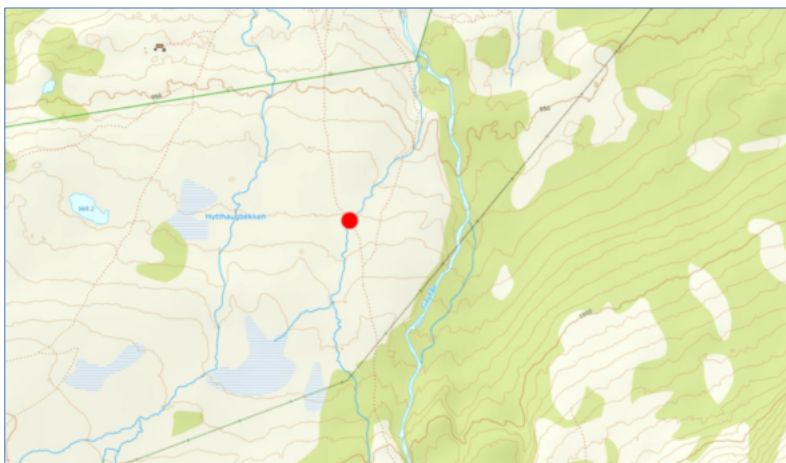
Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger Vesle Hjerkinns landskapsvernområde, i et nokså rikt fuktsig med basekrevende arter.

Stien er delt i flere tråkk og bør kanaliseres ved utlegging av flate steiner. Lengde ca. 25 meter. Totalt ca. 20 meter med tråkkstein. Totalt 2 hiv med stein i bigbag.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 3 - i stigningen opp langs Gautådalen

Figur 5. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0528547 6895323)

Figur 6. Fra lokalitet 3. Foto: Geir Høitomt

Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger Vesle Hjerkinn landskapsvernområde.

Bekkekryssing som foregår på ulike punkt skaper flerarmet sti på begge sider. Kryssingen bør kanaliseres ved utlegging av flate steiner i bekken. Lengde ca. 10 meter. Det legges på plass en klopp av stein over bekken. To lange heller på ca 2 meter.

Totalt 1 hiv med 2 heller.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 4 - i stigningen opp langs Gautådalen

Figur 7. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0528798 6894502)

Figur 8. Fra lokalitet 4. Foto: Geir Høitomt.

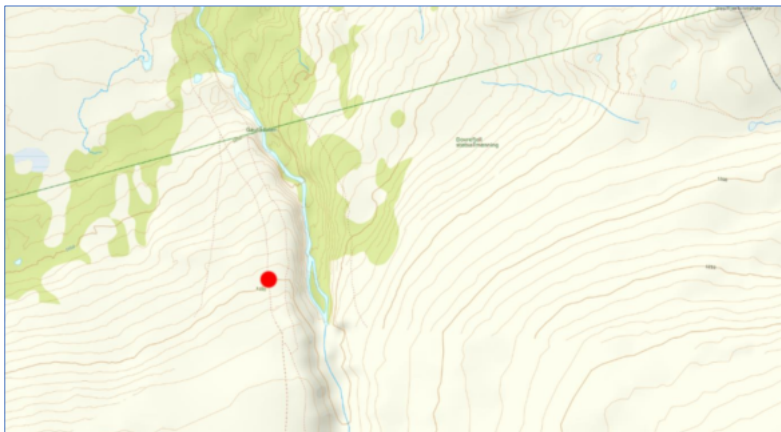
Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger i Vesle Hjerkinn landskapsvernområde, i fjellbjørkeskog av blåbærtypen.

Kryssingen bør kanaliseres ved utlegging av noen flate steiner i det bløte partiet. Lengde ca. 10 meter. Totalt 1 hiv med 3 heller.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 5 - i stigningen opp langs Gautådalen

Figur 9. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0529080 6893936)

Figur 10. Fra lokalitet 5. Foto: Geir Høitomt.

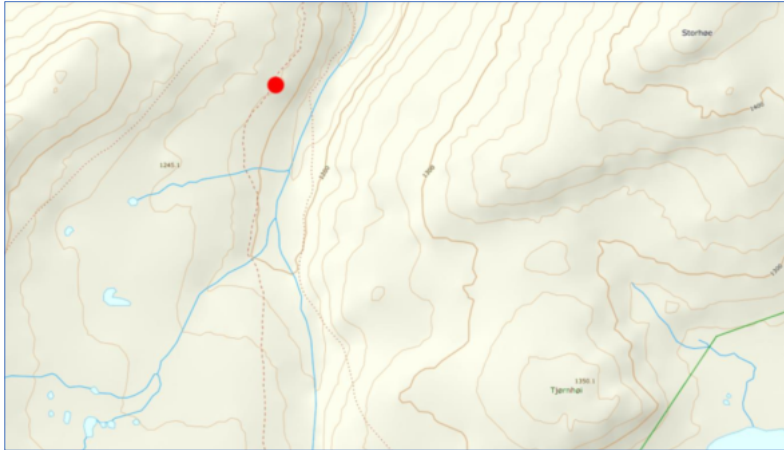
Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, i stigningen opp fra et markert bekkedrag.

Stien bør forsterkes ved utlegging av noen flate steiner i skrenten. Lengde ca. 25 meter. Det gjøres enkle tiltak i toppen av stigningen for å unngå at stien fungerer som bekk. Videre tiltak avventes.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 6 - vest for Tjørnhøi

Figur 11. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0529137 6892541)

Figur 12. Fra lokalitet 6. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

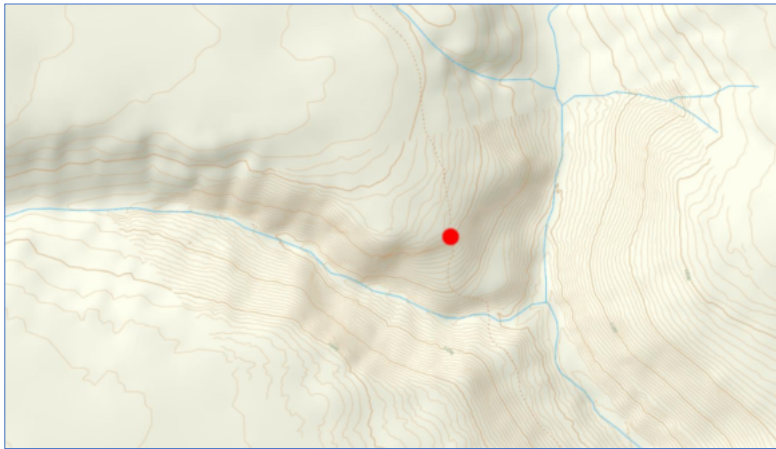
Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, i fuktig boreal hei.

Kryssingen bør kanaliseres ved utlegging av noen flate steiner i det bløte partiet. Lengde ca. 15 meter.

Totalt 1 hiv med 3 heller på ca 2- 3 meter.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 7 - nord for Nordre Tverråe

Figur 13. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0532678 6886157)

Figur 14. Fra lokalitet 7. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

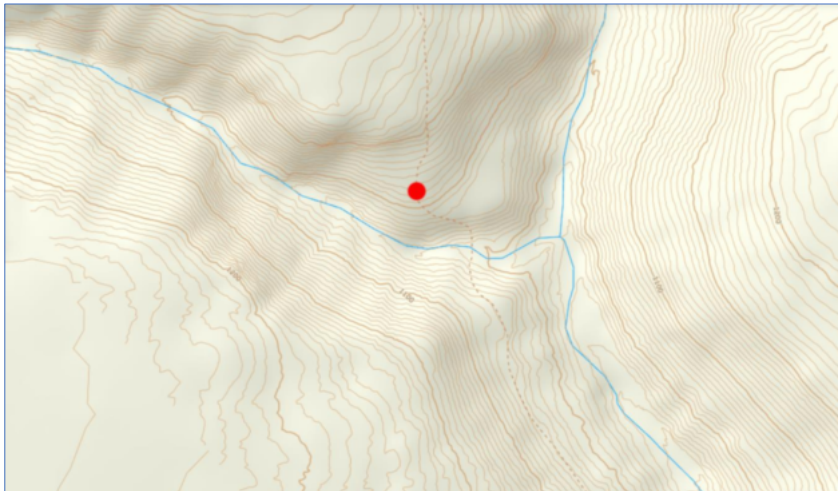
Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, på grusholdig mark med nokså slitesterk vegetasjon inntil stien med dominans av lyng, einer og vier.

To sterke «dobbeltspor» med 5 meters mellomrom over en strekning på 25 – 30 meter. Ferdselele bør ledes inn på den østre stien, f.eks. ved å fylle igjen det andre sideråket. I tillegg anbefales små avskjæringsgrøfter for å lede vekk vann.

Sette på en steinsatt grøft i toppen av bakken for å avskjære vatn å komme inn i selve stien. Kanalisere nedfarten til en sti.

Tiltaket blir prioritert i 2023.

Lokalitet 8 - på nordsida av Nordre Tverråe nord for Grimsdalshytta

Figur 15. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0532668 6886061)

Figur 16. Fra lokalitet 8. Foto: Geir Høitomt.

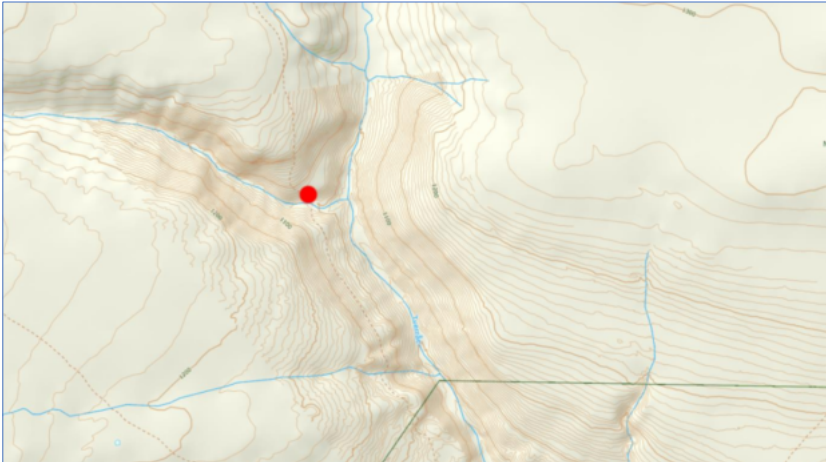
Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, med lite slitesterk vegetasjon og mye erosjon i åpent heilandskap.

Mange spor/forgreininger over en strekning på ca. 50 meter, hvor det er behov for å samle disse til en stitrase. Dette kan trolig oppnås ved å få et fast/stabilt underlag (steinheller) på stien. Gjøre noen tiltak for å lede vannet vekk. Stien har også en del «dobbeltspor» ovenfor denne strekningen, men hvor det er mindre aktuelt med tiltak. Hovedsakelig kanalisering og grøfter for å avskjære vatn fra å renne i stien.

Tiltaket blir prioritert i 2023.

Lokalitet 9 - nordsida av Nørdre Tverråe nord for Grimsdalshytta

Figur 17. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020. (32V 0532791 6886008)

Figur 18. Fra lokalitet 9. Foto: Geir Høitomt.

Figur 19. Bilder tatt i selve stien på nordsiden av Nordre Tverråa innenfor lokalitet 9. Foto: Finn Bjormyr, SNO.

Figur 20. Bilde tatt 24.10.22, der DNT-stien krysser Nordre Tverråe. Foto: Finn Bjormyr, SNO.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

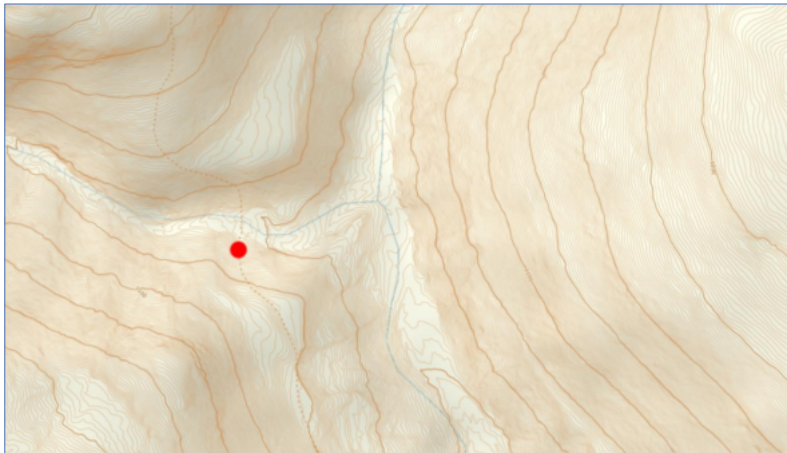
Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, i bjørkeskog med sandig morenemasse hvor vannet får godt tak.

Det er spesielt store terrengskader - erosjonsprega terreng i det bratteste midtpartiet på ca. 30 – 70 meter. Her skjærer stien seg ned i terrenget, noen steder med over 1 meter. Behov for steinsetting med trappetrinn i meget bratt skråning. Samtidig er det viktig å få laget flere avløp for rennende vatn.

Utfordringen blir å stabilisere skråningen i stien så vi slipper videre utgliding av masse. Vi må skrå kanten noe. Men ikke røre kantene som ikke er erosjonsutsatt der vi har sammenhengende vegetasjon. Stabilisere stien med å sette forstøtning av terrenget. Noe steinsetting av sti. Men stien skal i minst mulig grad framstå som "trapp". Hovedgrepet blir å få bort vatnet fra stien og forstøtte erosjonsutsatt kant. Behov for 40 tonn stein, fordelt på 50 helikopter-hiv.

Tiltaket blir prioritert i 2023.

Lokalitet 10 - på sørsida av Nørdre Tverråe nord for Grimsdalshytta

Figur 21. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0532770 6885936)

Figur 22. Fra lokalitet 10. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

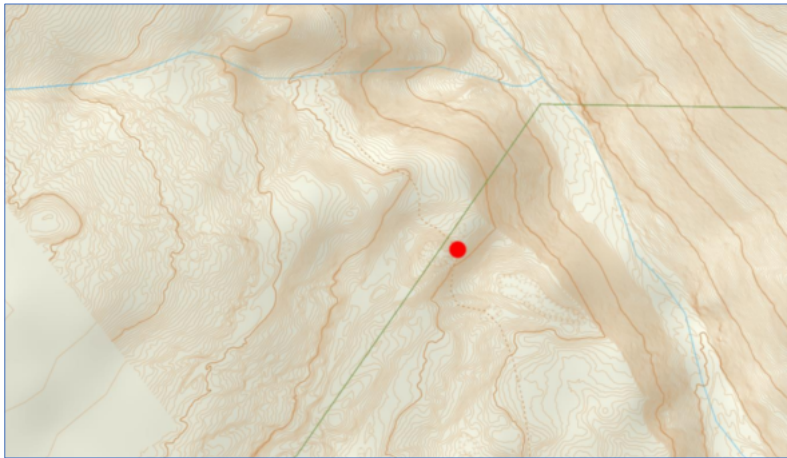
Lokaliteten ligger i Dovre nasjonalpark, på nokså robust vegetasjonsdekke inntil stien med lyng, risbjørk og vier på sand- og grusholdig mark.

Over en strekning på ca. 50 meter deler stien seg i flere «spor». I dette bratte terrenget er erosjonsskadene store. Stiene skjærer seg gradvis ned i terrenget og blir ubehagelige å følge. Dermed dannes flere sidestier. Behovet for steinsetting er størst innenfor en strekning på ca. 30 meter. Her bør det i tillegg lages små avskjæringsgrøfter for å lede vannet vekk fra stien.

På sørsiden av Nordre Tverråa er det erosjon over en strekning på 50 meter. Det må settes 3 avskjæringsgrøfter for å få bort vatnet i stien. De nederste 10 meterene må kanten steinsettes. Behov for 2 tonn stein fordelt på 3 helikopterhiv.

Tiltaket blir prioritert i 2023.

Lokalitet 11 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta

Figur 23. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0533304 6885102)

Figur 24. Fra lokalitet 11. Foto: Geir Høitomt.

Figur 25. Bilde av DNT sti som bør flyttes bort fra den bratte delen av bekkekløfta. Foto; Finn Bjormyr, SNO.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger i Grimsdalen landskapsvernområde, med en lite slitesterk lyngvegetasjon dominert av mjølbær, hvor mye av vegetasjonen på de høyeste punktene allerede er nedslitt og erosjonsutsatt.

Behov for å samle ferdselen inn på en sti over en kolle. Dagens ferdsel følger i hovedsak to «spor» over en strekning på ca. 25 m. Som et første tiltak bør T-steinen flyttes vekk fra kollen (jf. foto) og inn i den andre stien, slik at ferdselen samles her. Samtidig bør det gjøres små «renner» i stien for å hindre ytterligere vannerosjon.

Stien langs kanten av bekkekløfta. Ved å legge stien ca. 100-200 meter lengre mot vest over en strekning på 400 meter kan man skjerme dette området. I tillegg må man få bort vatnet med en avskjæringsgrøft.

Tiltaket blir prioritert i 2023.

Lokalitet 12 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta

Figur 26. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0533299 6885061)

Figur 27. Fra lokalitet 12. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

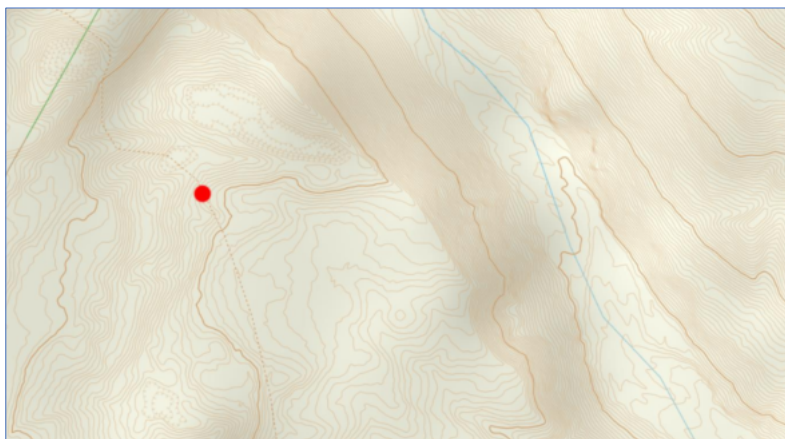
Lokaliteten ligger i Grimsdalen landskapsvernområde, med en lite slitesterk lyngvegetasjon med noe einer på kantene.

Behov for noe stein-/hellelegging i bratt skråning. Det har dannet seg «dobbelspor» i den bratteste delen, hvor det er en del erosjon etter smeltevann/regnskyll, særlig på steder med sandgrunn. Tiltaket anbefales for å samle ferdsele og hindre ytterligere slitasje/skade på vegetasjonen. Her bør det også lages små avløp for vatnet, slik at det renner vekk fra stien. Aktuell strekning ca. 20 – 30 meter.

Lage ei steinsatt grøft for å få bort vatn i toppen av bakken. Kanalisere stien til et spor.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 13 - i stigningen opp fra Grimsdalshytta.

Figur 28. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0533361 6885022)

Figur 29. Fra lokalitet 13. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

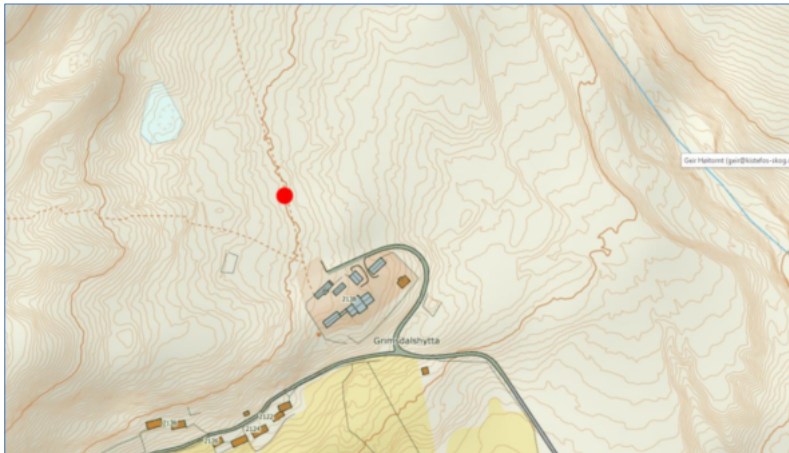
Lokaliteten ligger i Grimsdalen landskapsvernområde, med tilgrensende vegetasjon er tynn og lite slitesterk, dominert av melbær og krekling.

Behov for stein-/hellelegging av bratt brink. Stien har gravd seg ca. 0,5 m ned i terrenget, som i stor grad består av sand og grusjord. Disse massene er lite motstandsdyktige mot ytterligere utgraving - både av ferdsel og rennende vann. Stien har foreløpig bare ett «spor», men uten tiltak vil det trolig etter hvert dannes sidetråkk. Lengde ca. 10 – 15 meter.

Lage steinsatt grøft for å få bort vatn i toppen av bakken. Kanalisere stien til et spor.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Lokalitet 14 - flatt parti nord for Grimsdalshytta

Figur 30. Kartutsnitt fra Kistefos Skogtjenester 2020 (32V 0533470 6884593)

Figur 31. Fra lokalitet 14. Foto: Geir Høitomt.

Beskrivelse av tiltak og prioritet

Lokaliteten ligger i Grimsdalen landskapsvernområde, med tilgrensende terreng som har en artsrik flora med mange kalk-krevende arter.

Behov for steinlegging over bløtt parti. Tendens til dobbeltsti rundt det bløtteste partiet, hvor det allerede er utført noe steinlegging. For å samle ferdselen anbefales mer steinlegging over en strekning på 10 – 15 meter.

Et fuktig parti i starten av stien. Legges tråkkheller på en strekning på 10 meter. 1 tonn stein fordelt på 4 heller. Et helikopter hiv.

Tiltaket blir ikke prioritert i 2023.

Sammenstilling av tiltak

Tiltak på stien

I tabell 1 er det vist en sammenstilling av alle planlagte tiltak.

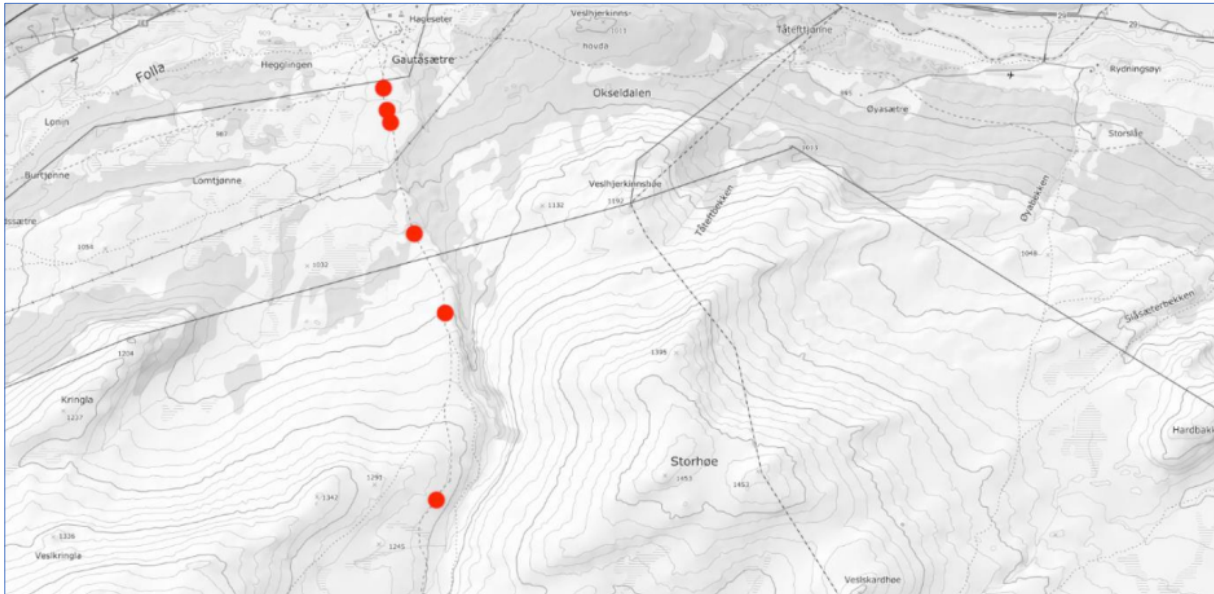
- Lokalteter med **grønn utheving** er planlagt **utført i 2023**.
- Lokalteter med **gul utheving** er planlagt **utført i 2024**.

Det kan bli forskyvinger i framdriften p.g.a. høyere kostnader enn først anslått.

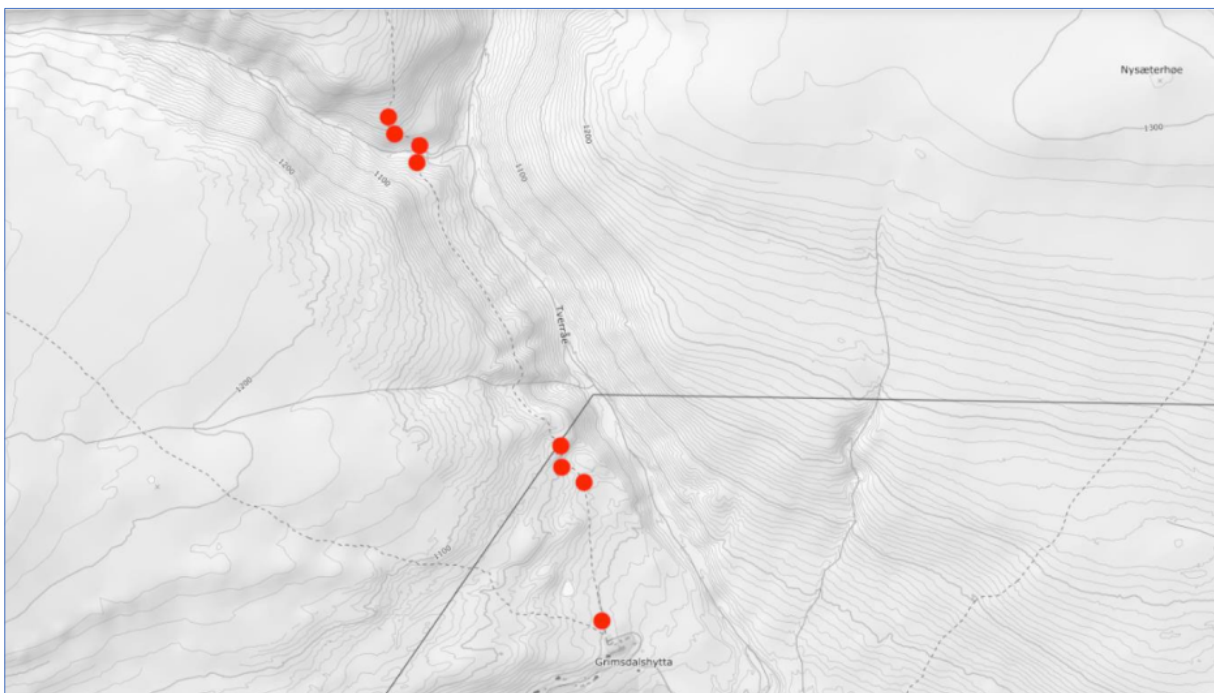
Tabell 1. Sammenstilling av planlagte tiltak på stien mellom Hageseter turisthytte og Grimsdalshytta.

Lokalitet	Tiltak	Materialer	Flyging
1	<ul style="list-style-type: none"> • Utlegging av flate steiner. Lengde ca 20 meter. • 10 meter med tråkkstein med 20 cm mellomrom. • En sti velges som ryddes og merkes. • De øvrige sti elementene revegeteres i hver ende. 	Flate steiner, tråkksteiner	1 hiv
2	Legges ca. 20 meter med tråkkstein.	Flate steiner	2 hiv
3	En klopp av stein over bekken, lengde ca. 10 meter.	Flate steiner i bekken. 2 heller.	1 hiv
4	<ul style="list-style-type: none"> • Flate steiner i bløte partier. • Legges ut tråkkstein på ca. 10 meter. 	3 heller.	1 hiv
5	<ul style="list-style-type: none"> • Forsterke kanten på stien over en lengde på ca. 25 meter. • Enkle tiltak i toppen av stigningen. 	?	?
6	Klopping (steinlegging) over blauthøl, ca. 15 meter	3 heller a 2 – 3 m.	1 hiv
	SUM 1 - 6		6 hiv
7	Steinsatt grøft i toppen av bakken	?	?
8	Kanalisering og grøfter for å avskjære vatn fra å renne i stien	?	?
9	<ul style="list-style-type: none"> • Sette forstøtning av terrenget . • Noe steinsetting av sti. 	40 tonn stein	50 hiv
10	<ul style="list-style-type: none"> • 3 avskjæringsgrøfter. • På de 10 nederste meterne må kanten steinsettes. 	2 tonn stein	3 hiv
11	Legge stien ca 100-200 meter lengre mot vest over en strekning på 400 meter.	?	?
12	Lage ei steinsatt grøft for å få bort vatn i toppen av bakken. Kanalisere stien til et spor.	?	?
13	Lage ei steinsatt grøft for å få bort vatn i toppen av bakken. Kanalisere stien til et spor.	?	?
14	Tråkkheller på en strekning på 10 meter.	4 heller	1 hiv
	SUM 7 - 14		54 (70 ?)
	SUM		(76 ?)

Oversiktskart over lokalitetene er vist i figur 32 og 33.

Figur 32. Oversiktskart lokalitet 1 – 6. (Etter Kistefos Skogtjenster AS)

Figur 33. Oversiktskart lokalitet 7 – 14. (Etter Kistefos Skogtjenster AS)

Motorferdsel

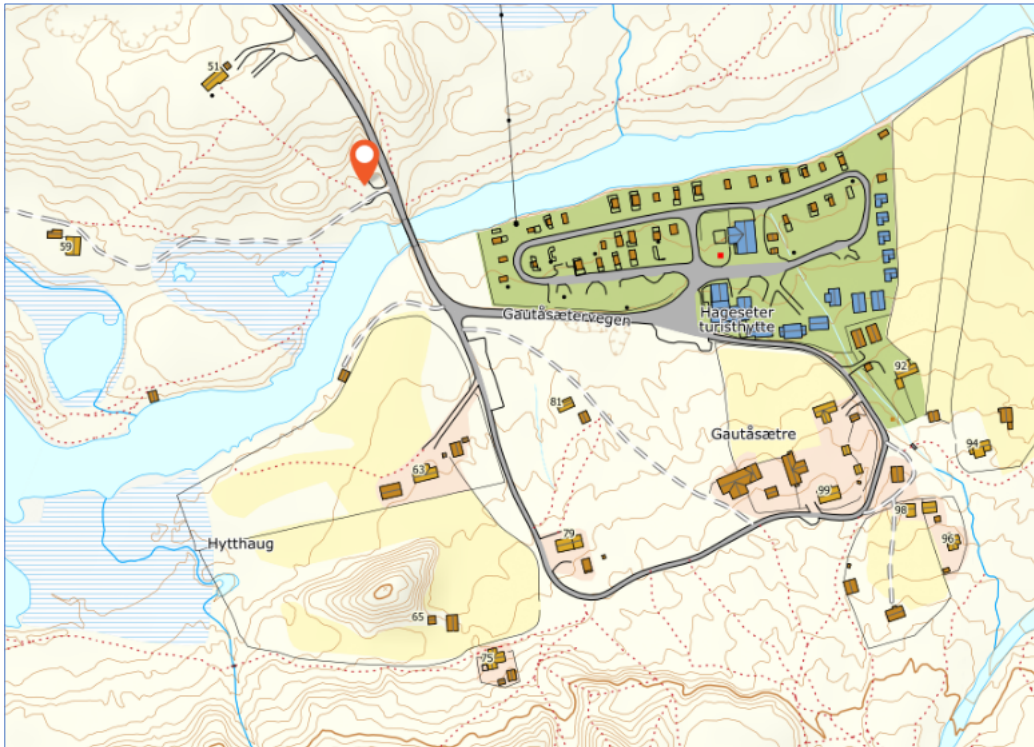
Gravemaskin

Arbeidet på stien, lokalitet 7 – 11 planlegges delvis utført med en lett gravemaskin, < 1 tonn.

Helikoptertransport

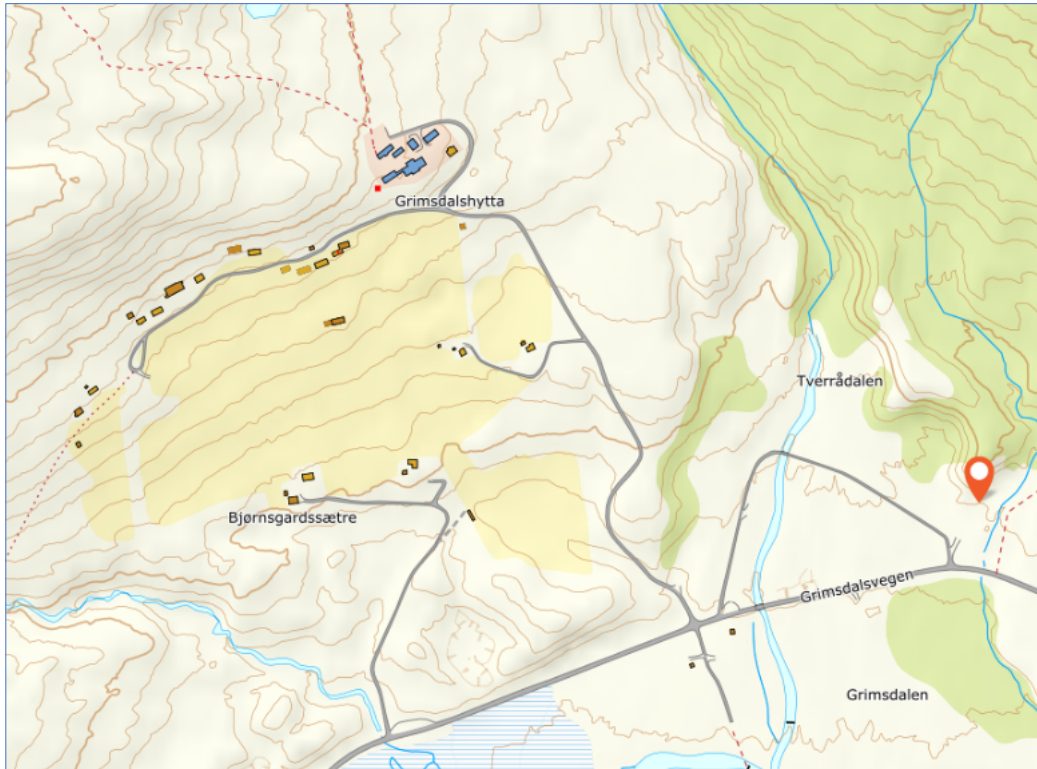
Det er nødvendig å bruke helikopter for å frakte inn gravemaskinen og steinmaterialene til de ulike lokalitetene.

Til lokalitetene 1 – 6 planlegges å bruke et område ved Hageseter turisthytte som standplass - lasteplass, se figur 34.

Figur 34. Lokalisering av standplass – lasteplass for helikopter, i området ved Hageseter turisthytte.

Til lokalitetene 7 – 14 planlegges å bruke det gamle grustaket øst for Bjørnsgardssætre og Tverråe som standplass - lasteplass, se figur 35.

Figur 35. Lokalisering av standplass – lasteplass for helikopter, gammelt grustak aust for Bjørnsgardssætre og Tverråe.

Tidsperiode

Helikoptertransporten planlegges gjennomført i perioden 1. – 19. august det enkelte år. Dersom all stein blir anskaffet i 2023, vil det være aktuelt å gjennomføre all helikoptertransport av stein i 2023.

Arbeidet på stien vil foregå i perioden f.o.m. 20. august og ut sesongen det enkelte år. Det vil være behov for bruk av helikopter for å frakte ut gravemaskinen etter at arbeidet er avsluttet.

Det blir søkt om:

- bruk av helikopter til frakt av stein, utstyr og gravemaskin i perioden 1. – 19. august 2023.
- bruk av helikopter til frakt av gravemaskin, ut etter at arbeidet er avsluttet i 2023.
- bruk av gravemaskin til gjennomføring av tiltakene i 2023.

Informasjonstiltak

I forbindelse med gjennomføring av tiltakene vil det bli gjort midlertidige informasjonstilak gjennom oppslag på turisthyttene, ved lokalitetene og på våre hjemmesider.

Søknad

Vi søker om nødvendige tillatelser og samtykker til gjennomføring av tiltakene gjort greie for i søknaden.

Søknaden går til:

- Dovre kommune (plan- og bygningsloven; motorferdselloven)
- Statskog SF (fjelloven, grunneier)
- Dovre fjellstyre (fjelloven)
- Rondane-Dovre nasjonalparkstyre (naturmangfoldloven; verneforskriftene for Dovre nasjonalpark og Grimsdalen landskapsvernområde)

Hjerkin, februar 2023

Trond Stensby

nasjonalparkforvalter